

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Katolická teologická fakulta

Kamil Novotný

**KLÁŠTER PREMONSTRÁTŮ V NOVÉ ŘÍŠI
V PRVNÍ POLOVINĚ 20. STOLETÍ**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Petr Kubín, Ph.D.

PRAHA 2006

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a v seznamu pramenů a literatury uvedl veškeré informační zdroje, které jsem použil.

V Nové Říši dne 17. dubna 2006

Kamil Novotný

1. ÚVOD

Během pohnutého 20. století zažila Evropa veliké proměny. Poznamenaly ji dvě světové války, totalita nacistická i komunistická, revoluce a boje proti církvi. Vše bylo zapláceno miliony lidských životů. Všechno dění se odráželo i v malých historických zemích uprostřed tohoto světadílu v Čechách a na Moravě a ani klášter v koutě Českomoravské vysočiny nezůstal stranou. Mnohé události se odrazily v existenci premonstrátského kláštera v Nové Říši i v životech řeholníků a poznamenaly je.

Když jsem se v několika předchozích letech začal zajímat o historii novoříšského kláštera, dostaly se mi do rukou kromě brožur a knih týkajících se tohoto tématu také diplomové práce, které pojednávaly o klášteře nebo jeho okolí v několika oblastech.

Postupným získáváním dalších informací od spolubratří o dění v klášteře a při podrobnějším shlednutí klášterního archivu se začala rodit myšlenka zpracovat život v novoříšském klášteře s ohledem na podstatné rysy, které dal premonstrátům jejich zakladatel sv. Norbert.

Svou práci jsem se rozhodl zaměřit na události první poloviny 20. století a na začátku jsem si položil tři otázky, podle nichž jsem činnost kláštera rozdělil na tři důležité oblasti: na vnitřní život v klášteře, pastoraci a vliv kláštera na okolí a na hospodářskou činnost kláštera.

Na základě těchto otázek začala vznikat práce, jejímž cílem bylo osvětlit celkový pohled a souvislosti týkající se života v novoříšském klášteře a jeho okolí.

Po úvodu a popisu pramenů jsem do práce zařadil kapitolu s názvem Organizace kláštera, v níž jsem pro lepší pochopení dalších souvislostí popsal základní strukturu chodu kláštera, farností a hospodářství. V další kapitole jsem stručně popsal dějiny novoříšského kláštera od jeho vzniku do konce 19. století. Další podkapitoly jsem pak rozdělil podle období úřadů jednotlivých opatů na již výše zmíněné podkapitoly.

Zvláštní místo v mé práci zaujímá reforma řádu, která proběhla v letech 1927 – 1933 a jejíž „nespravedlivé“ následky museli někteří bratři snášet. Tato reforma nebyla až do dnešní doby dostatečně objasněna a kolovala kolem ní v podání starších spolubratří řada nesprávných domněnek, jak jsem zjistil na základě nově získaných materiálů.

Po závěrečném shrnutí jsem v přílohách kromě pěti fotografií opatů uvedl také plánek kláštera, rozmístění objektů v Nové Říši i v okolí.

Na tomto místě bych rád poděkoval PhDr. Petru Kubínovi Ph.D. za vedení této práce a také všem pamětníkům, kteří mi věnovali čas a ochotně mi poskytli své vzpomínky.

2. POPIS PRAMENŮ A LITERATURY

Hlavním pramenem pro mou diplomovou práci byla Registratura kláštera premonstrátů v Nové Říši uchovávaná přímo v novoříšském klášteře. Písemnosti jsou uspořádány do jednotlivých složek rozdělených převážně podle období úřadů opatů, v některých případech podle určitých témat, např. vizitační protokoly, osobní spisy včetně korespondence řeholníků apod. Jedná se o materiály, které v roce 1950 nepřevzal tehdejší Státní oblastní archiv v Brně. Do tohoto fondu jsem zahrnul i nečetné materiály z klášterní knihovny.

Podle rozsahu materiálů by bylo možné archiv rozdělit na dvě období – do nástupu opata Součka, tj. do roku 1929, a po něm. První období obsahuje 14 složek, které co do rozsahu zaplní asi 2 kartony. Druhá část obsahuje kromě devíti obecně roztříděných složek také 34 osobní složky téměř všech řeholníků, kteří vstoupili do novoříšského kláštera po roce 1928. Druhé období zahrnuje asi 7 kartonů. Kromě těchto složek se v archivu nacházejí knihy týkající se provozu kláštera a novoříšské farnosti: kniha intencí, pořad kázání, lesní hospodářský plán, jídelní lístek apod. Zvlášť důležitá byla pro mou práci tzv. matrika členů, z níž jsem čerpal prakticky všechny podrobnosti o jednotlivých členech kláštera, jež budou průběžně zmíněny v poznámkách pod čarou.

Dalším důležitým pramenem pro mě byly tyto kroniky: *Kronika obce Nová Říše*, jejíž originál se ztratil; soukromý opis je uložen u Metoděje Nováka a zahrnuje období 1890 – 1952; dále kronika novoříšského kláštera *Data pro historia domestica* z let 1819 – 1910, která je uložena v novoříšském klášteře, a kroniky farností Nová Říše (*Protokollum domesticum parochiae Neo-Říšensis*, 1789 – 1945), Stará Říše (třídílný *Haus – Protokoll*, zpětně 1257 – 1850; 1850 – 1908; 1908 – 1974), Dlouhá Brtnice (*Protocollum domesticum parochiae Longo-Brtnicensis* 1873 – dosud) a Krasonice (*Haus – Protokoll von Krassonitzer Pfar[rei]*, 1824 – 1989), jež jsou uloženy na příslušných farních úřadech. Kronika farnosti Rozseč se ztratila. Z kronik jsem se dověděl, jak vypadal nejen klášterní a farní život, ale i celkový ráz obcí, jejich složení, politická situace apod.

V Moravském zemském archivu v Brně ve Fondu E 58 – Premonstrátí Nová Říše – se nachází 26 kartonů týkajících se daného tématu především v oblasti hospodářství. Tyto svazky mi pomohly lépe zmapovat počet zaměstnanců klášterního velkostatku, stav klášterního majetku a spolupráci kláštera s jinými podnikateli.

Pro období řádové reformy v letech 1927 – 1933 jsem čerpal informace převážně z archivu generalátu premonstrátského řádu v Římě; zvlášť důležitá byla vzájemná

korespondence ve formě 28 dopisů mezi generálním opatem Cretsem, řádovým vizitátorem a tepelským opatem Helmerem a novoříšskými premonstráty. Tyto dopisy mi pomohly objasnit v novém světle špatně vykládaný průběh a důsledky řádové reformy a následného jmenování Pavla Součka opatem.

Ve Státním okresním archivu v Jihlavě se nachází 26 kartonů obsahujících spisy, které se týkají hlavně farního a spolkového života na počátku 20. století (zvláště knihy členů modlitebních spolků), a také zápisů z výročních schůzí Dobročinného spolku v Nové Říši.

Pro dokreslení situace mi velice pomohly vzpomínky těchto dosud žijících občanů – pamětníků, kteří během svého života přišli do styku s novoříšskými premonstráty.

Antonín Krajíček, bydlištěm Nová Říše 25, narozen 2. února 1931; vzpomínky zaznamenány autorem 3. prosince 2005. Bydlel v Nové Říši, jeho otec pracoval v klášteře jako kovář.

Marie Krajíčková, rozená Pátková, bydlištěm Nová Říše 25, narozena 30. června 1935; vzpomínky zaznamenány autorem 3. prosince 2005. Bydlela se svými rodiči na klášterních dvorech ve Vystrčenovicích, Sedlaticích a Bohuslavicích, kde její rodiče pracovali.

Metoděj Novák, bydlištěm Nová Říše 82, narozen 15. prosince 1925; vzpomínky zaznamenány autorem 6. prosince 2005. Jeho rodiče byli v letech 1917 – 1920 zaměstnání v klášteře – otec jako opatský komorník a matka jako kuchařka. Po celý život žili v těsném spojení s klášteřem. Bydleli v domě pro zaměstnance; Metoděj Novák vykonával v letech 1941 – 1942 službu kostelníka a od roku 1945 varhaníka.

Jaroslava Vítů, rozená Petřů, bydlištěm Nová Říše 4, narozena 2. dubna 1919; vzpomínky zaznamenány autorem 13. prosince 2005. Jako dítě bydlela v klášterním dvoře v Nové Říši, kde její rodiče pracovali jako deputátníci, později se přestěhovali do Vystrčenovic, kde její otec dělal šafáře, po válce se její rodiče přestěhovali do kláštera, kde byl otec zaměstnán jako vrátný.

Marie Vídenská, rozená Skoumalová, bydlištěm Předín 21, narozena 25. září 1928; vzpomínky zaznamenány autorem 15. prosince 2005. Bydlela od narození v Nové Říši a od roku 1946 působila asi rok v klášterní kuchyni.

P. Ludolf Stanislav Barták, narozen 3. ledna 1915, člen novoříšského kláštera; vzpomínky zachyceny autorem před rokem 2000. Vstoupil do kláštera v roce 1938. Po vysvěcení v roce 1941 působil až do konce války v Brně – Židenicích. Po válce zastával

funkci provizora. V roce 1950 byl odsouzen v „monstrprocesu“ ke dvěma letům těžkého žaláře. Zemřel v roce 2000.

P. Bernard František Palka, narozen 19. ledna 1927, člen novoříšského kláštera; vzpomínky zaznamenány autorem 12. ledna 2006. Prožil v Nové Říši noviciát v roce 1948 a prohlídky Státní bezpečnosti před zavřením klášterů v roce 1950. Zatčen však byl v premonstrátském klášteře na Strahově, kam byl poslán na teologická studia.

Práce Jiřiny Slámové-Bočkové *Dějiny premonstrátského kláštera v Nové Říši* na Teologické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích z roku 1999 zachycuje celkovou historii a popis kláštera, kostela a jednotlivých farností, spravovaných novoříšskými premonstráty, od jejich vzniku až po současnost.

Pro období nacistické okupace mi velice pomohla podrobně zpracovaná diplomová práce Jana Chvatíka *Nacistická perzekuce premonstrátského kláštera v Nové Říši*, napsaná na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně v roce 2003, podrobně popisující situaci v protektorátu, přípravu a nakonec i zatčení a další osudy novoříšských premonstrátů v době druhé světové války.

Na uměleckou výzdobu kláštera a umělce spjatý s Novou Říší¹ se zaměřili Milan Janeček v práci *Kláster premonstrátů v Nové Říši a jeho kulturní vliv na okolí* na Cyrilometodějské teologické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci z roku 2003, dále Marta Procházková v práci *Kulturně-historický pohled na Novou Říši* na Konzervatoři Pavla Josefa Vejvanovského v Kroměříži v roce 2003 a Václav Mílek v práci *Kláster premonstrátů v Nové Říši v 17. a 18. století* na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně v roce 2004.

---

¹ Jde o hudební skladatele a novoříšské rodáky Pavla Vranického (1756 – 1808), Antonína Vranického (1761 – 1820), a Jana Nováka (1921 – 1984); dále o básníka Otokara Březinu (1868 – 1929), který učil na místní škole.

3. ORGANIZACE KLÁŠTERA

3.1 Život v klášteře

Jedním z úkolů premonstrátů je konat v klášteře pravidelnou chórovou modlitbu, slavnostní bohoslužby, žít společným životem, který by měl mít zvlášť kající charakter, a dále pěstování eucharistické a mariánské úcty.

Pro lepší pochopení dalších souvislostí považují za nutné stručně popsat celkovou strukturu řádu jako takového a některé konkrétní funkce, které vyžaduje běžný komunitní život v každém klášteře.

„Řád byl a je svazek samosprávných klášterů, jeho nejvyšší autoritou je generální kapitula, které předsedá generální opat. Jednotlivé domy zvané kanonie jsou opatstvími v čele s opatem.² V rámci států a zemí tvoří provincie, zvané cirkárie,³ které podléhají vikáři generálního opata.“⁴

Opat je volen bratry se slavnými sliby buď na určitý počet let, nebo na dobu neurčitou. Volby by se měl účastnit buď opat kláštera, z něhož byl daný dům založen, nebo, neexistuje-li mateřský klášter, za účasti generálního opata nebo jeho delegáta. V případě uprázdnění opatského místa bylo zvoleno tzv. direktorium, složené z několika bratří se slavnými sliby, které řídilo klášter až do volby následujícího opata.

Profesové se slavnými sliby byli opatem jmenováni do různých klášterních funkcí, a to obvykle na dobu do odvolání. V případě nepřítomnosti opata v klášteře přebíral řízení kláštera převor jako jeho zástupce.⁵ Dalším v pořadí byl podpřevor; tato funkce se ovšem používala převážně ve větších klášterech. Dalšími vnitřními klášterními funkcemi byly kantor a sukcentor, kteří měli na starosti chórový zpěv; dále infirmář, který pečoval o nemocné, vestiář, jehož povinností byla starost o řeholní oděvy, sakristian – kostelník a portarius coby vrátný.

---

² V Nové Říši funkci opata ve 20. století zastávali Josef Karásek (2. srpna 1893 – 11. října 1908), Norbert Drápalík (2. března 1909 – 2. října 1912), Ferdinand Hotový (23. dubna 1913 – 1. května 1928), Pavel Souček (26. ledna 1929 – 28. ledna 1943) a Augustin Machalka (11. října 1945 – 12. ledna 1993. Zemřel 3. ledna 1996).

³ Rakouskou cirkárii tvořily kanonie geraská, novoříšská, schlägelská, strahovská, tepelská, wiltenská a želivská. Československou cirkárii po roce 1918 tvořily kanonie jasovská, novoříšská, strahovská, tepelská a želivská. Srov. *Catalogus generalis (...) ordinis praemonstratensis ineunte saeculo*, Praha 1900, s. 9 a *Catalogus generalis ordinis praemonstratensis (...) 1928*, Averbode 1928, Averbode 1928, s. 95.

⁴ Luděk JIRÁSKO, *Církevní řády a kongregace v českých zemích*, Praha: Klášter premonstrátů na Strahově, 1991, s. 41 – 42.

⁵ V Nové Říši funkci převora ve 20. století zastávali Augustin Parma (1888 – 1900), Ferdinand Hotový (1900 – 1905), Hugo Černý (1905 – 1906), Vojtěch Frejka (1906 – 1908), Norbert Drápalík (1908 – 1909), Hugo Černý (1909 – 1918), Klement Žůrek (červen – prosinec 1918), Baptista Janoušek (1918 – 1925), Vavřinec Novotný (1925 – 1942), Štěpán Rajda (1945 – 1950).

Obvyklou součástí klášterů byla rozsáhlejší konventní knihovna, kterou spravoval knihovník. Knihovní prostory v novoříšském klášteře ve sledované době zahrnovaly čtyři sály⁶ a místnost pro knihovníka a badatele.⁷

Hospodářskými funkcemi, které se týkaly běžného chodu domu, byl inspektor zahrad, sklepů, sýpek a magistr kuchyně. Inspektor lesů mimo jiné kontroloval množství vyrobené dřevní hmoty.⁸ Provizor měl na starosti ekonomickou stránku chodu kláštera jako celku.⁹

Kapitulár byl profes se slavnými sliby bez funkce bydlící v klášteře. Řeholníci se slavnými sliby v premonstrátském řádu většinou bývali kněžími; existovala však i instituce řeholních bratří – nekněží, kteří měli na starosti zvláště hmotné zabezpečení provozu kláštera.¹⁰

Řeholní život jako takový měl svou ustálenou podobu. Před svým vstupem do kláštera musel kandidát předložit patřičné doklady.¹¹ Oficiálním vstupem do řádu byla tzv. obláčka,¹² po níž následovalo roční období noviciátu pod vedením magistra noviců (novicmistra).¹³ Pokud již nebyl novoříšský novic knězem, byl po noviciátu poslán na studia obvykle do Brna nebo do Prahy, a to po složení časných slibů, kdy se stal řádovým klerikem. V té době podléhal magistrovi kleriků (klerikmistrovi). Po ukončení noviciátu se tedy složením časných slibů stal časným profesem, klerikem, po dalších třech letech skládal sliby slavné. Po ukončení studia následovalo kněžské svěcení, poté obvykle služba

⁶ V knihovně byly zastoupeny obory teologie, filozofie, historie, malířství, lékařství a další. V roce 1893 bylo v klášterní knihovně 11.467 svazků; v roce 1908 jich bylo 12.467. V roce 1912 obsahovala 14.079 svazků. V roce 1928 jich bylo 14.579 + 25 starých rukopisů a 56 prvotisků, v roce 1938 17.000 svazků, v roce 1942 asi 20.000 svazků, 88 rukopisů a 62 prvotisků. Srov. *Soupis knih v klášterní knihovně ze dne 13. července 1928*. Registratura kláštera v Nové Říši (dále: RKNŘ), složka Inventura majetku 1928.

⁷ Srov. *Objekty klášterní a patronátní*, s. 7. RKNŘ, složka Inventura majetku 1928. Viz příloha VI.

⁸ Srov. RKNŘ, kniha *Lesní hospodářský plán 1934 – 1946*, s. 5.

⁹ V Nové Říši funkci provizora ve 20. století zastávali Augustin Parma (1888 – 1896), Norbert Drápalík (1896 – 1908), Zikmund Záběhlický (1908 – 1913), Štěpán Rajda (duben 1913), Baptista Janoušek (červen 1913), Klement Žůrek (1913 – 1914), Zikmund Záběhlický (1914 – 1916), Klement Žůrek (22. září 1916 – 2. srpna 1917), Pavel Souček (3. srpna 1917 – 1941), Augustin Machalka (1941 – 1942), Ludolf Barták (1945 – 1950).

¹⁰ V první polovině 20. století v novoříšském klášteře žádní řeholní bratři nebyli, až na Mariana Kabelku, který se ovšem nakonec stal knězem. Srov. RKNŘ, *Matrika členů*, s. 83.

¹¹ Doklad o mravní bezúhonnosti od kněze, který ho znal, potvrzení od rodičů, že vůči nim nemá žádné závazky, potvrzení od lékaře, maturitní vysvědčení a potvrzení o biřmování. Srov. doklady pro přijetí do řádu. RKNŘ, složka Augustin Machalka.

¹² Při obláčce obdržel kandidát řeholní oděv a řeholní jméno. Obláčky, stejně jako sliby se v Nové Říši konaly v kapli sv. Anny, která sloužila současně jako kapitulní síň. Také se tam konaly kapituly. Bývali tam vystavováni zemřelí členové kláštera (Klement Maria Josef ŽŮREK, *Kláster Premonstrátský v Nové Říši 1211 – 1911*, Nová Říše: b.n., 1911, s. 31). Do krypty pod kaplí se pohřbívalo do r 1780 Srov. Milan DUŠEK, *Městys Nová Říše* (nepublikováno), Nová Říše, 2003, s. 12. Kapituly se konaly u sv. Anny, v zimě v oratoriu. Srov. s. 61.

¹³ Na noviciátních hodinách se novici seznamovali s instrukcemi k modlitbě, rozjímáním, výkladem breviáře a ritem mše. Dále se rovněž věnovali výuce chorálního zpěvu, výkladu řehole a řádových statut.

kaplana v Nové Říši spojená s případnými dalšími funkcemi v klášteře, nebo vyslání novokněze na některou faru, která byla spravována novoříšskými premonstráty.

S chodem domu byli také těsně spjati civilní zaměstnanci klášteřa. Péče o opata byla svěřena opatskému komorníkovi. Ten bydlel na prelaturě, kde uklízel, dále doprovázel opata na cestách a při pontifikálních mších dělal ceremonáře. Poslední opatský komorník František Valach zůstal v klášteře po celou dobu druhé světové války, potom odešel s Heřmanem Tylem do Teplé.¹⁴

Konventní sluha bydlel dole v kvadratuře a jeho povinností bylo starat se o ostatní bratry, tedy o konvent. K jeho úkolům patřilo nošení dřeva, úklid v pokojích řeholníků a různé pomocné práce.¹⁵

V klášterní kuchyni byla obvykle zaměstnána jedna kuchařka, která měla na starosti výhradně kuchyň a sestavování jídelního lístku.¹⁶ Vypomáhala jí dvě děvčata, jejichž hlavní náplní práce bylo mimo službu v kuchyni chodit večer do dvora pro mléko a prát prádlo.¹⁷ Když v klášteře po druhé světové válce už nebyl opatský komorník, uklízela děvčata také u pana opata na prelaturě.¹⁸ Všechny tři bydlely většinou v klášteře, protože občas bylo potřeba vstát dřív a nachystat snídani, když někdo jel brzy ráno z klášteřa pryč. Kuchyně byla vybavena velkým sporákem uprostřed místnosti a dalším kuchyňským nábytkem podél stěn. Na chodbě před kuchyní stála pec na pečení chleba a hostií.¹⁹

V přilehlých místnostech se nacházely sklady potravin včetně zvěřiny, kterou dodávali do klášteřa hajní. Letní jídelna byla původně v Markvardském sále, v roce 1909 byla přestěhována do velkého sálu v prvním poschodí. Zimní jídelna se nacházela trvale v rohové místnosti v prvním poschodí. Pro dopravu jídla z kuchyně k jídelně v prvním poschodí sloužil ruční výtah.²⁰ V roce 1940 byl pro tento účel pořízen výtah elektrický, jehož se používalo také k dopravě potravin ze sklepa.²¹ V roce 1948 byla letní jídelna

¹⁴ Srov. vzpomínky Metoděje Nováka.

¹⁵ Srov. tamtéž.

¹⁶ Kuchařka Terezie Dobešová působící v klášteře v letech 1913 – 1914 vzpomíná, že mohly dobře vařit, protože do kuchyně dostávaly vše, o co požádaly – různé druhy masa včetně drůbeže, zvěřiny a ryb. Srov. *Vzpomínky Terezie Ondráčkové-Dobešové*. RKNŘ, složka Soukromý archiv Metoděje Nováka.

Také podle jídelního lístku z let 1937 – 1938, dochovaného v klášteře, je vidět, že zvěřiny a ryb měli dostatek z vlastních zásob. Po odstřelu zvěře mívali obvykle po určitou dobu častěji srnčí, zajíce, bažanty nebo koroptve, a po případné porážce vepře, zabijačku. V té době bývala i k večeři polévka a hlavní jídlo. V pátek mívali většinou ryby (kapra nebo štika), v postu bývaly ve středu ryby a v pátek čočka, špenát, apod. Srov. *Jídelní lístek 1938 – 1940*. RKNŘ.

¹⁷ Prádlo pro kostel i osobní věci řeholníků se pralo ve sklepě pod kuchyní. V prádelně se ohřívala voda pod kotlem a pralo se ručně. Srov. vzpomínky Marie Vídenské.

¹⁸ Srov. tamtéž.

¹⁹ Srov. tamtéž.

²⁰ Srov. *Objekty klášterní a patronátní*, s. 4. RKNŘ, složka Inventura majetku 1928.

²¹ Srov. Doklad o pořízení výtahu z 15. června 1940. RKNŘ, složka 1936 – 1942.

přestěhována zpět do Markvardského sálu. Bylo tam okénko, kudy kuchařky podávaly jídlo novicům, a ti je roznášeli ke stolům.²²

Klášterní zahradník bydlel i s rodinou původně v domku u kláštera č. p. 146, z něhož se po zrušení pivovaru v roce 1922 přestěhoval do jeho obytných budov.²³ Měl na starosti pět zahrad, s jejichž obděláváním mu chodili pomáhat také někteří další zaměstnanci kláštera.²⁴ V prelátské zahradě, v níž se nacházel také skleník s vytápěním a altán,²⁵ pěstoval převážně květiny, ve dvou oplocených zahradách vedle jeho domu a v zelinářské zahradě u kostela pěstoval ovoce a hlavně zeleninu. Konventní zahrada byla osázena ovocnými stromy. Po zavedení klášterního vodovodu neměl se zásobou vody nikdy problémy, neboť potrubí bylo zavedeno i do zahrad. Všechny produkty pěstoval především pro potřeby kláštera, ale protože jich byl dostatek, jejich přebytky prodával.²⁶ Navíc pěstoval na prodej také sazeničky a pletl pro lidi na zakázku věnce.²⁷

Vrátný měl byt na staré vrátnici vedle průjezdu.²⁸ Původně jen vyřizoval návštěvy na vrátnici, později měl na starosti také slepice, pro které byl na zahradě postaven kurník.²⁹ Po válce částečně zastával i funkci konventního sluhy, takže uklízel v klauzuře.³⁰

Kočí bydlel v domě pro zaměstnance.³¹ Jeho pracovní náplní bylo starat se o dva páry kočárových koní a být k dispozici, když bylo potřeba někam jet.³²

3.2 Pastorace a veřejná činnost

Důležitým úkolem premonstrátů také byl a dodnes je apoštolát formou farní duchovní správy.³³ Členům novoříšské kanonie byly svěřeny farnosti Nová Říše s opatským a farním kostelem svatých Petra a Pavla, a k ní příslušející obce Červený Hrádek s kaplí Navštívení Panny Marie, Dolní Vilímeč s kaplí sv. Cyrila a Metoděje, Bohuslavice, Vápovice a Vystrčenovice, dále farnost Stará Říše s kostelem Všech svatých a přífařené obce Hladov s kaplí sv. Rodiny, Markvartice s kaplí Nanebevzetí Panny Marie, Sedlatice s kaplí Narození P. Marie, Olšany s kaplí Božského Srdce, a Nepomuky s kaplí

²² Srov. vzpomínky Marie Vídenské.

²³ Srov. *Objekty hospodářské a obytné*, s. 72. RKNŘ, složka Inventura majetku 1928.

²⁴ Srov. vzpomínky Marie Krajičkové.

²⁵ Srov. *Objekty klášterní a patronátní*, s. 8. RKNŘ, složka Inventura majetku 1928.

²⁶ Srov. vzpomínky Marie Krajičkové.

²⁷ Srov. vzpomínky Jaroslavy Vítů.

²⁸ Viz příloha V.

²⁹ Srov. vzpomínky Metoděje Nováka.

³⁰ Srov. vzpomínky Jaroslavy Vítů.

³¹ Viz příloha V.

³² Srov. *Objekty hospodářské a obytné*, s. 68. RKNŘ, složka Inventura majetku 1928.

³³ Srov. L. JIRÁSKO, c.d., s. 41.

sv. Jana Nepomuckého, farnost Rozseč s kostelem Božského Srdce Páně zřízená v roce 1908 a k ní přiřazené Svojkovice,³⁴ farnost Dlouhá Brtnice s kostelem svatého Václava a farnost Krasonice s kostelem svatého Vavřince a k ní přiřazené obce Jindřichovice s kaplí Panny Marie Růžencové a Zdeňkov s kaplí Navštívení Panny Marie.³⁵

V Nové Říši, kde zastávali duchovní správu farář a jeden nebo dva kaplani, byl farní úřad umístěn přímo v budově kláštera.³⁶ Běžnou součástí far byl kromě bytu faráře také pokoj pro hospodyně; dále k farám patřily hospodářské budovy, stodola, zahrada a sklep.³⁷ Důležitou hmotnou součástí života faráře byly pravidelné přídělky produktů z klášterních statků a lesů. V roce 1935 např. dostávali faráři na fary 30 m³ dřeva, 6 koroptví, 2 zajíce, 1 srnce a 30 litrů mešního vína.³⁸

Do duchovní správy novoříšských premonstrátů patřil kostel Povýšení svatého Kříže u Nové Říše³⁹ a také mariánské poutní místo Humberk u Krasonic.⁴⁰ Na Humberku se za hojné účasti lidu pravidelně konala pouť na svátek Narození Panny Marie. Občas se rovněž slavila mše svatá v mariánské kapličce Navštívení Panny Marie „V Lipkách“ nad Novou Říší.⁴¹

Farnost rovněž pravidelně konala zásvětnou pouť do Kostelního Vydří, a to ve čtvrtek kolem svátku Panny Marie Karmelské (16. července) pod vedením některého z kněží.⁴² Na poutě se chodilo procesím.⁴³

Po celou první polovinu 20. století byly obyvatelé vesnic spravovaných novoříšskými premonstráty až na malé výjimky vesměs české národnosti a katolického vyznání.⁴⁴ V letech 1934 – 1936 sice došlo k pokusům založit v Nové Říši

³⁴ Do roku 1908 patřila Rozseč do farnosti Nová Říše a Svojkovice do Staré Říše.

³⁵ Srov. *Catalogus cleri dioeceseos Brunensis*, Brunae, 1909, s. 129 – 132.

³⁶ Srov. *Objekty klášterní a patronátní*, s. 16. RKNŘ, složka Inventura majetku 1928.

³⁷ Srov. *tamtéž*, s. 19.

³⁸ Srov. *Protocollum domesticum parochiae Longo-Brtnicensis*, rukopis, 1873 – dosud, s. 131; dále: *Kronika farnosti Dlouhá Brtnice*.

³⁹ Kostel sv. Kříže leží zhruba 1 km za Novou Říší směrem na Telč. Je vystavěn na léčivém minerálním prameni, který vytéká zpod kostela. Poutě se zde konaly zvláště na svátek Povýšení svatého Kříže, tj. 14. září. Srov. *Objekty klášterní a patronátní*, s. 15. RKNŘ, složka Inventura majetku 1928.

⁴⁰ Kaple Panny Marie, založená r. 1664 hrabětem Maxmiliánem Thurnem jako dík za zázračné uzdravení z očního neduhu, v roce 1901 přestavěná v gotickém slohu za opata Karáska, který věnoval gotický oltář. Posvěcena 8. září 1901 opatem Karáskem ke cti Narození Panny Marie. Srov. Marian Rudolf KOSÍK, O. Praem, *Humberk*, Brno: Kartuziánské nakladatelství, 2001, s. 6, 16, 18.

⁴¹ *Farní věstník 1930*, s. 39. Knihovna kláštera v Nové Říši, č. 8112.

⁴² *Farní věstník 1932*, s. 34. *Tamtéž*.

⁴³ Srov. vzpomínky Metoděje Nováka.

⁴⁴ V roce 1930 porovnává dlouhobrtnický farář Štěpán Rajda celkovou náboženskou situaci se stavem v Dlouhé Brtnici: „*Náboženské poměry se ve světě válkou světovou velice změnily, a to zvláště po převratě; nastala 'moda' od římskokatolické víry odpadnouti, což jest podporováno tím, že v republice odpadlík spíše bývá zaopatřen. V Dlouhé Brtnici nejsou tyto změny příliš patrné – život vnitřní i vnější náboženský jest téměř tenýž. Lid světlí neděle a svátky, jenom tu a tam v senách a ve žních se pracuje; svaté svátosti přijímají.*

Československou církev a několikrát se její bohoslužby konaly v sále hostince U Šimků, ale neměly dlouhého trvání.⁴⁵

V pravidelných intervalech farnosti vizitoval biskup a současně s návštěvou udílel svátost biřmování. Biřmovanců bývalo zhruba 200 až 300. Při vizitaci se obvykle dopoledne prováděla kontrola oltářů, liturgických nádob a kostelních rouch, proběhl rozhovor s farářem a kaplanem, zkouška porodních bab, zkouška dětí ve škole, odpoledne se konalo udílení svátosti biřmování, průvod na hřbitov a po něm svátostné požehnání.⁴⁶

Pravidelně byly také pořádány misie.⁴⁷ V popisované době byla po dobu misí v jednotlivých dnech ráno mše svatá s obecnou promluvou. Při ní bylo společné přijímání jednotlivých stavů. Odpoledne kázání pro jednotlivé stavy – každý den pro jiný – a po něm modlitba sv. růžence s výkladem, následovalo opět kázání a svátostné požehnání. Poslední den odpoledne byly posvěceny předměty; po závěrečném kázání bylo uděleno apoštolské požehnání a misie uzavřelo *Te Deum* a svátostné požehnání. V následujícím roce pak obvykle proběhla tzv. obnova misí, jejímž úkolem bylo s časovým odstupem zhodnotit a znovu podpořit duchovní růst věřících.⁴⁸

3.3 Hospodářství

Při zřizování klášterů poskytovali jejich zakladatelé řeholníkům také pozemky, ze kterých klášter žil a díky nimž mohl dát lidem práci. Skutečnost, že „*od svých počátků řád vynikal i v oblasti hospodářského podnikání,*“⁴⁹ se dokonale potvrdila v prvních padesáti letech minulého století i v novoříšském klášteře.

Již na konci 19. století vlastnil klášterní velkostatek většinu objektů a ploch, jež postupně ve 20. století přebudovával a modernizoval. Patřily mezi ně objekty polního, lesního a rybníčního hospodářství a nechyběly ani průmyslové podniky.⁵⁰ Vzhledem

---

(...) *Touha po radovánkách ovšem jest, zvláště u mládeže, všude zavládla mikáda a krátké sukňě. Avšak obětavost pro kostel neobyčejně vzrostla, což u nás bylo patrno při sbírce na zvony, hodiny, Betlém, Křížovou cestu. (...) Odpadů, civilních sňatků, nekřtěných dětí a bez vyučování náboženství zde není. K farářům chová se lid slušně; při volbách přes polovici volí katolické kandidáty, starosta jest lidovec.*“ *Kronika farnosti Dlouhá Brtnice*, s. 123.

⁴⁵ Srov. *Kronika obce Nová Říše*, strojopis, nestr., 1890 – 1952.

⁴⁶ Srov. Dopis biskupa Josefa Kupky želeťavskému děkanovi ze dne 9. května 1932. RKNŘ, složka 1929 – 1935.

⁴⁷ Misie spočívaly v několikadenní duchovní obnově farnosti; jejich vedení bylo obvykle svěřeno misionářům – kněžím a řeholníkům, pro tento úkol určeným.

⁴⁸ *Farní věstník 1931*, s. 7. Knihovna kláštera v Nové Říši, č. 8112.

⁴⁹ L. JIRÁSKO, c.d., s. 41.

⁵⁰ Srov. kniha *Seznam vydávání dřeva v roce 1902 – 1903*. RKNŘ, složka 1893 – 1908.

k tomu, že se rozloha půdy po celou dobu první poloviny 20. století příliš neměnila, zůstal i stav zaměstnanců téměř stejný.⁵¹

Ke klášteru patřila budova č.p. 2, v níž se nacházela kancelář klášterního velkostatku, byt správce, byt kočího a byt lékaře včetně ordinace a lékárny. Nájemníci měli k dispozici sklepy a na dvoře za budovou dřevěné chlěvy, dřevníky a zahrádku. Po zřízení klášterního vodovodu v roce 1910 byly všechny byty vybaveny vodovodním zařízením s odtoky a splachovacími záchody. Dále klášter vlastnil domek č.p. 4, v němž se nacházely dva byty, a obytný domek č.p. 146.⁵²

Řízení klášterního velkostatku měl na starosti správce, který byl za jeho chod zodpovědný provizorovi kláštera.⁵³ Správce bydlel i s rodinou původně v bytě vedle kanceláře, v roce 1920 byl pro něho postaven nový dům č.p. 164 vedle klášterního dvora v Nové Říši.⁵⁴ Úkolem správce bylo dohlížet na chod celého velkostatku, a to nejen v oblasti zemědělství, ale také ve stavební činnosti. Byli mu podřízeni ostatní zaměstnanci, kteří kromě platu dostávali také tzv. deputát, tj. odměnu v naturáliích, proto se jim říkalo deputátníci. Kromě stálých zaměstnanců dostávali deputát ve formě dřeva jako dar také Dobročinný ústav a některé vdovy po zaměstnancích.⁵⁵ Určitý deputát dostávalo i kostelní služebnictvo: kostelník, varhaník, měchošlap, zvoník a zametačka kostela.⁵⁶

Ve stavební oblasti klášter stále udržoval svěřené fary, kostely i hospodářské budovy v dobrém stavu. Financoval rovněž některé opravy far a kostelů.

V oblasti polního hospodářství vlastnil od počátku 20. století klášterní velkostatek pět dvorů, a to v Bohuslavicích, v Sedlaticích, ve Vystrčenovicích, ve Svojkovicích a v Nové Říši.⁵⁷

Zodpovědnost za jednotlivé dvory a jejich polnosti nesli šafáři, z čehož jim plynuly oproti jiným zaměstnancům určité výhody – větší byt, lepší výdělek a vyšší deputát,⁵⁸ ale

⁵¹ V roce 1900 vlastnil klášter 1517 ha půdy, z toho 1008 ha lesa. V roce 1912 rozloha půdy vzrostla na 1541 ha půdy, z toho 1030 ha lesa, a v roce 1928 vlivem pozemkové reformy, která proběhla po první světové válce, byl celkový stav půdy 1429 ha, z toho 1061 ha lesa. Srov. *Výkaz pozemků*, RKNŘ, složka Inventura majetku 1928. Stálých zaměstnanců kláštera bylo asi sto, kromě osmdesáti sezónních dělníků. Moravský zemský archiv (dále jen MZA) v Brně, Fond: E 58 – Premonstráti Nová Říše, kt. 504, Korespondence 1918 – 1919.

⁵² Srov. *Objekty hospodářské a obytné*, s. 68 – 70. RKNŘ, složka Inventura majetku 1928.

⁵³ Ve 20. století funkci správce velkostatku zastávali Antonín Tůma (1900 – 1907), Viktorín Míšek (1908 – 1911), František Král (1911 – 1916), Josef Skoumal (1916 – 1. května 1919), František Horehled' (1919 – 1925) a Josef Meduna (1926 – 1950). Srov. Fond MZA Brno: E – 58 Premonstráti Nová Říše, kt. 456, složka Platy zaměstnanců.

⁵⁴ Srov. *Objekty hospodářské a obytné*, s. 77. RKNŘ, složka Inventura majetku 1928.

⁵⁵ Srov. *Seznam vydávání dřeva 1902 – 1903*. Tamtéž, složka 1893 – 1908.

⁵⁶ Srov. Tamtéž, kniha *Deputátní tabulka 1929 – 1939*.

⁵⁷ Poslední dvůr byl postaven v Nové Říši kolem roku 1902. Srov. *Data pro historia domestica*, rukopis, 1819 – 1910, s. 61; dále *Kronika kláštera v Nové Říši*. Tamtéž.

jinak chodil šafář běžně pracovat s ostatními na pole. Mezi jejich povinnosti mimo jiné patřilo jednou týdně podat správci velkostatku zprávu o tom, co se za uplynulý týden ve dvoře událo.⁵⁹

Zaměstnanci dvorů bydleli buď přímo v nich,⁶⁰ nebo docházeli za prací z domu. Více lidí pracovalo na statku pouze v době žní a větších polních prací a podle potřeby byli posíláni také jinam, takže při rozsáhlejších činnostech pracovalo na klášterních pozemcích až sto dělníků týdně. Při výlovech rybníků pomáhali např. i hajní a další zaměstnanci. Mlátilo se hlavně v zimě, když nebyla práce na poli.⁶¹

Hospodářské dvory vypadaly většinou velmi podobně. Vjíždělo se do nich obvykle průjezdem opatřeným dvojkřídlovými vraty a dvířky. Byt pro šafáře míval samostatný vchod, byl složen z předsíně, kuchyně, dvou pokojů, spíže a místnosti na pečení chleba pro všechny zaměstnance dvora. V bytech ostatních zaměstnanců byla jedna předsíň společná pro dva byty, dále jeden nebo dva pokoje, z nichž jeden sloužil současně jako kuchyň, a spíž. Deputátníci měli k dispozici zahrádky a v některých dvorech i sklepy. Na obytnou část navazovaly chlévy pro jednotlivé druhy zvířat, místnosti pro ukládání sklizně, sýpky, skladiště, kůlny a místnosti pro ukládání náradí, vozů a techniky, stodoly, ohrada pro dobytek a hnojiště. Ve dvoře v Nové Říši byla navíc mlékárna s lednicí, místnost sloužící pro moření obilí a úzkokolejná dráha pro dopravu krmení.⁶²

Průměrný stav zvířat chovaných na klášterních dvorech se pohyboval kolem dvanácti kusů tažných koní, dvou set kusů hovězího dobytka, padesáti kusů prasat a několik desítek kusů drůbeže.⁶³

Lesní hospodářství bylo rozděleno na dva revíry: olšanský a hladovský. V lesích se nacházely převážně smrky, méně zastoupená byla borovice, jedle, modřín a buk, občas také bříza.⁶⁴ V obou revírech žil mírný stav srstnaté i pernaté lovné zvěře.⁶⁵

Olšanský revír spravoval nadlesní, bytem v Olšanech, který plnil současně i službu státního dozoru nad lesy. Byli mu podřízeni tři hajní, a to v Olšanech, v Jechovci a

---

⁵⁸ Deputát šafáře činil 14 m³ dřeva; 2 litry mléka denně, 4x za rok 3 pytle žita; pytel pšenice a pytel ječmene. Srov. vzpomínky Jaroslavy Vítů.

⁵⁹ Srov. tamtéž.

⁶⁰ Podle velikosti jednotlivých dvorů a k nim patřících polí bydlelo v jednotlivých dvorech, kromě rodin šafářů: v Bohuslavicích šest rodin, ve Svojkovicích dvě, v Sedlaticích čtyři, v Nové Říši pět a ve Vystrčenovicích tři rodiny. Srov. *Seznam vydávání dřeva 1902 – 1903*. RKNŘ, složka 1893 – 1908.

⁶¹ Srov. Fond MZA Brno: E – 58 Premonstráti Nová Říše, kt. 456, složka Platy zaměstnanců 1925.

⁶² Srov. *Objekty hospodářské a obytné*, s.28, 29, 37 – 48. RKNŘ, složka Inventura majetku 1928.

⁶³ Srov. Výkaz o stavu dobytka ze dne 15. listopadu 1945. Tamtéž, složka 1945 – 1950.

⁶⁴ Srov. *Lesní hospodářský plán 1934 – 1946*, s. 9. Tamtéž.

⁶⁵ Srov. Protokol ze dne 13. července 1928. Tamtéž, složka Inventura majetku 1928.

u Výmyšlenů.⁶⁶ Revír hladovský spravoval lesní, bytem v Hladově, jemuž byli přiděleni čtyři hajní: v Sedlaticích, v Hladově, na Rozsičkách a u Anděla. Hajní bydleli většinou v hájenkách, ve výjimečných případech ve dvorech, odkud docházeli do lesa, nebo na výminku v domě pro zaměstnance.⁶⁷ Kromě hajných byli v lese zaměstnání jen dělníci sezónní.⁶⁸

Hájenky sestávaly obvykle z předsíně, kuchyně, spíže a jednoho nebo dvou pokojů. Lesovna na Hladově měla tři pokoje, lesovna v Olšanech čtyři pokoje a kancelář. Součástí stavení byl obvykle sklep, hospodářské budovy a zahrada.⁶⁹

Nadlesní a lesní museli podávat pravidelně týdenní zprávy ze svých revírů a o činnosti hajných. Tyto zprávy obvykle obsahovaly popis vykonané práce za dané období, stav a množství vydaného dřeva a odstřel zvěře (buď pro klášterní kuchyň, nebo na prodej).⁷⁰

Ke klášternímu hospodářství patřily také rybníky, jejichž správu měl na starosti vždy někdo z deputátníků.⁷¹ Podle svého stavu a uchovávání ryb byly rozděleny takto: konzumní rybník Okrouhlík, pod jehož hrází byly sádky na ryby, tzv. haltýř, což byl zděný objekt sloužící k přechovávání ryb přes zimu. Další konzumními rybníky byl rybník ve Vápovicích, rybník u Brázdů a rybník u Výmyšlenů, u něhož byl náhon na mlýn. Dále to byl rybník u pivovaru sloužící mj. pro zabezpečení ledu pro pivovarské lednice, rybníky Horní a Dolní výhon, jež byly bez přítoku (tzv. nebeské) a byly určeny pro generační kapry, rybník v Sedlaticích byl rovněž bez přítoku a sloužil jako násadový, stejně tak rybník za dvorem. Rybník na Hladově byl v roce 1928 prodán.⁷²

Kromě hajných a zaměstnanců dvorů byli v klášteře zaměstnáváni také dělníci, kteří uklízeli v kanceláři, štípali dřevo, vozili dřevo do far, sekali led, jezdili do Telče pro naftu, prali prádlo, obsluhovali stroje na výrobu elektrické energie apod. Za odvedenou práci

⁶⁶ Původně měl olšanský revír ještě hájovnu v „Borovičku“ v Bohuslavicích, která ovšem byla jako hájovna před rokem 1928 zrušena a později se používala jako ubytovna pro hosty. Srov. *Objekty hospodářské a obytné*, s. 59. Tamtéž, složka Inventura majetku 1928.

⁶⁷ Srov. *Lesní hospodářský plán 1934 – 1946*, s. 5. Tamtéž.

⁶⁸ *Tamtéž*, s. 6.

⁶⁹ Srov. *Objekty hospodářské a obytné*, s. 51 – 59. Tamtéž, složka Inventura majetku 1928.

⁷⁰ Např. v prosinci roku 1902 byli pro kuchyň v revíru na Hladově zastřeleni 3 zajáci a jeden srnec. Na prodej 11 srnců, 21 zajíců, 1 tetřev a 73 koroptví. Ze škodné zvěře bylo zastřeleno 72 vran a 73 veverek. MZA Brno, Fond: E – 58 Premonstráti Nová Říše, kt. 512, složka Týdenní zprávy z revírů 1900 – 1904.

⁷¹ Srov. vzpomínky Marie Vídenské.

⁷² Srov. *Objekty hospodářské a obytné*, s. 60 – 64. RKNŘ, složka Inventura majetku 1928.

dostávali dělníci buď peníze, nebo naturálie v podobě másla, tvarohu apod.⁷³ Kromě vlastních zaměstnanců využíval klášter také řemeslníků z Nové Říše i z okolních vesnic.⁷⁴

---

⁷³ Srov. MZA Brno, Fond: E – 58 Premonstráti Nová Říše, kt. 451, složka Platy dělníků 1911 – 1917.

⁷⁴ Srov. Účty řemeslníků 1919. Tamtéž, složka Nepravidelně zaměstnaní.

4. HISTORIE KLÁŠTERA V NOVÉ ŘÍŠI DO KONCE 19. STOLETÍ

Mnohý šlechtic 13. století chtěl na sebe zanechat trvalou památku a také si zajistit stálé modlitby za svou duši a za duše své rodiny. To vedlo šlechtice k zakládání klášterů, kde se řeholníci a řeholnice měli modlit a zároveň udržovat víru a zbožnost v lidu, šířit kulturu a předávat vzdělání. Nejinak tomu asi bylo v případě „maršála moravských vojsk“ Markvarda z Hrádku a jeho manželky Vojslavy, když podle tradice v roce 1211 zakládali novoříšský konvent, do něhož povolali sestry premonstrátky.⁷⁵

První řeholnice přivedli do Nové Říše zábrdovičtí premonstráti pravděpodobně z Dolních Kounic. Po dvoustletém rozkvětu přišla na klášter velká rána v podobě husitských válek, během nichž došlo po opakovaném vyloupení kláštera v letech 1423 a 1424 k jeho úplnému zničení Prokopem Holým v roce 1430. I přes různá privilegia a výsady udělené klášteru králem Ladislavem a následně Jiřím z Poděbrad v roce 1457 a převzetí kláštera pod svou ochranu papežem Pavlem II. v roce 1467 se nepodařilo zániku ženské komunity v Nové Říši zabránit, a tak koncem 16. století sestry až na jednu vymřely. Poslední z nich, převorka Anna Černická⁷⁶ z Kácova, byla roku 1596 odvezena do ženského kláštera v Chotěšově, kde žila až do své smrti.⁷⁷

⁷⁵ Řád premonstrátů založil roku 1121 svatý Norbert a pro společný život svých spolubratří zvolil řeholi svatého Augustina. Norbertovou snahou bylo upevnit kanovnícký život a spojit aktivní život s kontemplací. Život v klášteře, založený na společné chórové modlitbě, podpořený přísnými posty, rozjímáním, studiem i ruční prací, měl být základem pro následný apoštolát. Po určité době pastorační práce se bratři vraceli na čas zpět do kláštera, aby obnovili své duševní i tělesné síly a mohli se následně znovu zapojit do apoštolské činnosti. Heslo řádu „*Ad omne opus bonum parati*“ – „*Připraveni ke každému dobrému dílu*“ (srov. Tit 3,1) bylo později rozvedeno do pěti premonstrátských zásad: eucharistická úcta, liturgický život, mariánská úcta, kající život a apoštolát. Srov. Zdeněk CHAROUZ, *Svatý Norbert*, Brno: Cesta, [1990], s. 14 – 16, 22.

Současně se založením mužské části komunity vznikla také ženská větev. V čele konventu stála zprvu magistra, později převorka nebo abatýše. Od počátku existovaly tzv. podvojně kláštery, tj. mužské a ženské kláštery se vzájemnou silnější duchovní i hmotnou vazbou; k sestřím žijícím v přísné klauzuře – úplně izolovaným od světa – byli dosazováni probošti, kteří zde plnili službu duchovních správců, starali se o majetek a zastupovali sestry ve styku s veřejností. Řeholnice měly za to svými modlitbami a posty duchovně podporovat pastorační aktivity bratří dané komunity. Řád se v poměrně krátké době rozšířil po celé Evropě. Do Čech se dostal v roce 1143 díky olomouckému biskupu Jindřichu Zdíkovci, s jehož přispěním byl založen Strahov, a z něho pak další kláštery v našich zemích. V roce 1205 byl založen mužský klášter v Zábrdovicích u Brna, a jemu byl roku 1211 svěřen do duchovní správy ženský klášter v Nové Říši. Srov. Dušan FOLTÝN, *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, Praha: Nakladatelství Libri, 2005, s. 44, 107 – 109.

Od zrušení posledních dvou ženských kanonií v Čechách – v Doksanech a Chotěšově – roku 1782 u nás premonstrátky nepůsobily. Pokus o obnovení II. řádu na Svatém Kopečku u Olomouce strahovským premonstrátem Vojtěchem Frejkou, nakonec vyústil roku 1902 v založení Kongregace, zaměřené převážně na sociálně-charitativní činnost. Sestry působily kromě jiného také v Olšanech u Šumperka, v Dolanech, v Prostějově a v Němčicích. Srov. D. FOLTÝN, c.d., s. 109, 119, 120.

⁷⁶ Někdy se udává příjmení Černická. Srov. Heřman Josef TYL, *Opatský chrám sv. Petra a Pavla v Nové Říši*, Brno: Občanská tiskárna, 1941, s. 5.

⁷⁷ Srov. FOLTÝN Dušan, c.d., s. 456.

I přes snahy protestantů uchvátit opuštěné klášterní statky začala za probošta Šebestiána Chotěbořského (1595 – 1599) obnova kláštera. Protože jeho nástupce Jan Kostecký (1599 – 1605) nedokázal v tomto díle pokračovat, byl na jeho místo povolán Adam Skotnický (1605 – 1631), který svým vlivem dokázal získat dobré podmínky pro přestavbu konventu. Jeho snaha však skončila roku 1620, kdy byl po stavovském povstání klášter obsazen protestanty v čele s Kryštofem z Říčan, jeho statky zabráný a kostel proměněn v protestantskou modlitebnu.⁷⁸

Po bělohorské bitvě začal Adam Skotnický znovu s obnovou vydrancovaného kláštera. Avšak teprve za probošta Vavřince Plocara (1631 – 1649), když byla stavba konventu dokončena, byla na svátek Nejsvětější Trojice 26. května 1641⁷⁹ do Nové Říše slavnostně uvedena první sedmičlenná komunita bratří ze zábrdovického kláštera, z nichž někteří již měli sliby složený pro novoříšský klášter. Roku 1654 získal probošt Engelbert Benátko (1649 – 1661) právo užívat pontifikálií. Z důvodu stále vzrůstajícího počtu lidí při náboženských cvičeních se jeho nástupce probošt Matouš Sebastanský (1661 – 1687) rozhodl pro stavbu nového (současného) chrámu na místě starého malého kostela. Vlivem velkého požáru městečka v roce 1683 se však zřítily klenby kostela a nedostavěný kostel i klášter byl velmi poškozen. Za probošta Karla Kratochvíle (1687 – 1698) byla i přes finanční tíseň kláštera roku 1688 stavba nového kostela dokončena a dál se rozvíjely započaté pastorační snahy. Za probošta Bernarda Leupolda z Löwenthalu (1698 – 1708) byla upravena kaple svaté Anny do dnešní podoby, postavena kaple svatého Kříže „u Brázdů“ a vystavěny nové hospodářské budovy, jež byly dokončeny za probošta Petra Pavla Credise (1708 – 1724).⁸⁰

Za probošta Augustina Nepomuka Výminka (1725 – 1755) byl v roce 1733 klášter v Nové Říši povýšen na samostatné opatství. Všestranně činný opat Josef Bernard Pelikán (1755 – 1792) nechal vymalovat kostel do dnešní podoby, vystavět faru ve Staré Říši, kapličku P. Marie na Kopečku, kostel a faru v Krasonicích, a zajistil kostely a fary ve svém patronátu vším potřebným. Jeho nástupce Jan Nepomuk František Pelikán (1793 – 1819) zřídil v roce 1800 v Nové Říši gymnázium, které však bylo v roce 1808 zrušeno pro vysoké provozní náklady, neboť mnoho žáků bylo vydržováno klášterem. V době rušení

⁷⁸ Srov. K. M. J. ŽŮREK, c.d., s. 13, 14.

⁷⁹ Když v roce 1859 začal psát knihovník Norbert Ritschel matriku členů novoříšské kanonie, uvedl v ní jako den příchodu premonstrátů ze Zábrdovic do Nové Říše slavnost Nejsvětější Trojice 16. května 1641. Norbert Ritschel datum buď špatně opsal ze starších analů, nebo se zmýlil, a od té doby se tato chyba objevuje ve všech dokumentech. V roce 1641 připadla totiž slavnost Nejsvětější Trojice na 26. května. Srov. Gustav FRIEDRICH, *Rukověť křesťanské chronologie*, Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1934, s. 149.

⁸⁰ Srov. K. M. J. ŽŮREK, c.d., s. 17 – 21.

klášterů za Josefa II. klášter nebyl zkonfiskován z důvodu malého kapitálu. V roce 1813 zachvátil velký požár střechu kostela a klášter včetně knihovny v přízemí a ještě nedostavěné nové budovy prelatury. Jeho následky pocítili opati Jan Křtitel Sobotka (1819 – 1820) a Ferdinand Mořic Seka (1821 – 1852), kterým připadl nelehký úkol znovu opravit kostel a klášter a vyvést klášter z finanční tísně. Opat Bedřich Franz (1853 – 1860) nechal opravit kostel sv. Kříže a za jeho nástupce Arnošta Šírka (1860 – 1868) byl opraven kostel v Nové Říši, včetně jeho vybavení, a rozšířena knihovna. Dalším opatem se stal Václav Krátký (1869 – 1876), který vynikal znalostí mnoha cizích jazyků; za něho byla také zbudována fara v Dlouhé Brtnici. Jeho nástupce Antonín Hauber (1876 – 1892) dal postavit křížovou cestu „Na Spravedlnost“ a nechal opravit kostelní věže. Do 20. století vstoupila novoříšská kanonie v čele s opatem Josefem Karáskem (1893 – 1908).⁸¹

---

⁸¹ Srov. K. M. J. ŽŮREK, c.d., s. 21 – 24.

5. DOBA PRVNÍ POLOVINY 20. STOLETÍ

5.1 Kláster za opata Josefa Karáska (1893 – 1908)

5.1.1 Život v klášteře

Po rezignaci opata Antonína Haubera⁸² bylo zvoleno direktorium složené z převora Augustina Parmy a bratří Aloise Škody a Ferdinanda Hotového, které spravovalo klášter víc než rok. Den, v němž mělo jedenáct bratří se slavnými slibů rozhodnout o muži, který bude stát v čele novoříšské kanonie v následujících letech, byl totiž stanoven teprve na 2. srpna 1893. Na volbu přijel tepelský opat a generální vikář řádu Alfred Clementso, jeho sekretář Jakub Schubert, prelát František Zeibert z Brna a jako zeměpanský komisař hrabě Götting se svým sekretářem Maxem Schönem. Jako *abbas asistens* byl přítomen geraský opat Adrian Zach.⁸³

Volby nového opata se zúčastnili všichni bratři se slavnými slibů: emeritní opat Antonín Hauber, převor Augustin Parma,⁸⁴ Cyril Žídek,⁸⁵ Alois Škoda,⁸⁶ Jan Sarkander Krchňák,⁸⁷ Josef Karásek,⁸⁸ Ferdinand Hotový,⁸⁹ Hugo Černý,⁹⁰ Norbert Drápalík⁹¹, Petr Stejskal⁹² a Baptista Janoušek.⁹³

---

⁸² Antonín Petr Hauber se narodil 14. dubna 1821 v Nové Říši. Do řádu vstoupil 30. září 1842, slavné slibů složil 11. května 1845, na kněze byl vysvěcen 6. srpna 1847. Poté konal službu kaplana v Nové Říši a od 10. března do 1. listopadu 1848 byl kaplanem excurrento ve Staré Říši. Potom měl až do 5. října 1869 na starosti kuchyň a sklepy. Od listopadu 1848 do 5. října 1869 byl ustanoven infirmářem a kantorem, roku 1861 inspektorem zahrad a od ledna 1865 farářem v Nové Říši. Na tuto funkci sice 17. dubna 1867 rezignoval, ale 3. října 1869 se jím znovu stal. 12. ledna 1875 byl jmenován podpřevorem a knihovníkem. 10. listopadu 1876 byl zvolen opatem. 27. května 1892 pro nemoc rezignoval. Zůstal však ve funkci opata až do nové volby 2. srpna 1893. Zemřel 27. září 1900.

⁸³ Srov. *Haus – Protokol*, rukopis, 3 díly: zpětně 1257 – 1850; 1850 – 1908; 1908 – 1974, II. díl, s. 76. Dále: *Kronika farnosti Stará Říše*. RKNŘ.

⁸⁴ Augustin Jan Chryzostom Parma se narodil 16. ledna 1822 ve Frenštátu pod Radhoštěm. Do řádu vstoupil 21. září 1843, slavné slibů složil 8. září 1846, na kněze byl vysvěcen 31. ledna 1848 v Brně. Byl kaplanem a katechetou v Nové Říši, od října 1854 provizorem a od 17. dubna 1867 farářem v Krasonicích. Roku 1868 se vrátil do kláštera a od 5. října 1869 byl jmenován představeným kuchyně a sklepů. Od 12. ledna 1875 byl navíc jmenován inspektorem lesů a od 1. ledna 1880 provizorem, 26. září 1886 podpřevorem, 28. března 1888 – 1900 byl převorem, 1888 – 1896 zároveň znovu provizorem. Později kvůli věku předal postupně své úřady spolubratřím. Zemřel v Nové Říši 30. května 1904.

⁸⁵ Cyril Antonín Žídek se narodil 3. dubna 1841 v Čejkovicích, do řádu vstoupil 24. září 1863, kněžské svěcení přijal 3. května 1867 a slavné slibů složil 8. prosince 1867. Potom byl kaplanem v Nové Říši, sakristiánem, sukcentorem, archivářem a knihovníkem. V roce 1872 – 1875 byl jmenován farářem v Dlouhé Brtnici, 28. srpna 1877 novicmistrem a 28. října 1879 – 1891 farářem v Nové Říši. Zemřel 16. června 1894 po pádu ze schodů na znak.

⁸⁶ Alois Jan Baptista Škoda se narodil 12. března 1840 ve Výhních na Slovensku. Do řádu vstoupil 21. června 1865, na kněze byl vysvěcen 25. listopadu 1866, slavné slibů složil 28. srpna 1869. Byl katechetou a kaplanem v Nové Říši, od 12. ledna 1875 – 1880 farářem v Dlouhé Brtnici, 10. ledna 1880 se vrátil do kláštera a převzal dozor nad sýpkami, od 2. srpna 1880 byl inspektorem zahrad a zastával úřad sukcentora. Od roku 1888 předal pro nemoc postupně své úřady jiným. Zemřel v Nové Říši 12. května 1905.

⁸⁷ Jan Sarkander František Xaverius Krchňák se narodil 10. července 1842 ve Vrbátkách. Do řádu vstoupil 28. září 1867. Slavné slibů složil 1. října 1871, na kněze byl vysvěcen 11. října 1871 v Brně. Byl

Hned v prvním kole byl sice jednomyslně zvolen opatem Josef Karásek, ale jak vyplývá ze záznamu v krasonické kronice, komunita v té době příliš jednotná nebyla. O vnitřním stavu kláštera tehdejší krasonický farář Ferdinand Hotový píše: „*Volba tato byla velmi kritická, v interregnum utvořily se dvě strany, strana starších, pět hlav silná, a strana mladších, šest hlav silná. Strana starších, k níž nový pan opat, aspoň dle chování se přidal, prohlásila, že raději vyzdvižení kláštera aneb dosazení cizího opata připustí, než by hlasovala pro jednoho z mladších. Když strana mladších ani prosbou, ani domlouváním*

---

sakristianem, sukcentorem a katechetou ve škole v Nové Říši. Od roku 1876 byl inspektorem zahrad, od 6. ledna 1878 sýpek a také katechetou v Rozseči a v Hrádku a kaplanem v Nové Říši. Od 9. ledna 1880 – 1884 byl farářem v Dlouhé Brtnici, od 26. února 1884 – 1889 farářem ve Staré Říši, 17. září 1889 byl jmenován novicmistrem, provizorem a sakristianem. Od 5. února 1891 do listopadu 1901 byl farářem v Nové Říši. Zemřel 6. října 1906.

⁸⁸ Josef Pavel Karásek se narodil 1. ledna 1848 v Rozseči. Do řádu byl přijat 28. září 1867, slavné sliby složil 1. října 1871 a na kněze byl vysvěcen 11. října 1871. Potom působil jako školní katecheta v Rozseči a v Červeném Hrádku a v klášteře jako knihovník. Od roku 1878 byl katechetou a kaplanem v Nové Říši, od 1. ledna 1880 byl pověřen dozorem nad kuchyní. V letech 1880 – 1893 byl farářem v Krasonicích. 2. srpna 1893 byl zvolen opatem, benedikován 6. srpna 1893. V roce 1900 vybudoval nový dvůr v Nové Říši a lihovar v Bohuslavicích. Opat Karásek zemřel 11. října 1908 raněn mrtvicí a byl pohřben do řádového hrobu.

⁸⁹ Ferdinand Maria Antonín Hotový se narodil 5. ledna 1853 ve Vesce u Horní Slatiny. Do řádu vstoupil 28. srpna 1877, kněžské svěcení přijal 16. července 1880, od 2. srpna 1880 byl jmenován katechetou a kaplanem v Nové Říši, sakristianem, staral se rovněž o nemocné. Slavné sliby složil 11. září 1881. Od 8. října 1881 byl pověřen dozorem nad kuchyní. Od 26. února 1884 – 1889 byl farářem v Dlouhé Brtnici a od 17. září 1889 – 1900 ve Staré Říši. 18. července 1900 – 1905 byl převorem; novicmistrem, sklepmistrem, 1903 dozorcem kuchyně, infirmářem, inspektorem zahrad. V letech 1905 – 1906 byl farářem v Krasonicích, 1906 – 1913 farářem v Dlouhé Brtnici a po rezignaci opata Drápalíka byl 23. dubna 1913 jednomyslně zvolen opatem. 1. června 1913 byl benedikován brněnským biskupem Pavlem Huynem. Opatský úřad zastával za války, zastihl ho vznik samostatného československého státu i pozemková reforma. Ke konci života oslepl kvůli cukrovce, zemřel na zápal plic 1. května 1928.

⁹⁰ Hugo Jan Chryzostom Černý se narodil 20. ledna 1861 v Holubicích, do řádu vstoupil 8. října 1881, kněžské svěcení přijal 7. dubna 1885, slavné sliby složil 18. října 1885. Poté byl kooperátorem v Nové Říši a sakristianem. Od 15. září 1887 byl magistrem kuchyně, 28. března 1888 se stal kantorem. Od 17. září 1889 – 1893 byl farářem v Dlouhé Brtnici, 28. srpna 1893 – 1905 farářem v Krasonicích. V říjnu 1905 – 1906 vykonával funkci převora. V březnu 1906 – 1909 se vrátil zpět do Krasonic. Od dubna 1909 – 1918 byl opět převorem, posléze převorem emeritním. Zemřel 16. dubna 1929.

⁹¹ Norbert František Drápalík se narodil 23. září 1861 v Kroměříži. 23. září 1882 vstoupil do řádu, 26. září 1886 složil slavné sliby, 5. prosince 1886 byl vysvěcen na kněze, 8. prosince 1886 byl ustanoven kaplanem a katechetou v Nové Říši, v letech 1884 – 1887 měl na starosti knihovnu. 28. března 1888 byl ustanoven inspektorem lesů, sklepů a sukcentorem. Od 29. března 1890 byl magistrem kuchyně. Od 30. července 1888 do 5. února 1891 byl výpomocným duchovním ve Staré Říši, 1893 – 1896 farářem v Dlouhé Brtnici, 1896 – 1908 byl provizorem, od 1908 – 1909 převorem a 2. března 1909 byl jednomyslně zvolen opatem. 14. března 1909 byl benedikován brněnským biskupem Pavlem Huynem, 2. října 1912 rezignoval a dožil na Slovensku ve Svaté Chraští u Seredi, kde 25. ledna 1920 zemřel na otravu krve. Tamtéž byl i pohřben.

⁹² Petr Jan Evangelista Stejskal se narodil 17. prosince 1863 v Božeticích u Sepekova. Do řádu vstoupil 15. září 1887, slavné sliby složil 5. dubna 1891, kněžské svěcení přijal 26. července 1891. Byl kaplanem v Nové Říši, od roku 1892 byl krátký čas výpomocným duchovním ve Staré Říši, od roku 1893 měl na starosti lesy, dále byl sukcentorem a kaplanem v Nové Říši, od roku 1895 provizorem. Působil postupně jako farář v Dlouhé Brtnici 1896 – 1900, ve Staré Říši 1900 – 1908 a nakonec v Rozseči 1908 – 1945, kde 26. května 1945 zemřel. Byl pohřben v Nové Říši.

⁹³ Baptista František Janoušek se narodil 5. července 1868 v Bučovicích. 15. září 1887 vstoupil do řádu, 24. dubna 1892 složil slavné sliby, 31. července 1892 byl vysvěcen na kněze, od 4. října 1892 působil jako výpomocný duchovní ve Staré Říši. 1893 byl kaplanem v Nové Říši, pečoval o sklepy, byl sakristianem a kantorem, poté farářem v Dlouhé Brtnici (1900 – 1901), v Nové Říši (1901 – 1909), v Krasonicích (1909 – 1913) a znovu v Nové Říši (1913 – 1916). Od června do prosince 1913 byl provizorem, 1916 podpřevorem. Převorem byl v letech 1918 – 1925. Zemřel v Nové Říši na rakovinu jícnu 24. listopadu 1925.

*žádného hlasu ze starších dosáhnouti nemohla, usnesla se, aby zachránila klášter náš, hlasy své dáti teď zvolenému panu opatu. Tím náš klášter zachráněn před hanbou světskou a zkárou.*⁹⁴

Kromě profesů se slavnými sliby měla v té době novoříšská kanonie ještě dva členy – kleriky, a to Zikmunda Záběhlického⁹⁵ a Evermoda Petru.⁹⁶

Za opata Karáska vstoupili do řádu Štěpán Rajda (16. srpna 1900),⁹⁷ Vavřinec Novotný⁹⁸ a Pavel Souček⁹⁹ (24. září 1903), Metoděj Bárta,¹⁰⁰ Konstantin Russina¹⁰¹ a Milo Kalouda¹⁰² (4. října 1907).

⁹⁴ *Kronika farnosti Stará Říše*, II. díl, s. 79.

⁹⁵ Zikmund Jindřich Záběhlický se narodil 15. července 1869 v Outěchovicích u Velké Chýšky. Do řádu vstoupil 28. září 1889. Slavné sliby složil 1. října 1893, na kněze byl vysvěcen 29. července 1894. Působil jako kaplan v Nové Říši, v roce 1895 byl ustanoven inspektorem zahrad a roku 1899 inspektorem sýpek. Od roku 1900 byl kaplanem a sukcentorem. V letech 1901 – 1906 byl jako farář poslán do Dlouhé Brtnice, v roce 1906 byl povolán zpět do kláštera, kde zastával funkce pokladníka Raiffeisenky a katechety na Hladově, 1908 zastával funkci kantora, dozoru nad kuchyní a sklepy, nad zahradou a knihovnou, v letech 1908 – 1913 byl provizorem, 1913 – 1914 farářem v Krasonicích, 1914 – 1916 provizorem, 1916 – 1942 farářem v Nové Říši, od roku 1918 navíc inspektorem lesů. 29. května 1942 byl zatčen spolu s ostatními spolubratry gestapem, odvezen do Jihlavy, Kounicových kolejí v Brně a nakonec do koncentračního tábora v Osvětimi, kde 20. ledna 1943 zemřel.

⁹⁶ Evermod Augustin Petru se narodil 24. července 1870 v Počátkách. 28. září 1889 byl přijat do řádu, 1. října 1893 složil slavné sliby. Na kněze byl vysvěcen 29. července 1894. Od roku 1894 byl knihovníkem, 1896 katechetou v Nové Říši, 1899 znovu knihovníkem, roku 1900 kaplanem a o rok později farářem v Nové Říši, 1904 byl pověřen dozorem nad kuchyní. Roku 1906 byl jmenován výpomocným duchovním ve Staré Říši a kantorem, v letech 1908 – 1913 byl farářem ve Staré Říši. Zemřel 9. června 1913. Byl pochován v Nové Říši.

⁹⁷ Štěpán Jakub Rajda se narodil 1. srpna 1872 v Uhřicích. Do řádu vstoupil 16. srpna 1900 už jako kněz (kněžské svěcení přijal 31. července 1898), po skončení noviciátu byl v roce 1901 ustanoven kaplanem a sakristianem a po složení slavných slibů 21. srpna 1904 mu byl svěřen dozor nad sýpkami a služba výpomocného duchovního ve Staré Říši. Od roku 1906 vykonával službu sukcentora, sakristiana a kaplana v Nové Říši, 1909 – 1913 byl farářem v Nové Říši, pak od dubna 1913 byl tři měsíce provizorem, 1913 – 1921 farářem ve Staré Říši, 1921 – 1937 byl farářem v Dlouhé Brtnici, potom v Brně-Zábrdovicích. Spolu s ostatními spolubratry byl 29. května zatčen gestapem, odvezen do koncentračního tábora v Osvětimi a následně do Buchenwaldu a Dachau. Po válce se stal převorem a farářem v Nové Říši (1945 – 1950). 13. dubna 1950 odvezen s ostatními do Broumova, pak do Želiva. Po svém propuštění dožil v kněžském domově na Moravci, kde 13. března 1957 zemřel. Byl pohřben v Nové Říši.

⁹⁸ Vavřinec Jan Baptista Novotný se narodil 16. června 1873 v Milíkově. Do řádu vstoupil 24. září 1903 už jako kněz (vysvěcen 29. července 1900). Po skončení noviciátu zastával službu novoříšského kaplana. V roce 1906 přestoupil na Strahov, kde 20. října 1907 složil slavné sliby. 1. srpna 1917 se vrátil do Nové Říše a 6. prosince 1917 obnovil sliby pro novoříšskou kanonii. Od 3. prosince 1925 do roku 1942 byl převorem kanonie. Spolu s ostatními spolubratry byl 29. května 1942 zatčen gestapem, odvezen do Jihlavy, pak do Kounicových kolejí v Brně a nakonec do koncentračního tábora v Osvětimi, kde 27. ledna 1943 zemřel v plynové komoře.

⁹⁹ Pavel Jan Baptista Souček se narodil 23. června 1877 v Nesovicích u Bučovic. Do řádu vstoupil 24. září 1903 už jako kněz (byl vysvěcen 28. července 1901). Od roku 1904 byl kaplanem v Nové Říši, v roce 1906 přestoupil na Strahov, kde 20. října 1907 složil slavné sliby. Po deseti letech se 1. srpna 1917 vrátil zpět do Nové Říše, kde 6. prosince 1917 obnovil slavné sliby. V letech 1917 – 1941 byl provizorem a od 3. prosince 1925 také podpřevorem. Po neplatné volbě Josefa Kunky v červenci 1928 byl 26. ledna 1929 Kongregací pro řeholníky jmenován novoříšským opatem. Benedikci přijal 7. dubna 1929 z rukou brněnského biskupa Josefa Kupky. I po svém jmenování dál zastával až do roku 1941 úřad provizora. Spolu s ostatními spolubratry byl 29. května 1942 zatčen gestapem, odvezen do Jihlavy, Kounicových kolejí v Brně a nakonec do koncentračního tábora v Osvětimi, kde 28. ledna 1943 zemřel.

¹⁰⁰ Metoděj Rudolf Bárta se narodil 27. září 1882 ve Valašském Meziříčí. Do řádu vstoupil 4. října 1907. V průběhu noviciátu z řádu vystoupil.

¹⁰¹ Konstantin Leopold Russina se narodil 18. září 1884 v Morávce ve Slezsku. Do řádu vstoupil 4. října

Dříve, než přistoupíme k popisu života novoříšského kláštera, je třeba uvést pro přehlednost souhrn domácího řádu, jímž se chod komunity řídil. Podle dochovaného řádu začínal v letním období den v klášteře ve 4 hodiny matutinem a laudami, v 5.30 následovalo rozjímání a po něm prima, tercie a sexta. V 7 hodin byla nona a po ní mše svatá. Během dopoledne se každý věnoval svému zaměstnání, v 11.45 byla adorace, poté oběd, při němž se četlo Písmo svaté a po něm řádový hagiologion; v pátek se četlo *Následování Krista* od Tomáše Kempenského. Od 13 do 14 hodin byla rekreace, po níž následovaly nešpory a kompletář, a pak odpolední individuální program. V 19 hodin byla večeře, při níž byla čtena statuta a řehole, a po ní následovalo silentium.

V zimě den začínal v 6.30 ranním rozjímáním, následovala prima, tercie, sexta, mše svatá a v 8 hodin nona. Další denní program byl totožný s letním. Po večeři následovalo v 19.30 matutinum a laudy z následujícího dne, poté loretánské litanie a silentium.¹⁰³

K životu komunity neodmyslitelně patřila pravidelná duchovní cvičení, která v novoříšském klášteře dávali obvykle členové jezuitského řádu; máme zprávy o dvojích exerciciích: 28. března – 1. dubna 1897 je vedl P. Eduard Vostatek SJ a 6. – 9. března 1899 P. G. Cibulka SJ.¹⁰⁴

Ve dnech 30. června a 1. července 1902 proběhla vizitace kláštera, kterou vykonal generální vizitátor a schlägelský opat Norbert Schachinger¹⁰⁵ se svým sekretářem Jakubem Scheiblhofem. Do vizitační zprávy uvedl, že v kanonii objevil mnohé dobré věci, ze kterých načerpal velkou útěchu a naději do budoucna. V závěru však také upozornil na zjištěné nedostatky, kterých je třeba se v budoucnosti vyvarovat, zvláště zanedbávání chórových modliteb a obecného zachovávání domácího řádu. Velký důraz kladl na skutečný klauzurní život: „...a proto, jestliže to nevyžaduje nezbytnost, vždy a všem ženám ať je zakázaný vstup nejen do konventu, ale i do konventuální zahrady. Ať je uzavřena brána konventu a mimo klauzuru ať je hovorna.“ Z kláštera se nemělo bez potřeby vycházet. Nejzásadnějším požadavkem však bylo věrné zachovávání slibů, kdy vizitátor kladl řeholníkům na srdce, aby pamatovali „na slova Písma, že *poslušnost je víc než*

1907. V průběhu noviciátu z řádu vystoupil.

¹⁰² Milo František Kalouda se narodil 28. ledna 1886 v Šaraticích. Do řádu vstoupil 4. října 1907, na kněze byl vysvěcen 24. července 1910, slavné sliby složil 8. září 1911. Poté působil jako kaplan v Nové Říši, v letech 1913 – 1921 jako farář v Dlouhé Brtnici, v letech 1921 – 1952 byl farářem ve Staré Říši. Zemřel 14. července 1952, pochován byl v Šaraticích.

¹⁰³ *Denní řád z doby opata Karáska*. RKNŘ, složka 1893 – 1908.

¹⁰⁴ *Kronika farnosti Stará Říše*, II. díl, s. 99 a 105.

¹⁰⁵ Norbert Martin Schachinger se narodil 23. června 1842, do kláštera ve Schläglu vstoupil 8. září 1861, slavné sliby složil 24. září 1865, kněžské svěcení přijal 29. července 1866, opatem byl zvolen 14. ledna 1885, generálním opatem byl zvolen 25. dubna 1906. Zemřel 27. ledna 1922.

obětí“ a zachovávali mezi sebou svornost a pokoj.¹⁰⁶ Na základě těchto Schachingerových požadavků byla 10. července 1902 obnovena klauzura a každý obdržel vlastní klíč.¹⁰⁷

Po uplynutí tří let přijel 4. října 1905 na přání převora Ferdinanda Hotového opat Schachinger do Nové Říše znovu, aby vyřešil neshody v komunitě. Po skončení vizitace byl Ferdinand Hotový odvolán z funkce převora a na jeho místo byl jmenován Hugo Černý; Evermod Petru byl zbaven všech úřadů (správy kuchyně, kantorství, knihovnictví a archivářství). Ani převor Černý však podle názoru některých bratří nezastával svůj úřad dobře. Po menších incidentech vše vyvrcholilo v okamžiku, kdy mu Evermod Petru jménem všech mladších bratří řekl, „že mu ani slova nevěří a že k němu nemají nejmenší důvěru“. Po takovém obvinění požádal Hugo Černý opata Karáska, aby ho zbavil úřadu převora, což se také po slavných nešporách na „Marquarda“¹⁰⁸ stalo. Po všech těchto roztržkách se opat Karásek z důvodů své dlouhodobé nemoci dohodl se strahovským opatem Metodějem Zavoralem,¹⁰⁹ že pro úřad převora v Nové Říši bude uvolněn strahovský premonstrát Vojtěch Frejka.¹¹⁰ Vizitátor s tímto opatřením souhlasil, a tak se Frejka mohl 14. února 1906 svého nového úřadu ujmout.¹¹¹ Po jeho příchodu byli bratři Vavřinec Novotný a Pavel Souček posláni z neznámých důvodů na Strahov.¹¹²

¹⁰⁶ Srov. Vizitační protokol ze dne 1. července 1902. RKNŘ, složka Vizitační protokoly.

¹⁰⁷ Srov. *Kronika kláštera v Nové Říši*, s. 62.

¹⁰⁸ V Nové Říši se každoročně připomíná památka zakladatele Markvarda z Hrádku 29. ledna. Srov. *Necrologium canonice Neoreischensis*, rukopis, 1844, s. 31. RKNŘ.

¹⁰⁹ Metoděj Jan Zavoral se narodil 28. srpna 1862 v Neveklově. Do strahovského kláštera vstoupil 30. září 1880, slavné sliby složil 19. října 1884, na kněze byl vysvěcen 5. července 1885, opatem byl zvolen 24. ledna 1906, byl vizitátorem rakouské cirkárie.

¹¹⁰ Vojtěch Vincenc Frejka se narodil 18. května 1860 v Dolech v Čechách, slavné sliby složil na Strahově 19. října 1884, na kněze byl vysvěcen 5. července 1885. V roce 1902 založil Kongregaci sester premonstrátek na Svatém Kopečku u Olomouce. V Nové Říši kromě úřadu převora současně zastával funkci knihovníka a představeného kuchyně a sklepů. 14. dubna 1908 odešel zpět na Strahov.

¹¹¹ Srov. *Kronika farnosti Stará Říše*, II. díl, s. 116.

¹¹² Nepodařilo se mi zjistit, proč k tomuto rozhodnutí došlo, ani proč se po deseti letech oba vrátili zpět. Jediná mnou nalezená zpráva, zapsaná roku 1917 Štěpánem Rajdou do staroříšské kroniky, říká: „*Letos se něco uskutečnilo, čeho jsem nikdy nečekal. Navrátili se do našeho kláštera dva kněží, P. Vavřinec a P. Pavel, kteří u nás dělali noviciát, ale pak různými machinacemi byli posláni na Strahov na výpomoc. Pan opat strahovský Metoděj jim slíbil, ba dal čestné slovo opatské, že se oba vrátí, totiž že budou v Nové Říši skládati své slavné sliby. Než nový převor P. Vojtěch a někteří vdp. bratři s panem opatem Karáskem v čele podepsali listinu, že si nepřejí, aby skládali zmínění kněží slavné sliby pro Novou Říši. Sám pan generální opat Schachinger byl proti nim (tj. proti slibům – pozn. autora), kladl hlavně na to váhu, že listinu podepsal P. Vojtěch, kapitulár strahovský, nám poslaný za převora, který prý poměry výborně zná. Tohoto pro nepěkné kousky obžaloval později P. Štěpán, P. Baptista a Evermod u řeholních představených; snažili se ho brániti, leč marně, v dubnu 1908 musel pryč. Zatím 1907 oba kněží složili sliby pro Strahov; pan opat Metod nedodržel slova a vymohl prý jim dispens od noviciátu pro Strahov! – bez jejich prosby!!! (...) P. Klement (Žůrek – pozn. autora) se přičinil, aby oba kněží byli vráceni klášteru (...) Byla to těžká práce; dosud žijící pan generál (Schachinger – pozn. autora) a strahovský pan opat tím vlastně uznali svou chybu – a to asi 'páni' neradí!!“ Srov. *Kronika farnosti Stará Říše*, III. díl, s. 25.*

20. února 1908 se konala vizitace za účasti tepelského opata Gilberta Helmera¹¹³, generálního vikáře pro rakouskou cirkárii, a strahovského opata Metoděje Zavorala, vizitátora rakouské cirkárie. Přítomen byl rovněž jeho sekretář Raymund Hummel.¹¹⁴ Výsledky vizitace byly sice pozitivnější než před třemi lety, přesto vizitátor i tentokrát připomenul nutnost plnění povinností a úsilí o duchovní a řeholní dokonalost, založené na vzájemné lásce, a velký důraz položil znovu na klauzurní život: „*Máte se vyhýbat lidem venku, (...) vnitřní problémy kláštera jim nesdělovat (...) a nehledat u nich rady. Pokoj můžeme nalézt jedině v klášteře.*“¹¹⁵

Opat Karásek trpěl mnoho let kornatěním cév. Zemřel 11. října 1908 raněn mrtvicí a byl pohřben strahovským opatem Metodějem Zavoralem za účasti želivského opata Salese Roubíčka, starobrněnského opata Františka Bařiny a geraského Andree Zacha. Tehdejší staroříšský farář Evermod Petřů o něm píše: „*Byl dobrým hospodářem, který mnohé vybudoval, ale vše rozhodoval sám a málo rozuměl lidským povahám. Úmysly měl dobré, ale neuměl je prováděti.*“ Po smrti opata Karáska bylo ustanoveno direktorium složené z převora Norberta Drápalíka a bratří Baptisty Janouška a Zikmunda Záběhlického.¹¹⁶

5.1.2 Pastorage a veřejná činnost

Ve druhé polovině 19. století byla katolická církev nejen v českých zemích v poměrně obtížné situaci, neboť dosud nebyly napraveny škody spáchané osvícenstvím, a církev se musela zároveň vyrovnávat s příchodem nových myšlenkových proudů. Tyto poměry vyžadovaly nové prostředky, které by lidem znovu přiblížily víru.¹¹⁷ Proto byly obnoveny lidové misie a ve větší míře se začaly pořádat poutě a duchovní cvičení. Podle vzoru německých katolíků se začaly konat katolické sjezdy a kněží se na mnoha místech věnovali spolkovému životu. Velká pozornost byla věnována tisku jako prostředku šíření katolických myšlenek a jako obraně proti útokům odpůrců.¹¹⁸

Nejinak tomu bylo i ve farnostech spravovaných novoříšskými premonstráty. Od roku 1893 fungoval v Nové Říši spolek „Apoštolát sv. Cyrila a Metoděje“, který měl 60

¹¹³ Gilbert Baptista Helmer se narodil 2. ledna 1864, do kláštera v Teplé vstoupil 28. září 1884, slavné sliby složil 30. září 1888, kněžské svěcení přijal 28. července 1889, opatem byl zvolen 27. října 1900, zastával funkci generálního vikáře v rakouské cirkárii.

¹¹⁴ Raymund Karel Hummel se narodil 26. ledna 1865 v Březových Horách, do kláštera na Strahov vstoupil 3. října 1882, slavné sliby složil 8. prosince 1886, kněžské svěcení přijal 19. února 1888. Kromě jiných funkcí byl také sekretářem opata Zavorala.

¹¹⁵ Vizitační protokol ze dne 20. února 1908. RKNŘ, složka Vizitační protokoly.

¹¹⁶ *Kronika farnosti Stará Říše*, III. díl, s. 1.

¹¹⁷ Srov. Jaroslav KADLEC, *Přehled českých církevních dějin*, 2 díly, Praha: Zvon, 1991, II. díl, s. 122.

¹¹⁸ *Tamtéž*, s. 124 – 125.

členů a jeho posláním byla kromě modliteb také finanční podpora českých kněží působících ve Vídni mezi českými krajany.¹¹⁹ Roku 1902 byl založen spolek „Armáda svatého Kříže“, který se do roku 1909 rozrostl na 240 členů.¹²⁰ V srpnu roku 1903 bylo založeno bratrstvo „Smírné mše svaté“, které čítalo 120 členů. Zhruba ve stejné době byl založen spolek „Dílo šíření víry“, který podporoval misie mezi černochoy. Měl asi 160 členů, mezi něž patřili i kněží. 20. září 1906 bylo založeno bratrstvo „Nejsvětějšího Srce Pána Ježíše“; to mělo 219 členů.¹²¹

K životu farnosti v této době patřily také misie a exercicie. Od 7. do 14. června 1896 se v Krasonicích jejich vedení ujali členové řádu lazaristů z Vídně, za jejichž účasti se také po roce od 6. do 13. června 1897 konala obnova misí.¹²² Exercicie se v Nové Říši konaly v roce 1907 pod vedením jezuity Šmída z Prahy.¹²³

Mimořádnou akcí té doby bylo milostivé léto v roce 1900; pouti do Říma se tehdy zúčastnilo na 400 Moravanů. Poutníky doprovázel také tehdejší brněnský biskup František Bauer, a z novoříšského kláštera se této cesty zúčastnili Ferdinand Hotový a Baptista Janoušek.¹²⁴

Konec 19. století byl v českých zemích poznamenán zásadními změnami v hospodářství, politice, vědě, umění, filosofii i sociologii. V národní politice to znamenalo i nové pohledy na českou otázku. Také se řešila otázka dělnická, rolnická a spolková.¹²⁵

Z podnětu tehdejšího novoříšského starosty Josefa Hrisse byl 21. srpna 1858 založen v Nové Říši „Spolek pro nemocnici korunního prince Rudolfa“, tzv. Rudolfinum.¹²⁶ Po shromáždění finančních prostředků, z nichž velkou část věnoval klášter, byl 21. srpna 1862 položen základní kámen špitálu a o rok později byla budova dostavěna a vysvěcena.¹²⁷ Roku 1865 byly úředně schváleny stanovy spolku.¹²⁸ Spolek a jeho

¹¹⁹ Srov. Záznamy spolku Apoštolát sv. Cyrila a Metoděje, SOKA Jihlava, Fond: Farní úřad Nová Říše, kt. 303.

¹²⁰ Srov. Seznamy zbožných bratrstev. Tamtéž, kt. 304.

¹²¹ Srov. Seznam bratrstev. Tamtéž, kt. 302.

¹²² Srov. *Haus – Protokoll von Krassonitzer Pfar[rei]*, rukopis, 1824 – 1989, s. 347. Dále: *Kronika farnosti Krasonice*.

¹²³ Srov. *Kronika farnosti Dlouhá Brtnice*, s. 272.

¹²⁴ Srov. *Kronika farnosti Krasonice*, s. 348.

¹²⁵ Marcela EFMERTOVÁ, *České země v létech 1848 – 1918*, Praha: Libri, 1998, s. 103 nn.

¹²⁶ Stalo se tak z důvodu narození císařského dědice trůnu korunního prince Rudolfa. Na přání císaře Františka Josefa I., aby místo velkolepých oslav byly peníze investovány do bohublé činnosti, se rozhodl obecní výbor v Nové Říši zřídit nemocnici pro chudé a na tento účel uvolnil 400 zl. stříbra. Později byl název změněn na „Spolek dobročinného ústavu korunního prince Rudolfa v Nové Říši“ a po roce 1918 na Dobročinný spolek v Nové Říši. Srov. *Dějiny spolku a dobročinného ústavu korunního prince Rudolfa v Nové Říši na Moravě*, Brno: b.n., 1899, s. 7.

¹²⁷ Srov. M. DUŠEK, c.d., s. 12.

¹²⁸ Srov. Dopis Farního odboru charity v Nové Říši diecézní charitě v Brně ze dne 9. června 1951. RKNŘ, složka Dobročinný ústav.

dobročinný ústav zastupoval na veřejnosti jeho předseda, jímž byl vždy novoříšský opat. V čele spolku stál výbor, volený na tři roky. Dále byli voleni správce ústavu, pokladník, tajemník a kontrolor.¹²⁹

Úkolem spolku bylo poskytnutí bezplatné lékařské pomoci a ošetření chudým a práce neschopným novoříšským občanům v případě jejich onemocnění; ostatním lidem se lékařská pomoc poskytovala za mírný poplatek. Do nemocnice byl přijat každý bez rozdílu pohlaví, stavu, náboženství a příslušnosti, pokud byl dostatek místa a prostředků. Přednost měli novoříšští občané a podporovatelé ústavu.¹³⁰

Kromě nemocnice zde byla také zřízena škola pro dívčí práce a vychovatelna. Péče o děti i dospělé byla svěřena Kongregaci milosrdných sester svatého Karla Boromejského z Prahy, které zde působily čtyři: představená, učitelka, pěstounka a hospodyně. O vánocích se pravidelně konala besídka, při níž byly děti obdarovávány hračkami, šatstvem apod.¹³¹

Mimo této činnosti přijímal spolek chudé, práce neschopné a osiřelé novoříšské občany do spolkového domu. V ústavu dostali k dispozici byt a topení, ostatní jejich zaopatření obstarala obec a pokladnice pro chudé. Vnitřní správa spolkového ústavu byla svěřena rovněž Kongregaci milosrdných sester svatého Karla Boromejského.¹³²

Spolek získával finanční a materiální podporu z fondu, do něhož měli povinnost pravidelně přispívat zakladatelé a členové, dobrovolně pak i dobrodinci; dále z příspěvků těch nemocných, kteří byli povinni si část z ošetření hradit; z výnosu koncertů, divadel, loterií, tanečních zábav atd.; obec ústavu zajišťovala otop.¹³³

V roce 1864, tj. v prvním roce působení, navštěvovalo školu pro dívčí práce 91 dívek, v opatrovně se nacházelo 63 dětí a v nemocnici bylo ošetřeno 22 nemocných. V roce 1901 bylo ve škole pro ruční práce vyučováno 107 děvčat a v mateřské škole bylo 89 dětí. Spolek měl tehdy 23 členů. V roce 1910 statistiky uvádějí 145 dívek, 67 dětí, 37 členů spolku a 10 členů výboru. Od 1. září 1921 fungovaly v ústavu dvě školní třídy; působilo zde 5 sester, které se staraly o 35 dětí v opatrovně a 8 sirotků, z toho 3 byli z Nové Říše.¹³⁴

¹²⁹ Srov. *Stanovy spolku pro „Nemocnici Korunního prince Rudolfa“ v Nové Říši na Moravě*, Jihlava: b.n., 1865, s. 9. RKNŘ, složka Dobročinný ústav.

¹³⁰ Srov. *tamtéž*, s. 12.

¹³¹ Srov. *tamtéž*, s. 5.

¹³² Srov. *tamtéž*, s. 15.

¹³³ Srov. *tamtéž*, s. 6.

¹³⁴ Srov. Protokoly z valných hromad Dobročinného ústavu korunního prince Rudolfa. SOkA Jihlava, Fond: Farní úřad Nová Říše, složka Dobročinný ústav korunního prince Rudolfa, kt. 211.

Již na konci 19. století fungovala nejen v Nové Říši, ale také v okolních obcích řada spolků. Nejstarším v Nové Říši byl čtenářský spolek Osvěta, dalším byla Národní Jednota, která se starala o kulturní akce v obci, o přednáškovou činnost, a pracovala také na poli hospodářském. Spolek podporoval zemědělství a družstevnictví a také výsadbu nových stromů, z nichž velké množství daroval klášterní velkostatek.¹³⁵ Roku 1895 byla pro Krasonice a okolí založena místním farářem Hugem Černým katolicko-politická jednota¹³⁶ a od roku 1900 do roku 1938 působil ve Staré Říši spolek Národní Jednota.¹³⁷

V letech 1903 – 1908 se na Humberku konaly kromě poutí jednou za rok také tábory lidu, které měly podle představy opata Karáska probudit zdejší katolíky v ohledu náboženském i politickém. Na nich k lidem promlouvali významní řečníci: Dr. Antonín Cyril Stojan, P. František Valoušek, poslanec Josef Šamalík a jiní. V některých letech bylo na táborech lidu přítomno až 8000 účastníků.¹³⁸

V té době začal proti snahám opata Karáska vystupovat říšský a zemský poslanec za agrární stranu František Staněk ze Želetavy. V roce 1908 dokonce Staněk podnikl některé stejně smýšlející spoluobčany, aby narušili klidný průběh pouti na Humberku. Napjatou situaci popisuje krasonický farář Hugo Černý: „*Lid katolický byl nesmírně roztrpčen a kdyby přítomní poslanci katol. Šamalík, Tvarůžek, Kuchyňka a Jílek a místní farář nebyli lid vybízeli k mírnosti, bylo by jistě došlo k hrozné řeži. Lidu našeho bylo dobře na 7000, agrárníků se soc. demokraty a pokrokáři asi 200.*“¹³⁹ Činnost poslance Františka Staňka však dosáhla vrcholu za následujícího opata Norberta Drápalíka.

V roce 1900 byl v Nové Říši založen finanční ústav, Raiffeisenka, jejímž starostou byl na první valné hromadě 27. ledna 1901 zvolen tehdejší převor Ferdinand Hotový. Ústav si rychle získal důvěru místního i okolního obyvatelstva a brzy nabyl nemalého kapitálu.¹⁴⁰

5.1.3 Hospodářství

Po svém zvolení opatem pokračoval Josef Karásek v rozvíjení stávající stavební a hospodářské činnosti.¹⁴¹

¹³⁵ Srov. *Kronika obce Nová Říše*.

¹³⁶ Srov. *Kronika farnosti Krasonice*, s. 346.

¹³⁷ Srov. M. DUŠEK, c.d., s. 34.

¹³⁸ Srov. *Kronika farnosti Krasonice*, s. 350.

¹³⁹ *Tamtéž*, s. 354.

¹⁴⁰ Srov. *Kronika obce Nová Říše*.

¹⁴¹ Srov. M. DUŠEK, c.d., s. 34.

V roce 1892 byl opraven celý kostel v Krasonicích,¹⁴² roku 1894 byla provedena oprava prelatury, vymalování zimního refektáře a pokojů v konventu, o rok později byla opravena kaple svaté Anny a v roce 1898 nechal natřít kostel a opravit střechy.¹⁴³ Roku 1899 proběhla oprava presbytáře a byla pořízena mřížka před hlavní oltář.¹⁴⁴ V roce 1903 byl rozšířen kostel ve Staré Říši o boční kaple.¹⁴⁵

V roce 1908 byl v Rozseči postaven nový kostel, jenž byl jako první v brněnské diecézi zasvěcen Božskému Srdci Páně. Současně byl zřízen také hřbitov. V následujícím roce byla Rozseč povýšena na samostatnou farnost.

Protože byl na konci 19. století klášter poměrně ekonomicky úspěšný, zvětšil opat Karásek jmění kláštera v dubnu 1894 zakoupením mlýna u Výmyšlenů,¹⁴⁶ který byl později přebudován na pilu s jedním katrem a šrotovníkem na vodní pohon.¹⁴⁷ V komplexu budov se nacházely také dvě obytné místnosti pro hajného olšanského revíru a jedna místnost pro pilaře,¹⁴⁸ který kromě řezání klád vyráběl na prodej také šindel.¹⁴⁹ Na podzim roku 1895 byla přestavena lednice v pivovaru¹⁵⁰ a o rok později byly zakoupeny secí a žací stroje, a také parní mlátička.¹⁵¹

V roce 1900 se opat Karásek rozhodl zbudovat v sousedství dvora v Bohuslavicích nový lihovar,¹⁵² v němž byla kromě běžného zařízení zřízena úzkokolejná dráha se dvěma překlopnými vozíky pro snazší přepravu brambor a také zařízení pro čerpání vody z potoka pomocí volského potahu. Kromě toho patřila k objektu lihovaru stáj, pícník, místnost pro stroje, byt pro lihovárníka a byty pro deputátníky, chlévy, ovocná zahrada, ohrada pro dobytek a hnojiště.¹⁵³ V Nové Říši byly postaveny byty pro cihláře a dělníky č.p. 140 a hned v následujícím roce začala stavba klášterního dvora v Nové Říši.¹⁵⁴

Závratný hospodářský rozvoj však zaznamenal klášter na počátku 20. století v době správce Antonína Tůmy a provizora Norberta Drápalíka. S pomocí moderní techniky a

¹⁴² Srov. *Kronika farnosti Krasonice*, s. 344.

¹⁴³ Srov. *Protokollum domesticum parochiae Neo-Říšensis*, rukopis, 1789 – 1945, s. 397. Dále: *Kronika farnosti Nová Říše*.

¹⁴⁴ Srov. *Kronika kláštera v Nové Říši*, s. 61.

¹⁴⁵ Srov. *tamtéž*, s. 62.

¹⁴⁶ Srov. *tamtéž*, s. 60.

¹⁴⁷ Srov. *Soupis zařízení v pile a šrotovníku*. RKNŘ, složka Inventura majetku 1928.

¹⁴⁸ Srov. *Objekty hospodářské a obytné*, s. 66 – 67. *Tamtéž*.

¹⁴⁹ Srov. Dopis Theodora Meisnera Klášternímu velkostatku v Nové Říši ze dne 13. srpna 1919. MZA Brno, Fond: E – 58 Premonstráti Nová Říše, kt. 504, korespondence 1918 – 1919.

¹⁵⁰ Srov. *Kronika kláštera v Nové Říši*, s. 60.

¹⁵¹ Srov. *tamtéž*, s. 61.

¹⁵² Srov. *tamtéž*, s. 62.

¹⁵³ Srov. *Objekty hospodářské a obytné*, s. 31-33. RKNŘ, složka Inventura majetku 1928.

¹⁵⁴ Srov. *Kronika kláštera v Nové Říši*, s. 62.

zvláště použitím umělých hnojiv dosahoval klášterní velkostatek vysokých výnosů, což přimělo i další místní zemědělce k podobnému způsobu hospodaření.¹⁵⁵

Kláster nechal zbudovat ústřední sýpku, strojovnu s kůlnou na parní mlátičky¹⁵⁶ a cihelnu se dvěma zděnými pecemi, z nichž jedna sloužila k pálení cihlářských výrobků a druhá k pálení vápna. Dále k cihelně patřilo hliniště se studnou, čerpadlem a potrubím, kterým se od roku 1925 rozváděla voda k pracovním místům.¹⁵⁷ Podle uvedených forem se v cihelně vyráběly malé a velké dlaždice, cihly, tašky a drenážové roury.¹⁵⁸

Ani lesní hospodářství nezůstávalo pozadu. V roce 1900 provedl lesmistr Jan Salašek úpravu lesních osnov a nově rozdělil lesy na jednotlivá oddělení. Toto rozdělení poskytovalo lepší pohyblivost při těžbě dřeva a navíc usnadňovalo přehled ve všech porostech, jak při pracích hospodářských, zakládání pasek, průběhů atd., tak při provádění ochranné služby a těžby.¹⁵⁹

5.2 Kláster za opata Norberta Drápalíka (1909 – 1912)

5.2.1 Život v klášteře

Po náhlé smrti opata Karáska byl 2. března 1909 za přítomnosti generálního opata Norberta Schachingera a kanovníka Dr. Josefa Pospíšila z Brna jeho nástupcem jednomyslně zvolen Norbert Drápalík. Benedikci, kterou přijal od biskupa Pavla Huyna 14. března 1909, byl přítomen také strahovský opat Metoděj Zavoral a augustiniánský opat František Bařina ze Starého Brna.¹⁶⁰

V jeho době se klášter rozrostl o další čtyři členy: Josefa Kunku,¹⁶¹ Antonína Buble,¹⁶² Cyrila Řeřuchu¹⁶³ a Klementa Žůrka.¹⁶⁴

¹⁵⁵ Srov. *Kronika obce Nová Říše*.

¹⁵⁶ Srov. *Objekty hospodářské a obytné*, s. 49-50. RKNŘ, složka Inventura majetku 1928.

¹⁵⁷ Srov. *tamtéž*, s. 65.

¹⁵⁸ Srov. *Soupis vybavení cihelny*. RKNŘ, složka Inventura majetku 1928.

¹⁵⁹ Srov. Protokol o lesním hospodářství ze dne 16. listopadu 1912, s. 1. RKNŘ, složka 1909 – 1912.

¹⁶⁰ Srov. *Kronika farnosti Stará Říše*, III. díl, s. 2.

¹⁶¹ Josef František Kunka se narodil 16. srpna 1884 v Moravském Krumlově. Na kněze byl vysvěcen 18. července 1909, do řádu vstoupil 18. srpna téhož roku. Od roku 1910 působil jako katecheta na škole v Nové Říši. Slavné sliby složil 24. srpna 1913. Téhož roku se stal výpomocným duchovním ve Staré Říši, poté knihovníkem a klášterním archivářem. 1. ledna 1914 – 1965 byl jmenován farářem v Krasonicích, od 1. srpna 1914 do 24. května 1915 byl polním kurátem u 14. domobranského pluku. Poté se vrátil zpět jako farář do Krasonic. V roce 1928 byl zvolen opatem, ale nebyl potvrzen, proto se vrátil do Krasonic. Zemřel 23. ledna 1965. Pohřben byl v Krasonicích.

¹⁶² Antonín Soběslav Buble se narodil 2. srpna 1882 v Německém Brodě. 18. července 1909 byl vysvěcen na kněze a 18. srpna téhož vstoupil do řádu. Od roku 1910 byl kaplanem a sakristianem v Nové Říši, 24. srpna 1913 složil slavné sliby. Od roku 1913 měl na starosti kuchyň, sklep a zahrady, v letech 1914 – 1915 byl kaplanem, sakristianem, roku 1918 kantorem, dále kaplanem v Mrákotíně, ve Sloupě u Blanska a

Ještě z předchozích let, kdy Norbert Drápalík zastával funkci knihovníka, se dobře znal s básníkem Otokarem Březinou,¹⁶⁵ pro něhož byla po celou dobu jeho pobytu v Nové Říši klášterní knihovna zdrojem četby. Ve svém dopisu z 24. srpna 1896 Březina příteli Sigismundu Bouškovi o Drápalíkovi píše: „*Byl mi vždy milým a sympatickým. Vzpomínám rád na doby, kdy jsem ho vyhledával v klášterní knihovně, z níž mnohé dílo starých literatur, které bych sotva jinak četl, dostalo se mi jeho ochotou do ruky. Má ostrý smysl pro jemné umění. Pro neviditelné, chemicky v myšlenkách působící paprsky krásy. A nemýlím-li se, úsudek nereagující na cizí sugesci...*“¹⁶⁶

Uveďme zde ještě několik vzpomínek na Otokara Březinu. Podle Antonína Ondráčka,¹⁶⁷ který byl v době opata Drápalíka i za opata Hotového až do roku 1914 v klášteře zaměstnán jako opatský komorník,¹⁶⁸ Otokar Březina „*nebyl nijak moc nadšen svým učitelováním.*“ Daleko větší radost mu přinášela velká klášterní knihovna, v níž trávil dny a noci studiem nejen orientální, klasické, středověké i nové filozofie, ale také přírodních věd a pochopitelně poezie. Snad díky svému zvláštnímu nadání měl Březina

---

v Běhařovicích. Od roku 1932 byl kapitulárem v Nové Říši. Po obsazení kláštera nacisty 29. května 1942 zůstal jako jediný v klášteře a stal se administrátorem v Nové Říši. Bydlel v ústavu. Po válce byl 1946 – 1947 ustanoven správcem fary v Rozseči a v roce 1947 farářem v Dlouhé Brtnici. Zemřel 24. srpna 1947 v nemocnici v Brně na rakovinu jícnu. Byl pochován v Nové Říši.

¹⁶³ Cyril Eduard Řeřucha se narodil 13. listopadu 1886 ve Velkých Němčicích. Do řádu vstoupil 18. srpna 1909, teologii studoval u jezuitů v Insbrucku, slavné sliby složil 24. srpna 1913, na kněze byl vysvěcen v Římě 10. ledna 1914. V roce 1915 byl kaplanem a sakristianem, 1916 výpomocným duchovním ve Staré Říši; měl rovněž na starosti kuchyň a zastával i jiné domácí funkce. Později kaplanoval v Třešti, ve Ždánicích a v Běhařovicích. 11. července 1929 vystoupil z řádu. Od 1. prosince 1929 byl farářem ve Svitávce u Boskovic. Zemřel tamtéž 4. července 1957.

¹⁶⁴ Klement Maria Josef Žůrek se narodil 12. února 1874 v Žeranovicích. Kněžské svěcení přijal 5. července 1896, do řádu vstoupil 6. prosince 1910, v letech 1913 – 1914 byl provizorem, slavné sliby složil 8. prosince 1914. V letech 1916 – 1917 byl provizorem, od června do prosince 1918 převorem. Byl zakladatelem Sdružení venkovské omladiny na Moravě a vydavatel časopisu „*Naše omladina*“. Roku 1924 založil sociálně výchovný ústav v Bílsku u Litovle, kde přebýval. Působil jako misionář mezi Čechy na Volyni v Polsku a Rumunsku a jako exercitátor. Po skončení války působil v Nové Říši a od roku 1946 v Teplé a v Mariánských Lázních. Zemřel 10. dubna 1954. Byl pochován na Svatém Hostýně.

¹⁶⁵ Otokar Březina, vlastním jménem Václav Jebavý, se narodil 13. září 1868 v Počátkách. V letech 1888 – 1901 působil na škole v Nové Říši. V té době vytvořil své básnické dílo. Poté odešel do Jaroměřic nad Rokytnou, kde 25. března 1929 zemřel. Srov. *Lexikon české literatury*, sv. 1, Praha: Academia, 1985, s. 316 – 320.

¹⁶⁶ Dopis Otokara Březiny Sigismundu Bouškovi ze dne 24. srpna 1896. Petr HOLMAN (editor), *Otokar Březina – Korespondence*, 2 díly, Brno: Host, 2004, I. díl, s. 367.

¹⁶⁷ Antonín Ondráček se narodil 3. května 1887 v Nové Říši. Na obecné škole ho učil Otokar Březina. Potom se ve Vídni učil krejčím. Zde také vstoupil do třetího řádu sv. Norberta. Po návratu do Nové Říše se stal opatským komorníkem. V roce 1914 se oženil s klášterní kuchařkou Terezií Dobešovou, v první světové válce byl raněn. Zemřel v Kněžicích. Srov. *Vzpomínky Terezie Ondráčkové a jejího syna Antonína Ondráčka*. RKNŘ, složka Soukromý archiv Metoděje Nováka.

¹⁶⁸ Antonín Ondráček mj. doprovázel opata Drápalíka také na cestách kočárem do Vídně. Jeho syn vzpomíná, že se lidé „*zastavovali a ptali se, kdo to jede? On měl radost, když mohli lidé slyšet, že 'je to prelát z Nové Říše na Moravě.'*“ Tamtéž.

málo přátel a tak často chodíval sám odpoledne do blízké přírody. Jeho nejoblíbenějším místem bylo zátíší nedaleko kostela svatého Kříže.¹⁶⁹

Blížil se rok 1911 a s ním velké jubileum – 700 let založení novoříšského kláštera. K jeho výročí uspořádal opat Drápalík ve dnech 19. a 20. srpna velkolepé oslavy, jež byly obdařeny také plnomocnými odpustky. Oslav se zúčastnil i brněnský biskup Pavel Huyn, který celebroid slavnou mši svatou a také kázal. Spolek apoštolátu sv. Cyrila a Metoděje při této příležitosti uspořádal slavnostní schůzi spojenou s několika přednáškami. Kromě místních farníků přišlo do Nové Říše v procesích z okolních farností také mnoho poutníků i se svými faráři.¹⁷⁰

K tomuto výročí nechal vydat opat Drápalík brožuru „*Klášter praemonstrátský v Nové Říši*“, v níž popisuje dějiny a stavbu kláštera a kostela. Vydané brožury však zneužil agrární poslanec František Staněk k tomu, aby oslabil vliv lidové strany, jejímž silným podporovatelem klášter byl, a tak aby posílil svou politickou pozici. V jeho snažení mu kromě jeho přívrženců pomohl také nadlesní Krejcar, který se dostal do sporu s opatem Drápalíkem z důvodu údajného přetěžení dřeva.¹⁷¹ Spor s Krejcarem a další spor se Staňkem týkající se novoříšské Raiffeisenky jsou podrobněji popsány v následujících dvou podkapitolách.

Na opětovné naléhání převora Černého přijel opat Metoděj Zavoral se svým sekretářem Raymundem Hummelem 1. října 1912 do Nové Říše, aby zde provedl vizitaci za účelem vyřešení dalšího působení Norberta Drápalíka v opatské funkci. V úvodním proslovu kromě jiného bratřím zdůraznil, že pro účinné provedení vizitace a vyřešení stávajících problémů je nezbytně nutné, „*aby všechno, co vědí o svém prelátovi nebo o sobě navzájem, vyložili čistě a věrně, s dobrým úmyslem a s důkazy.*“ Po jednotlivém vyslechnutí všech bratří nechal 2. října 1912 před polednem svolat všechny do kapitulní síně, kde v přítomnosti opata Drápalíka oznámil všechno, co bylo proti němu vzneseno. Když opat Drápalík viděl, že je situace neudržitelná, rozhodl se pro okamžitou abdikaci. Na místě prohlásil, „*že již více nebude moci stát v čele novoříšské kanonie, protože zcela pozbyl autoritu, která je ke spravování komunity především nezbytná.*“

Kvůli zachování klidu v kanonii Norbert Drápalík ještě před polednem z kláštera odjel. Ve tři hodiny svolal opat Zavoral bratry ke kapitule, při níž jim v krátké promluvě doporučil, co všechno je třeba dodržet, aby „*dobrá pověst domu neutrpěla škodu*“; znovu

¹⁶⁹ Srov. tamtéž.

¹⁷⁰ Srov. *Kronika farností Nová Říše*, s. 408.

¹⁷¹ Srov. František STANĚK, 700 let kláštera v Nové Říši a útěk preláta Drápalíka, Brno: b.n., 1912, s. 25.

je vybídl k hlubšímu duchovnímu životu, zvláště prostřednictvím chórové modlitby, adorace a pravidelné účasti na mši svaté. Bratři se také měli „*cvičit v lásce mezi sebou; aby byl plněn zákon Kristův, a to tehdy, jestliže 'budete nosit břemena jeden druhého.*“¹⁷² Poté je vyzval, aby si zvolili direktorium, které bude spravovat dům až do volby nového opata. Direktory byli zvoleni kromě převora Černého bratří Štěpán Rajda a provizor Zikmund Záběhlický. Nakonec opat Zavoral svěřil převorovi patriční pravomoci, odevzdal mu pečeť a nařídil mu, aby vše svědomitě dodržoval.¹⁷²

Opat Norbert dožíval u své sestry na Slovensku ve Svaté Chrasti u Seredi ve farnosti Šintava. Zemřel náhle 25. ledna 1920 na otravu krve. Pohřben byl na hřbitově u kostela ve Svaté Chrasti. Pohřbu se zúčastnil tehdejší provizor Pavel Souček a Antonín Bubla. Do kláštera dovezli pektorál a prsten, které opat Norbert používal.¹⁷³

5.2.2 Pastorate a veřejná činnost

Pastorate za opata Drápalíka doznala neobyčejného rozkvětu právě díky zvýšenému zájmu českých katolíků o spolkový život, který svým zaměřením v mnoha případech napomohl i pastoračnímu snažení kněží a umožňoval rozvoj duchovního života jednotlivých věřících. Bylo tomu tak i v Nové Říši, a to právě díky skutečnosti, že opat Drápalík měl sám o spolkový život velký zájem a aktivně ho podporoval.

Jeho velkým plánem bylo, aby v klášteře byly konány různé kurzy pro Spolek katolické omladiny, který měl za úkol vychovávat z mládeže pevné mravní charaktery, uskutečňující křesťanské zásady v životě soukromém i veřejném, dále exercicie a vůbec náboženské vzdělávání pro mladé katolíky. Proto od roku 1911, kdy vznikly ve farnosti pro jednotlivé obce tři skupiny Omladiny, začal zvat do kláštera Josefa Žůrka, známého kazatele a budoucího spolubratra, aby pro mládež sdruženou v Omladině konal duchovní cvičení.¹⁷⁴ Klášter také v letech 1912 – 1920 vydával časopis „*Naše Omladina*“.¹⁷⁵ Opat Drápalík se spolu s poslancem Šamalíkem rovněž zúčastnil sjezdu Omladiny v roce 1909 v Olomouci.¹⁷⁶

¹⁷² Srov. Dopis strahovského opata Metoděje Zavorala generálnímu opatu Norbertu Schachingerovi ze dne 7. října 1912. NA, Fond: Premonstráti Strahov, kt. 1215, rok 1912.

¹⁷³ Srov. Dopis opata Ferdinanda Hotového opatu Metoději Zavoralovi ze dne 3. února 1920. RKNŘ, složka 1913 – 1928.

¹⁷⁴ Srov. Kronika farnosti Nová Říše, s. 411.

¹⁷⁵ Srov. M. DUŠEK, c.d., s. 13.

¹⁷⁶ Srov. *Ročenka sdružení venkovské omladiny na Moravě ve Slezsku na rok 1912*, Brno: b.n., 1912, s. 78.

V témže roce uspořádal opat od 12. do 15. prosince 1909 v dolním refektáři pro Omladinu řečnický kurz, jehož se zúčastnilo 120 mladých. Kurz řídil opět Josef Žůrek. Všichni účastníci byli stravováni v klášteře a polovina z nich byla také v klášteře ubytována. Opat Drápalík k tomu účelu pořídil 50 železných postelí se slamníky a houněmi.¹⁷⁷

I misie ve farnostech nadále pokračovaly; v této době je vedli převážně redemptoristé z Červenky.¹⁷⁸ V Nové Říši se také každoročně konaly duchovní cvičení pro všechny stavy – pro muže, ženy, mladíky a dívky – pro každý stav jeden kurz. Přednášky se konaly v kapli svaté Anny. Účastníků bývalo obvykle 100 až 250 a všichni byli zdarma stravováni v klášteře. Pokud nebyli z blízkého okolí, byli ubytováni buď v ústavu, který mohl přijmout zhruba 60 exercitantů, nebo po domech.¹⁷⁹ Díky těmto aktivitám se duchovní život obyvatel Nové Říše i okolních obcí začal prohlubovat. Klášter rovněž podporoval vše, co vedlo k mravnímu a náboženskému povznesení dospívající mládeže. Členové kláštera zakládali různé katolické spolky, knihovny a podporovali katolický tisk.¹⁸⁰

Ve své rozsáhlé pastorační činnosti věnoval, podobně jako jeho předchůdci, opat Drápalík svou pozornost také Dobročinnému spolku. V roce 1910 vydal Domácí řád pro nemocnici Ústavu korunního prince Rudolfa v Nové Říši, v němž kromě obvyklých pravidel, jako je slušné a uctivé chování k řeholním sestřám a pořádek na pokoji, striktně zakázal „*opilství, nemravné řeči, čtení protikatolických časopisů, románů apod.*“ a nařídil povinnou účast na mši svaté a požehnání alespoň v neděli nebo o svátcích pod pohrůzkou, že „*kdo tak neučiní, nesmí na vycházku.*“ V případě úmyslného nedodržení řádu a následného neuposlechnutí představené přišlo na řadu pokárání ze strany správce ústavu; pokud i po něm nedošlo k patřičné nápravě, měl být dotyčný z ústavu vyloučen.¹⁸¹

Kromě pastoračních činností týkajících se bezprostředně Nové Říše se opat Drápalík podílel také na důležitých církevních akcích. Spolu s moravskými biskupy byl 20. května 1909 přítomen svatořečení moravského rodáka Klementa Marie Hofbauera v Římě,¹⁸² a když byla 6. června 1910 pořádána velká pout' na Svatý Hostýn a Velehrad, byl pro množství lidu z širokého okolí vypraven z iniciativy opata Drápalíka z Okříšek vládní

¹⁷⁷ Srov. *Kronika kláštera v Nové Říši*, s. 65.

¹⁷⁸ Srov. *tamtéž*, s. 66.

¹⁷⁹ Srov. *tamtéž*.

¹⁸⁰ Srov. K. M. J. ŽŮREK, c.d., s. 25.

¹⁸¹ Srov. *Domácí řád pro nemocnici Ústavu korunního prince Rudolfa v Nové Říši*. SOKA Jihlava, Fond: Farní úřad Nová Říše, kt. 211, složka Dobročinný ústav korunního prince Rudolfa.

¹⁸² Srov. *Kronika farnosti Nová Říše*, s. 401.

vlak.¹⁸³ Podobnou pouť znovu zorganizoval také o dva roky později ve dnech 3. – 5. června 1912.¹⁸⁴

Z důvodu dobré známosti opata Drápalíka s dr. Antonínem Cyrilem Stojanem se v roce 1912 novoříšský opat spolupodílel také na přípravě a průběhu papežské korunovace Panny Marie na Svatém Hostýně. Spolu s delegací se zúčastnil pouti do Říma, při níž papež Pius X. posvětil zlaté korunky a 15. srpna toho roku byl Drápalík přítomen i při slavné korunovaci, po níž na Hostýně s poutníky strávil celý korunovační oktáv.¹⁸⁵

V Nové Říši fungovala řada spolků, a to jak modlitebních, jež se roku 1912 rozrostly o spolek „Živého růžence“ mající kolem sto dvaceti členů,¹⁸⁶ tak i kulturních.

Opat Drápalík se snažil rozvíjet činnost katolické mládeže v každé oblasti. Když byl 27. října 1909 založen v Nové Říši Sokol, jehož členové se scházeli v hostinci u Šimků, podpořil opat Drápalík krátce nato jako jeho protiváhu založení katolického Orla. Spolek však nevyvíjel žádnou činnost, takže k jeho skutečnému aktivnímu založení došlo až v roce 1921.¹⁸⁷ Orel našel své zázemí v klášteře, kde mu byl dán k dispozici pro jeho vzdělávací aktivity Markvardský sál s mramorovou kazatelnou¹⁸⁸ a pod velkým sálem byla zřízena tělocvična.¹⁸⁹ Oba spolky hrály divadlo, pořádaly přednášky a jezdily na cvičení a slety.¹⁹⁰

V té době probíhal v okolí Nové Říše tvrdý volební boj mezi agrárníky a katolicko-národní stranou. V čele agrárníků stál želetavský poslanec František Staněk a proti němu v čele lidovců poslanec Josef Šamalík. Protože silnou oporou katolicko-národní strany byl také klášter, zaměřila se Staňkova pozornost zvláště na jeho činnost. Když v roce 1911 vydal opat Drápalík již zmiňovanou brožuru k 700. výročí založení novoříšského klášteřa, napadl Staněk její obsah v březnu roku 1912 v první části brožury, kterou později vydal společně s druhým dílem pod názvem „700 let klášteřa v Nové Říši a útěk preláta Drápalíka“; obviňuje v ní opata Drápalíka, že to, co v brožuře napsal, je založeno na mnoha lžích a omylech. Veškeré opatovo snažení označil jako politickou agitaci před volbami a manipulaci s lidmi.¹⁹¹ Celou brožuru zneužil nejen proti opatu Drápalíkovi, ale také proti klášteři a obecně proti církvi.¹⁹² Proti tomuto spisu se ohradil v roce 1913 Josef

¹⁸³ Srov. *tamtéž*, s. 405.

¹⁸⁴ Srov. *tamtéž*, s. 415.

¹⁸⁵ Srov. *Papežská korunovace Matky Boží svatohostýnské*, Brno: b.n., 1913, s. 66.

¹⁸⁶ Srov. Seznam bratrstev, SOkA Jihlava, Fond: Farní úřad Nová Říše, kt. 302.

¹⁸⁷ Srov. *Kronika farnosti Nová Říše*, s. 401.

¹⁸⁸ Srov. *Objekty klášterní a patronátní*, s. 6. RKNŘ, složka Inventura majetku 1928.

¹⁸⁹ Srov. *Kronika klášteřa v Nové Říši*, s. 65.

¹⁹⁰ Srov. *Kronika obce Nová Říše*.

¹⁹¹ Další pomlouvačné články se objevily v *Jihlavských listech*, roč. X, 8. března 1912, č. 10 pod názvem „*Hospodářství mnichů novoříšských*.“ RKNŘ, složka 1909 – 1912.

¹⁹² Srov. F. STANĚK, c.d., s. 4.

Šamalík vydáním brožury „*Bič na agrární lež a klam*“, kde popisuje jako lháře a rozvraceče pro změnu agrární stranu.¹⁹³

Po opatově rezignaci 2. října 1912 se snažil Staněk z nastalé situace vytěžit co nejvíce. Ve druhé části brožury „*700 let kláštera v Nové Říši a útěk preláta Drápalíka*“ obvinil Staněk novoříšskou Raiffeisenku, v jejíž dozorčí radě byli vesměs katolíci, že opatu Drápalíkovi půjčila peníze, aniž by byl jejím členem.¹⁹⁴ Proti tomu se představenstvo Raiffeisenky ohradilo a napsalo *Otevřený list panu poslanci Staňkovi v Želetavě*, v němž ho vyzývají, aby své tvrzení obhájil. Na konci listu navíc podpisy stvrdili, že opat Drápalík byl a je členem jejich záložny a že si žádných 20 000 K nepůjčil.¹⁹⁵ Podle protokolu sepsaného notářem „...*Raiffeisenka novoříšská nikdy nejd. opatovi Drápalíkovi žádné půjčky nepovolila, vzdor tomu, že členem byl.*“¹⁹⁶ Staňkovo obvinění se tedy ukázalo jako zcela neopodstatněné.

5.2.3 Hospodářství

Jakožto bývalý provizor kláštera znal opat Drápalík velice dobře celé novoříšské hospodářství, a tak mohl i nadále pokračovat v jeho dosavadním rozvoji. V roce 1910 byly v přízemí kláštera firmou Křížík z Prahy nainstalovány stroje na výrobu elektrické energie pro kostel a budovy kláštera¹⁹⁷ a o tři roky později byla celá souprava přemístěna do nově zbudovaného objektu na starém klášterním dvoře.¹⁹⁸

Roku 1910 byl do celého objektu kláštera zaveden vodovod s kanalizací.¹⁹⁹ Voda byla zachycována z pramenů nad rybníkem Horní výhon do dřevěných nebo kamenných nádrží a odtud byla dřevěným nebo litinovým potrubím vedena do dvora a dále do klášterní zahrady a do budovy kláštera.²⁰⁰ Přestože voda tekla do kláštera samospádem, byl její tlak dostatečně velký na to, aby ji vytlačil až do prvního poschodí.²⁰¹ V klášterní budově byla potrubím rozváděna ke koupelnám, klosetům, hydrantům, výlevkám a také ke garáži. Vody

¹⁹³ Srov. Josef ŠAMALÍK, *Bič na agrární lež a klam*, Brno: b.n., 1913, s. 3.

¹⁹⁴ Srov. F. STANĚK, c.d., s. 44.

¹⁹⁵ Srov. *Otevřený list poslanci výboru Raiffeisenky poslanci Františku Staňkovi ze dne 24. listopadu 1912*. RKNŘ, složka 1909 – 1912.

¹⁹⁶ J. ŠAMALÍK, c.d., s. 42.

¹⁹⁷ Srov. *Objekty klášterní a patronátní*, s. 2. RKNŘ, složka Inventura majetku 1928.

¹⁹⁸ Srov. *tamtéž*, s. 10.

¹⁹⁹ Srov. *Kronika kláštera v Nové Říši*, s. 66.

²⁰⁰ Srov. *Objekty hospodářské a obytné*, s. 79. RKNŘ, složka Inventura majetku 1928.

²⁰¹ Srov. vzpomínky Antonína Krajíčka.

se užívalo i jako pitné.²⁰² Podobným způsobem byly zřízeny vodovody také v ostatních klášterních dvorech.²⁰³

I hospodářské provozy kláštera si vedly poměrně úspěšně. V roce 1911 bylo v cihelně vypáleno celkem 76.768 cihel, 43.000 střešních tašek, 1.000 hřebenáčů a 13.250 drenážních rour. Také v lihovaru během podzimní a zimní sezony 1912 – 1913 bylo vypáleno 594 hektolitřů lihu, který klášter dodával k dalšímu zpracování. Zde bylo zaměstnáno 15 dělníků.²⁰⁴

Na jaře roku 1912 došlo ke sporu nadlesního Krejcara s opatem Drápalíkem z důvodu údajného přetěžení dřeva. Krejcar, podpořen poslancem Staňkem, podal na opata 23. února 1912 stížnost, která skončila u soudu, o jehož výsledku se však nedochoval žádný doklad.²⁰⁵

Po rezignaci opata Drápalíka proběhla v novoříšském klášteře počátkem listopadu 1912 inventura majetku, při níž komise shledala lesy patřící novoříšskému klášteru ve velmi dobrém stavu. Při prohlídce nebyly zjištěny až na několik drobností žádné velké závady a komisaři byli se stavem a obnovou lesů spokojeni. Bylo zjištěno, že sice bylo vytěženo více dřeva, než bylo dovoleno, ale že se tak stalo z oprávněných důvodů. Bylo totiž potřeba prosvětlit porost kvůli novým stromkům, které by jinak pravděpodobně dostatečně nevzrostly, a v roce 1911 bylo navíc státem povoleno snížit do té doby stávající stoletou dobu obmýtnou na dobu osmdesátiletou.²⁰⁶ Přetěžení v protokolu komisaři zdůvodnili následovně: „*Zdá se, že klášterní správa byla na omylu a předpokládala, že při přechodu doby stoleté na osmdesátiletou bude moci celý přebytek 5. třídy stáří zužitkovat bez poruchy trvalé těžby, což nebyla pravda z důvodu rozdělení celé plochy lesního majetku kláštera v Nové Říši ve výměře 1008,3 ha na 80 let.*“ Proto komise stanovila, že v následujících letech musí být ročně káceno o to méně, aby na konci desetiletí odpovídal stav stromů předpisům.²⁰⁷

---

²⁰² Srov. *Objekty klášterní a patronátní*, s. 8. RKNŘ, složka Inventura majetku 1928.

²⁰³ Srov. *tamtéž*, s. 79.

²⁰⁴ Srov. *Produkce lihovaru a cihelny*, MZA Brno, Fond: E 58 – Premonstráti Nová Říše, kt. 497.

²⁰⁵ Srov. F. STANĚK, c.d., s. 27.

²⁰⁶ Stoletá doba obmýtná spočívala v tom, že veškeré lesní porosty byly rozděleny na pět tříd po dvaceti letech podle stáří stromů a v každé třídě bylo povoleno kvůli udržení rovnováhy lesních porostů vykácet vždy jen určité množství stromů. Při přechodu na osmdesátiletou těžbu byla nejstarších třída stromů zrušena, takže klášter předpokládal, že může vykácet všechny stromy patřící do nejstarší – zrušené třídy. Srov. Protokol ze dne 16. listopadu 1912, s. 10 – 13. RKNŘ, složka 1909 – 1912.

²⁰⁷ Srov. *tamtéž*.

5.3 Kláster za opata Ferdinanda Hotového (1913 – 1928)

5.3.1 Život v klášteře

Po rezignaci opata Drápalíka zvolila 23. dubna 1913 kapitula všemi hlasy jeho nástupcem dosavadního dlouhobrtnického faráře Ferdinanda Hotového. Na volbu přijel generální opat Norbert Schachinger ze Schläglu, strahovský opat Metoděj Zavoral, biskupský komisař Dr. Josef Pospíšil, biskupský tajemník Dr. Jelen a zástupce vlády Dr. Gabriel Zwakon. Benedikci mu 1. června 1913 udělil brněnský biskup Pavel Huyn.²⁰⁸

Svůj úřad zastával opat Hotový v těžkých létech první světové války a zvláště po vyhlášení Československé republiky, kdy nový stát církvi nebyl nakloněn.²⁰⁹

V době opata Hotového vstoupilo do kláštera šest noviců: Dominik Ševčík (6. září 1913),²¹⁰ Benedikt Sodomka (27. září 1913),²¹¹ Norbert Kalous (8. ledna 1917),²¹² Augustin Streit (7. března 1918),²¹³ Hroznata Prokop (7. března 1918)²¹⁴ a Norbert Hrachovský (8. června 1927).²¹⁵

Kromě pravidelných exercicií pro místní řeholníky byla v klášteře konána také duchovní cvičení pro kněze ze širokého okolí. Jedny z nich, o nichž se zachoval podrobnější popis, vedl od 2. do 6. srpna 1915 redemptorista František Scholler a zúčastnilo se jich 36 exercitantů. Byli ubytováni na různých místech kláštera: na prelaturě, v klauzuře, v dolním refektáři a v pokojích pro hosty.²¹⁶

Ke konci života opata Hotového začala příprava na řádovou reformu, která radikálně zasáhla do chodu celého kláštera i života všech řeholníků. Jejím výsledkem se však opat

²⁰⁸ Srov. *Kronika farnosti Nová Říše*, s. 416.

²⁰⁹ J. KADLEC, c.d., II. díl, s. 239.

²¹⁰ Dominik Tomáš Ševčík se narodil 30. října 1889 v Knínicích. Na kněze byl vysvěcen 20. července 1913 a do řádu vstoupil 6. září téhož roku. V průběhu noviciátu však byl propuštěn a stal se katechetou ve Znojmě.

²¹¹ Benedikt Josef Sodomka se narodil 16. března 1894 v Brně, do řádu vstoupil 27. září 1913. Zemřel za první světové války na italském bojišti.

²¹² Norbert Jan Baptista Kalous se narodil 23. prosince 1889 ve Vícemilicích, kněžské svěcení přijal 5. července 1914, do řádu vstoupil 8. ledna 1917, časné sliby složil 8. června 1918. Byl kaplanem v Nové Říši. 5. dubna 1920 odešel, poté působil jako katecheta v Jihlavě a později v Bučovicích.

²¹³ Augustin Jaroslav Streit se narodil 9. března 1888 v Moravské Studnici, 16. července 1911 byl vysvěcen na kněze, 7. března 1918 vstoupil do řádu, 27. prosince 1918 odešel a působil jako kaplan v Zábrdovicích, v Blansku a jako farář v Želeticích.

²¹⁴ Hroznata Josef Prokop se narodil 3. července 1891 v Uhřicích, na kněze byl vysvěcen 5. července 1915, do řádu vstoupil 7. března 1918, odešel 27. prosince 1918, poté působil jako kaplan v Sokolnicích a jako farář v Rozsochách.

²¹⁵ Norbert František Serafín Hrachovský se narodil 11. září 1879 v Kněždubě. Na kněze byl vysvěcen 29. července 1904, obláčku měl 8. června 1927, slavné sliby složil 15. srpna 1931, byl doktorem teologie. Byl katechetou, nadkuchyňským, knihovníkem a novicmistrem, vydával farní věstník. 29. května 1942 byl zatčen spolu s ostatními spolubratry gestapem, odvezen do Jihlavy, Kounicových kolejí v Brně a nakonec do koncentračního tábora v Osvětimi, kde 18. ledna 1943 zemřel smrtící injekcí.

²¹⁶ Srov. Seznam účastníků exercicií ze dne 2. srpna 1915. RKNŘ, složka 1913 – 1928.

Hotový už nedočkal. V důsledku dlouhotrvající cukrovky mu byla na jaře 1928 v Jihlavě sice úspěšně operována noha, doma však dostal zápal plic a 1. května 1928 zemřel.²¹⁷ Na pohřeb přijel želivský opat Bedřich Vavroušek.²¹⁸

Z důvodu dlouhodobé nemoci opata Hotového se i přes jeho dlouhé opatské období nezachovala téměř žádná korespondence z vnitřního chodu kláštera.

5.3.2 Pastorage a veřejná činnost

Do samostatného československého státu vstoupila katolická církev v poměrně těžké pozici. Několik desítek let trvající proticírkevní agitace mladočeských a realistických kruhů přinesla ovoce. Postoj hierarchie k monarchii a prorakousky zaměřený církevní tisk, k tomu svědectví vojáků z front, to vše budilo protirakouský i proticírkevní postoj. Církev byla tupena a posmívána ve školách, na schůzích i v tisku. Byly hanobeny kostely, stržen mariánský sloup na Staroměstském náměstí a chyby církve byly nemožně zveličovány. Chystala se radikální rozluka církve a státu, k níž však nakonec nedošlo. Do roku 1918 setrvalo aspoň formálně v katolické církvi 90% českého národa.²¹⁹

V těžké poválečné době se znovu ve farnostech spravovaných novoříšskými premonstráty začaly pořádat misie. Ve dnech 4. – 11. července 1920 na ně pozval opat Hotový do Nové Říše františkány z Dačic.²²⁰

V letech 1925 – 1926 proběhla stavba obecního chudobince, na niž klášter přispěl 12.000 ks cihel a 52 m³ dřeva.²²¹ Kromě této pomoci týkající se bydlení však klášter mírnil bídu chudých lidí také pravidelným každodenním přidělem v oblasti stravování, jak vzpomíná kuchařka Terezie Dobešová:²²² „Každý den se vařila dobrá polévka pro chudé lidi. Ti si v poledne přicházeli s nádobkou a odnášeli si ji domů.“²²³

Z řad novoříšských premonstrátů byl vždy jeden z kněží ustanoven řádným zpovědníkem v „Rudolfinu“. Od roku 1925 byl touto funkcí pověřen převor Vavřinec Novotný,²²⁴ po něm se tohoto úkolu ujal od roku 1933 farář Zikmund Záběhlický.²²⁵

²¹⁷ Srov. *Kronika farnosti Stará Říše*, III. díl, s. 49.

²¹⁸ Srov. *Kronika farnosti Nová Říše*, s. 423.

²¹⁹ Srov. J. KADLEC, c.d., II. díl, s. 239n.

²²⁰ Srov. *Kronika farnosti Nová Říše*, s. 420.

²²¹ Srov. M. DUŠEK, c.d., s. 15.

²²² Terezie Dobešová se narodila 4. září 1885 v Dlouhé Brtnici. Byla ve službě ve Vídni, v Jihlavě a ve škole ve Velkém Meziříčí. V roce 1913 šla jako kuchařka do kláštera. V roce 1914 se provdala za opatského komorníka Antonína Ondráčka. Bydleli v Nové Říši. Zemřela 5. dubna 1974. Srov. *Vzpomínky Terezie Ondráčkové a jejího syna Antonína Ondráčka*. RKNŘ, složka Soukromý archiv Metoděje Nováka.

²²³ *Tamtéž*.

²²⁴ Srov. Dopis biskupského ordinariátu v Brně P. Vavřinci Novotnému ze dne 4. prosince 1928. RKNŘ,

O některých významných svátcích a zvláště o svátku sv. Karla Boromejského bývaly v „Rudolfinu“ mše svaté a výstav Nejsvětější svátosti.²²⁶

Na politické scéně si stabilně udržovala své prvenství v počtu členů i ve volbách Lidová strana (78 členů), pak Republikánská strana (70 členů), dále Živnostenská strana (49 členů) a Sociální demokraté (32 členů).²²⁷ Tento stav se s malými obměnami udržel až do roku 1946, kdy získala absolutní převahu ve volbách Komunistická strana Československa.²²⁸

Významným okamžikem v dějinách Nové Říše byl 13. červen 1928, kdy obec navštívil prezident republiky Tomáš Garrigue Masaryk. Novoříšští obyvatelé mu připravili velkolepé přijetí, při němž ho mezi dalšími řečníky přivítal za Orly převor Vavřinec Novotný.²²⁹

5.3.3 Hospodářství

Počátek působení opata Hotového silně poznamenala první světová válka také v oblasti hospodářství. V roce 1916 došlo k zabavení akumulátorů pro válečné účely, takže se v klášteře svítilo petrolejovými lampami.²³⁰ V roce 1917 bylo vypáleno v lihovaru v Bohuslavicích pouhých 124 hl lihu, což byla asi jen jedna pětina produkce lihovaru před válkou.²³¹ Po válce byla i nadále ministerstvem veřejných prací omezována pro nedostatek zboží jeho dodávka; např. klášterní lihovar nedostal požadované množství uhlí.²³²

Podobně jako mnoha jiným se ani některým farnostem spravovaných novoříšskými premonstráty nevyhnula likvidace zvonů pro válečné účely.²³³ Proto byly po válce v roce 1924 pořízeny pro opatský chrám tři nové zvony: sv. Cyril a Metoděj; sv. Augustin; sv. Norbert a Heřman.²³⁴

Protože většina mužů byla povolána do války, zůstala veškerá práce na polích na ženách. Mnohé polní práce nebyly dokončeny, pole byla zanedbaná; byl nedostatek

---

složka 1913 – 1928.

²²⁵ Srov. Dopis biskupského ordinariátu brněnského opatu Pavlu Součkovi ze dne 27. září 1936. Tamtéž, složka 1936 – 1942.

²²⁶ Srov. *Farní věstník 1933*. RKNŘ, č. 8112, s. 11.

²²⁷ Stav počtu členů politických stran z roku 1926. Srov. M. DUŠEK, c.d., s. 16.

²²⁸ Srov. *tamtéž*, s. 19.

²²⁹ Srov. *Kronika obce Nová Říše*.

²³⁰ Srov. *Kronika farnosti Nová Říše*, s. 418.

²³¹ Srov. *Produkce lihovaru*, MZA Brno, Fond: E – 58 Premonstráti Nová Říše, kt. 497.

²³² Srov. Dopis Družstva hospodářských lihovarů Klášternímu velkostatku v Nové Říši ze dne 19. května 1919. MZA Brno, Fond: E 58 – Premonstráti Nová Říše, kt. 504, korespondence 1918 – 1919.

²³³ Srov. *Kronika farnosti Stará Říše*, III. díl, s. 25.

²³⁴ Srov. *Kronika farnosti Nová Říše*, s. 421.

potravin a vysoké ceny.²³⁵ Když po válce nechala správa kláštera vypracovat znalecký posudek z oboru polního hospodářství,²³⁶ zjistila komise, „že hospodaření nebylo věnována náležitě péče, že toto je všestranně zanedbané a pro nejbližší dvě sklizně normálního výnosu neschopné a bude vyžadovati zvláštní péle a nákladu, než se zase přivede do stavu jeho bonitě přiměřeného.“²³⁷ I přes toto zjištění byl však klášter nucen kvůli všeobecnému nedostatku surovin povinně dodávat různé produkty pro státní potřeby, např. seno a slámu pro armádu.²³⁸

Za první světové války se v úřadě provizora vystřídal několik bratří; v roce 1917 však opat Hotový pověřil touto funkcí Pavla Součka, který dokázal v krátké době povznést stav klášterního hospodářství na předválečnou úroveň.

V roce 1919 byla v Dlouhé Brtnici postavena kaplička se sochou Panny Marie na náklady farníků.²³⁹

V roce 1920 nechal klášter postavit obytný dům pro správce velkostatku č.p. 164, který měl čtyři pokoje s kuchyní, místnost pro služku, místnost na pečení chleba, prádelnu a splachovací záchody napojené na klášterní vodovod. K domu navíc patřily chlévy, kůlna, dřevník a zahrada. Dům byl vybaven kachlovými nebo železnými kamny, případně kotli na vodu.²⁴⁰

Na konci roku 1922 byl zrušen pivovar, jehož provoz se nevyplácel, a jeho zařízení bylo upotřebeno ve dvorech a lihovaru. Budova byla adaptována na byt klášterního zahradníka a sklep s ledovnou byl pronajat jinému pivovaru, který si v těchto místnostech zřídil sklad piva. Ostatních prostor využíval klášterní velkostatek k uskladnění brambor.²⁴¹

Menší újmu přinesla klášteru státem nařízená pozemková reforma, jejímž cílem bylo přinutit velkostatky k odprodeji polí za nízkou cenu, a převést tak část velkostatkářské půdy na střední a malé vlastníky, aby se pokud možno maximálně podpořily a rozmnožily řady maloročníků.²⁴² V jejím důsledku bylo klášteru odňato 114 ha půdy a dvůr ve

²³⁵ Srov. *Kronika farnosti Stará Říše*, III. díl, s. 21.

²³⁶ Posudek vypracoval V. Sojka, ředitel Společenstva moravských zemědělských závodů v Brně, přísežný znalec z oboru hospodářství při zemském soudu v Brně. Srov. *Znalecký posudek ze dne 17. listopadu 1918*. RKNŘ, složka 1913 – 1928.

²³⁷ Srov. *tamtéž*.

²³⁸ Srov. Dopis Nákupního a prodejního družstva v Telči Klášternímu velkostatku v Nové Říši ze dne 20. února 1919. MZA Brno, Fond: E – 58 Premonstráti Nová Říše, kt. 504, korespondence 1918 – 1919.

²³⁹ Srov. *Kronika farnosti Dlouhá Brtnice*, s. 8.

²⁴⁰ Srov. *Objekty hospodářské a obytné*, s. 77. RKNŘ, složka Inventura majetku 1928.

²⁴¹ Srov. *Zařízení hospodářských budov*. *Tamtéž*.

²⁴² Srov. M. DUŠEK, c.d., s. 35.

Svojkovicích. Část dobytka a vybavení ze zrušeného dvora byla převedena do ostatních dvorů, část byla odprodána.²⁴³

Po první světové válce byly nejčastějšími hospodářskými partnery klášterního velkostatku Agrární banka v Brně,²⁴⁴ Průmyslová a agrární banka v Telči,²⁴⁵ Nákupní a prodejní družstvo v Telči²⁴⁶ a Družstvo hospodářských lihovarů.²⁴⁷ Poslední dvě jmenované organizace od kláštera vykupovaly zemědělské produkty a dodávaly do kláštera průmyslová hnojiva a hospodářské stroje. Vybavení velkostatku bylo na dobré úrovni.²⁴⁸ Většina zakázek byla dopravována po železnici z Telče.²⁴⁹

Lesní hospodářství bylo třeba po válce částečně obnovit. Vykácené plochy byly zalesněny sazenicemi vypěstovanými v jedenácti vlastních lesních školkách. Poměrně velká výroba sazenic byla určena také pro zásobování okolních obecních a selských lesů; průměrně se prodávalo asi 80.000 sazenic. Potřebné semeno si lesní správa pořizovala obvykle sama z pěkných porostů. Pro dřevaře a lesní personál byl v každém revíru zřízen přístřešek sloužící jako útulek při špatném počasí.²⁵⁰

Po smrti opata Hotového nařídila zemská politická správa v Brně soupis kmenového jmění majetku novoříšské kanonie a za tímto účelem stanovila inventurní komisi, jejímž řízením pověřila vládního radu Jana Procházku. Dalšími členy komise byli vrchní technický komisař ing. Antonín Němeček, účetní ředitel Eugen Morbacher, lesní rada ing. Otomar Rathsam, zástupce brněnského biskupského ordinariátu kanovník Jan Tenora a členové direktoria novoříšské kanonie převor Vavřinec Novotný, Zikmund Záběhlický a Milo Kalouda. Inventura proběhla od 21. května do 13. července 1928.²⁵¹

Zachoval se z ní celkem přesný popis stavu kláštera a soupis majetku, z něhož se dá vyčíst, jak asi klášter v té době vypadal. Komise byla až na některé drobné nedostatky se stavem klášterního majetku velice spokojena²⁵². Shledala ve velmi dobrém stavu jak

²⁴³ Srov. *Výkaz dobytka*. RKNŘ, složka Inventura majetku 1928.

²⁴⁴ Agrární banka v Brně „*proší o semeno jetele, hořčice, hrách, čočku, fazole, mák, kmín, seno, slámu, různé plodiny*.“ Dopis Agrární banky v Brně Klášternímu velkostatku v Nové Říši ze dne 29. srpna 1919. MZA Brno, Fond: E – 58 Premonstráti Nová Říše, kt. 504, korespondence 1918 – 1919.

²⁴⁵ Srov. Dopis Průmyslové a agrární banky v Telči Klášternímu velkostatku v Nové Říši ze dne 18. února 1919. Tamtéž.

²⁴⁶ Klášteru bylo dodáno 17q síranu amonatého. Srov. Dopis Nákupního družstva v Telči Klášternímu velkostatku v Nové Říši ze dne 4. dubna 1919. Tamtéž.

²⁴⁷ Dodávka uhlí pro lihovar. Srov. Dopis Družstva hospodářských lihovarů Klášternímu velkostatku v Nové Říši ze dne 28. července 1919. Tamtéž.

²⁴⁸ Srov. *Soupis hospodářských strojů*. RKNŘ, složka Inventura majetku 1928.

²⁴⁹ Srov. Dopis Nákupního střediska v Telči Klášternímu velkostatku v Nové Říši ze dne 15. září 1919. MZA Brno, Fond: E – 58 Premonstráti Nová Říše, kt. 504, korespondence 1918 – 1919.

²⁵⁰ Srov. *Protokol o stavu lesů*. RKNŘ, složka Inventura majetku 1928.

²⁵¹ Srov. Zpráva inventurní komise z 13. července 1928. Tamtéž.

²⁵² Drobné závady se týkaly nutnosti uložení rukopisů z 12. – 16. století do ohnivzdorné a nenápadné

budovy a zařízení kostelů, far a kláštera, tak i majetek týkající se hospodářství, takže do závěrečné zprávy mohli komisaři napsat: „Z celkového posouzení plyne, že kmenové jmění Kanonie Premonstrátů v Nové Říši v době od nastolení opata Ferdinanda Hotového roku 1912 až do jeho smrti dne 1. května 1928 nastalé nejen že zůstalo neztenčeno, ale bylo částečně i zvětšeno a dobrým hospodářstvím a udržováním učiněno schopným dalšího pravidelného slušného výnosu. (...) Vzhledem k tomuto uspokojivému zjištění bude možno celý majetek na základě inventárního aparátu předati nově zvolenému opatu kláštera, a není tudíž z hlediska dozoru státní správy kultové nad jměním církevním závady proti tomu, aby mohlo býti ihned přikročeno k volbě nového opata.²⁵³

5.4 Řádová reforma (1927 – 1933)

Rok 1928 představoval pro novoříšskou kanonii jeden ze zlomových okamžiků v jejích dějinách. Z podnětu papeže Pia XI. byla Kongregací pro řeholníky připravena velká reforma řádu, jejímž hlavním úkolem bylo zkvalitnit dokonalost v zachovávání řehole.

Již 18. listopadu 1927 zaslal kardinál Laurenti, prefekt Kongregace pro řeholníky v Římě, generálnímu opatu Gummaru Cretsovi list, v němž požadoval především v klášterech bývalé rakousko-uherské cirkárie okamžité zavedení reformy, zvláště v záležitostech disciplíny a osobního majetku jednotlivých řeholníků.²⁵⁴

Dne 23. ledna 1928 rozeslal generální opat tento dopis do jednotlivých klášterů a připojil k němu další, v němž prosil představené, aby všechny bratry seznámili jak se stávající situací, tak i se způsobem, jakým chce Kongregace nadále postupovat. Protože předpokládal, že připravovaná reforma může v některých komunitách narazit na odpor ze strany bratří, připojil na závěr dopisu: „*Toto napomenutí Svatého stolce ať vhodným*

---

schránky v knihovně, vydání katalogu knihovny tiskem a jeho zpřístupnění veřejnosti; u některých starších objektů odstranění stavebních a hygienických nedostatků. Dále komise doporučila nové správě kláštera, aby bylo ze zdravotních důvodů a kvůli pohodlí uvedeno do provozu elektrické osvětlení nainstalované ve všech klášterních místnostech a v kostele v Nové Říši (již několik let však s úsporných důvodů nepoužívané); stejně tak i telefon. Srov. Zpráva o inventuře majetku ze dne 13. července 1928. RKNŘ, složka Inventura majetku 1928.

²⁵³ Záznam inventurní komise z 13. července 1928. Tamtéž.

²⁵⁴ „...aby byly kromě jiných zachovávány zvláště tyto dva body disciplíny, které jsou pro svatost řeholního života především nutné: totiž společný život, odevzdáním jakéhokoliv majetku, a klauzura podle kanonického práva. (...) Pokud by se ve tvých klášterech konala volba nového opata, musí být od tebe vždy potvrzena. (...) Dále dbej na to, abys nepřistoupil na potvrzení, pokud si nebudeš zcela jist, že se bude pracovat na uvedené disciplíně onoho kláštera. Zároveň, ať není dovoleno později přistoupit ke složení slibů, ať už časných a o to spíš slavných, nikomu, kdo by neměl jasně a pevně předsevzetí žít společným životem a v pravé řeholní chudobě.“ Dopis kardinála Laurenti, prefekta Kongregace pro řeholníky v Římě, generálnímu opatu Gummaru Cretsovi ze dne 18. listopadu 1927. RKNŘ, složka Řádová reforma 1928.

*způsobem podpoří vaši autoritu, abychom důsledně následovali toto dílo moudrou a pevnou horlivostí. Podle předpisu, který mi byl uložen ze strany posvátné kongregace, si rezervuji pravomoc potvrzení nově zvoleného opata, pokud by došlo ve vaší kanonii k uprázdnění tohoto místa.*²⁵⁵

Opat Hotový nechal oba dopisy opsat a rozeslat všem členům kanonie se slavnými sliby. Sám měl navíc zájem na úspěšném provedení reformy v klášteře, proto dalším krokem z jeho strany byla snaha převést majetek bratří pod společnou správu, aby byli kněží dobrým příkladem pro novice. Narazil však na tvrdý odpor ze strany téměř všech bratří, a tak naplnění reformy ustrnulo na mrtvém bodě.²⁵⁶

Krátce nato opat Hotový zemřel. Po jeho smrti bylo zvoleno direktorium složené z převora Vavřince Novotného, Zikmunda Záběhlického a Mila Kaloudy. Protože se však i převor Vavřinec stal zastáncem reformy, nastávaly často vzájemné střety, takže později Milo Kalouda do staroříšské kroniky poznamenal: *„Toto direktorium bylo takové, jaké dosud nebylo. Vždy totiž za vlády direktoria ustaly všechny spory, za tohoto direktoria se však všechna nedorozumění ještě více přiostrčila...“*²⁵⁷

Norbert Hrachovský jako opatský sekretář opata Hotového i nadále plnil své povinnosti, mezi něž patřilo také vyřizování korespondence, včetně korespondence s generalátem v Římě. Protože znal na jedné straně požadavky řádu na uskutečnění reformy a na straně druhé stávající situaci v klášteře včetně ustanovení zavedených opatem Hotovým před jeho smrtí, připojil k úřednímu dopisu 6. května 1928, adresovanému generálnímu opatu Cretsovi a týkajícího se běžných služebních záležitostí, svůj pohled na stav reformy v novoříšském klášteře: *„Z bratří naší kanonie nepřijal reformu nikdo a není zde ani jediný její přítel. Ba právě naopak, jsou zde všichni zásadně proti reformě. (...) Jenže reforma je bezpodmínečně nutná, neboť bez ní naše kanonie nebude mít delšího trvání.“*²⁵⁸

Tento svůj názor však v následujícím dopise změnil, patrně z toho důvodu, že po důkladném zhodnocení stávající situace si někteří bratři uvědomili nutnost potřeby radikální změny, pokud chtějí zachovat své poslání. Proto mohl Hrachovský 30. června 1928 napsat generálnímu opatu Cretsovi přece jen povzbudivější zprávu: *„V naší kanonii*

²⁵⁵ Dopis generálního opata Gummara Cretse opatům premonstrátských klášterů ze dne 23. ledna 1928. Tamtéž.

²⁵⁶ Srov. Dopis Norberta Hrachovského generálnímu opatu Gummaru Cretsovi ze dne 6. května 1928. Acta curiae generalis ordinis praemonstratensis (dále: ACGOPraem.).

²⁵⁷ *Kronika farnosti Stará Říše*, III. díl, s. 49.

²⁵⁸ Dopis Norberta Hrachovského generálnímu opatu Gummaru Cretsovi ze dne 6. května 1928. ACGOPraem.

jsou dvě části. Jedna je taková povolná. (...) Patří do ní P. Hugo, Zikmund, Antonín, Cyril, Milo a Josef, který je jejich kandidátem. Druhou, starší část, tvoří P. Pavel, podpřevor a provizor, Dr. Klement Žůrek, převor Vavřinec, Štěpán a Petr. Kandidátem těchto může být jenom Pavel, který má největší zásluhy v řízení časných věcí a nyní spolucítí s reformou...²⁵⁹ V další části dopisu upozorňuje Hrachovský Cretse na závažný čin, jehož se dopustili dva členové direktoria – Zikmund Záběhlický a Milo Kalouda, když si bez vědomí převora svévolně rozdělili z depozitu zemřelého opata 230 000 Kčs, patřící klášteru. Také ho upozornil, že pokud se má opravdu podařit reformu naplnit, je nutné před jmenováním nového opata provést papežskou vizitaci a na jejím základě přemístit členy s reformou nesouhlasící mimo klášter.²⁶⁰

Rozdělení členů kláštera na dvě téměř stejné poloviny vyvolalo alespoň ze strany mladší opravdový předvolební boj. Získání každého jedince na svou stranu znamenalo vítězství. Rozdělením peněz mezi některé bratry došlo k tomu, že se na stranu mladších přidal také Štěpán Rajda, čímž zvýšil pravděpodobnost Kunkova vítězství při opatské volbě. Navíc hrozilo nebezpečí, že protireformní skupina získá na svou stranu i Petra Stejskala, a ve starší skupině pak zůstane jen Pavel Souček, Klement Žůrek a Vavřinec Novotný.²⁶¹

Starší skupina se bez ohledu na to, jak vše dopadne, zaměřila na oživení pastorační činnosti ve farnosti. Její snaha vytvořit z novoříšské kanonie centrum obnovy křesťanského života se záhy projevila v exerciciích pro klérus i pro laiky.²⁶²

K datu 13. července úspěšně skončila inventura klášterního majetku, a tak o týden později mohl převor Vavřinec Novotný oznámit generálnímu opatu Cretsovi, že ze strany státu volbě opata nic nebrání. Znovu ho však důtklivě upozornil na přetrvávající problémy týkající se reformy: „Větší skupina řeholníků chce zde zachovat dřívější stav a reformu neuskutečnit. Proti mně je používáno mnoho urážek, protože bratři s reformou nesouhlasí. Žádám tě, abys ustanovil před volbou vizitaci, která ti lépe osvětlí stav našeho domu.“²⁶³

Vnitřní stav poměrů v klášteře však neznepokojoval pouze starší část řeholníků, ale i farníky. Podle dopisu převora Novotného generálnímu opatu Cretsovi jim vůbec nebylo

²⁵⁹ Sám Hrachovský se sice v dopisu nezařadil ani do jedné skupiny, protože jako novic neměl právo zasahovat do řízení kanonie ani do následující opatské volby, ale z následujících dopisů vyplývá, že zastáncem reformy byl.

²⁶⁰ Srov. Dopis Norberta Hrachovského generálnímu opatu Cretsovi ze dne 30. června 1928. ACGOPraem.

²⁶¹ Je třeba si uvědomit, že v tomto okamžiku šlo o daleko víc než při jiné opatské volbě. Zavedení řádové reformy předpokládalo celkové zpřísnění předpisů, zvláště zřeknutí se majetku ve prospěch komunity, s čímž se někteří bratři, zvyklí na „svůj“ způsob života, nechtěli smířit.

²⁶² Dopis Norberta Hrachovského generálnímu opatu Cretsovi ze dne 13. července 1928. ACGOPraem.

²⁶³ Dopis Vavřince Novotného generálnímu opatu Cretsovi ze dne 20. července 1928. Tamtéž.

jedno, jak volba dopadne, a tak se mnoho lidí modlilo za budoucího opata. V závěru dopisu se převor Novotný podobně jako Norbert Hrachovský rovněž zmínil o zpronevěře klášterních peněz, které Zikmund Záběhlický a Milo Kalouda rozdělili některým z bratří své strany. I přes důrazné naléhání ze strany převora Novotného, aby se tyto věci neděly a aby se bratři podřídili připravované reformě, však u nich k žádné změně nedocházelo.²⁶⁴

Vzhledem k tomu, že ani přes výzvy převora Novotného a Norberta Hrachovského generální opat vizitaci nenařídil – pravděpodobně předpokládal, že pokud vše dopadne dobře, nebude vnější zásah z jeho strany nutný – sešli se 13. července všichni slavní profesové v kapli svaté Anny, aby za účasti tepelského opata Gilberta Helmera a jeho sekretáře Wilhelma Pistla zvolili třináctého novoříšského opata. Kromě Norberta Hrachovského, který zatím slavné sliby nesložil, byli volby účastni všichni ostatní členové kláštera: převor Vavřinec Novotný, podpřevor a provizor Pavel Souček, Hugo Černý, Petr Stejskal, Zikmund Záběhlický, Štěpán Rajda, Milo Kalouda, Josef Kunka, Antonín Bubl, Cyril Řeřucha a Klement Žůrek.²⁶⁵ Těsně před volbou však Štěpán Rajda podpisem stvrdil, že se vzdává hlasování. Zbývalo tedy deset voličů. Na rozdíl od mladší strany, jejímž kandidátem byl Josef Kunka, neměli zastánci reformy nikoho, kdo by byl ochoten na sebe kandidaturu vzít. A tak po dlouhém rozvažování dospěli k přesvědčení, že je nutné rozdělit hlasy mezi více kandidátů.²⁶⁶

Získané hlasy odpovídaly přesně rozdělení komunity, takže v prvním kole volby dostal Josef Kunka od svých voličů pět hlasů, a protože strana reformovaných rozdělila hlasy podle smluvené dohody, získal Pavel Souček dva hlasy a Vavřinec a Klement po jednom. Jeden hlas získal navíc také Milo, jehož volil Josef Kunka, protože nemohl volit sám sebe. Výsledný poměr hlasů byl tedy pět ku pěti, takže nebylo dosaženo potřebné většiny hlasů, a bylo tedy nutno vyhlásit druhé kolo volby.

Aby protireformní strana požadované většiny dosáhla, prohlásil před druhým kolem volby Josef Kunka, že se chce zdržet aktivního hlasování. Ve druhém kole tedy volilo jen devět voličů, Milo již hlas nedostal a celkový poměr hlasů byl pět ku čtyřem ve prospěch Josefa Kunky. Nový opat byl zvolen. Po vítězné volbě se ho opat Helmer zeptal, zda volbu přijímá a zda chce složit předepsanou přísahu, včetně bodů týkajících se reformy. Když Kunka souhlasil, opat Helmer volbu ukončil.²⁶⁷

²⁶⁴ Srov. Dopis Vavřince Novotného generálnímu opatu Cretsovi ze dne 1. srpna 1928. Tamtéž.

²⁶⁵ Srov. Seznam členů s aktivním i pasivním právem volby. RKNŘ, složka Řádová reforma 1928.

²⁶⁶ Srov. Dopis Norberta Hrachovského generálnímu opatu Cretsovi ze dne 16. srpna 1928. ACGOPraem.

²⁶⁷ Srov. Protokol o volbě nového opata ze dne 13. srpna 1928. Tamtéž.

Ještě téhož dne napsal nově zvolený opat generálnímu opatu Cretsovi dopis, v němž žádal o potvrzení své volby. Současně v dopise přislíbil, že bude přísně zachovávat nařízení dekretu Kongregace pro řeholníky o reformě ze dne 18. listopadu 1927 a že bude prokazovat poslušnost vůči nadřízeným.²⁶⁸

Snaha zastánců reformy o zvrát však nepolevila ani po neúspěšné volbě. Hned následujícího dne poslal převor Vavřinec Novotný generálnímu opatu Cretsovi dopis, v němž mu sděluje, že snaha jejich strany odvrátit pohoršení byla zbytečná, protože protistrana měla při volbě opata většinu. A dodává: „*Za těchto podmínek je reforma nemožná, pokud od tebe Kunka obdrží potvrzení.*“²⁶⁹

16. srpna 1928 napsal generálnímu opatovi další dopis také Norbert Hrachovský. Po podrobném popsání průběhu volby znovu zmínil rozkradení peněz po opatu Hotovém a upozornil, že „*předsedající volby měl o této věci znalost a přece proti těmto zlodějům vůbec nezasáhl. (...) A toto zcela deprimuje všechny kněze ze zdravější skupiny. (...) Někteří jsou sami připraveni celou věc napsat římské kongregaci, a jestli to nevyjde, mají úmysl odejít z řádu. (...) Potvrzení Patera Josefa by znamenalo konec reformy a také zánik našeho kláštera.*“²⁷⁰

Na důkladné zvážení své odpovědi Josefu Kunkovi si nechal generální opat čas do 23. srpna 1928. Toho dne na základě přijatých dopisů a po zvážení celé situace Kunkovi sdělil zamítavou odpověď na jeho žádost o potvrzení opatské volby: „*Tvé žádosti bych co nejraději a nejrychleji zadostiučinil, kdybych z přijatých zpráv neměl závažné důvody pochybovat a váhat o kanonické platnosti tvého zvolení.*“ Dále se v dopisu zmiňuje o důvodech, které ho vedou k tomuto kroku: má informace o rozkradení klášterních peněz a jejich použití jako úplatek za hlas jemu – Josefovi, což má podle řádových ustanovení za následek neplatnost volby. „*Proto dřív, než potvrdím tvé zvolení, mám v úmyslu provést kanonickou vizitaci, abych sám zkontroloval okolnosti, zda stále trvají důvody, kvůli kterým mám pochybnosti.*“²⁷¹

Téhož dne napsal generální opat Crets ještě dva dopisy. V prvním sděluje opatu Helmerovi své rozhodnutí, v němž zvláště zdůrazňuje Kunkovy vlastnosti: „*Zvolený Josef Kunka není ani hodný, ani vhodný. Není hodný kvůli přísaze, kterou dal a která se týkala úcty vůči volbě. Svůj slib dal absolutně nehodně! Kde je svědomí takového muže? Kde je děs z křivé přísahy? Není vhodný kvůli autoritě a spolehlivosti, která mu zcela chybí, aby*

²⁶⁸ Srov. Dopis Josefa Kunky generálnímu opatu Gummaru Cretsovi ze dne 13. srpna 1928. Tamtéž.

²⁶⁹ Dopis Vavřince Novotného generálnímu opatu Gummaru Cretsovi ze dne 14. srpna 1928. Tamtéž.

²⁷⁰ Dopis Norberta Hrachovského generálnímu opatu Gummaru Cretsovi ze dne 16. srpna 1928. Tamtéž.

²⁷¹ Dopis generálního opata Gummara Cretse Josefu Kunkovi ze dne 23. srpna 1928. Tamtéž.

*mohl moudře spravovat onen dům a zavést do něho reformu. (...) Všechno to činím proto, aby se podařilo zachránit kanonii našeho řádu, která pod nehodným opatem definitivně zanikne, a to dokonce s přispěním řádu.*²⁷²

Druhý dopis adresoval převoru Novotnému, jehož kromě oznámení svého rozhodnutí ohledně Kunky rovněž informoval, že hodlá provést vizitaci novoříšského kláštera, a že správu kanonie ve věcech duchovních dočasně svěřuje jemu a ve věcech hmotných Pavlu Součkovi.²⁷³

A tak k vizitaci, tolik požadované některými novoříšskými řeholníky, nakonec přece jen došlo. Konala se ve dnech 22. – 25. listopadu 1928 a podle svého slibu a snad kvůli její závažnosti na ni přijel osobně generální opat Gummarus Crets a generální prokurátor Hubert Noots. Po vyslechnutí všech bratří stanovili, aby bylo striktně střeženo zachovávání klauzury, dále aby byla zachována chudoba, společný chór a aby byl podporován řeholní duch, aby byly čteny a připomínány předpisy řeholního života. Na závěr vizitační zprávy Crets poznamenal: *„Vidím, že nad volbou nedávno u vás vykonanou, uvažujete. (...) Nestačí však jen dobrá vůle zvoleného, ale také reformovaná disciplína v klášteře, která má být uvedena v činnost. Neodvažují se volbu potvrdit, ale celý případ postoupím Apoštolskému stolci, který je ve své autoritě nejvyšší. Pokud se uzdraví neřesti v klášteře, potvrdí volbu, nebo ustanoví jinou volbu, jak se stalo ve dvou kanoniích cirkárie Brabantské.*²⁷⁴ Téhož dne prodloužil Crets platnost pověření Vavřince Novotného a Pavla Součka v dočasném spravování kláštera.²⁷⁵

V době vizitace se pozornost generálního opata zaměřila právě na osobu Pavla Součka jako na jediného možného kandidáta na opatský úřad. Při soukromém pohovoru mu Crets navrhl, aby o této možnosti přemýšlel. Pavel Souček však tento návrh odmítl, a protože Crets asi dále naléhal, napsal mu Pavel Souček 8. prosince 1928: *„Já, který jsem už několik let nemocný na revma, to nepovažuji za dobré řešení. Navíc nemám dostatečné vlastnosti k této službě, tedy nejsem vhodný ani schopný přijmout opatskou hodnost se svědomím a vědomím a také vírou, nemohu přijmout zvolení, resp. jmenování opatské hodnosti. Jestli tedy, nejjasnější pane, nosíš tuto věc pořád ve svém srdci a chceš mě doporučit k ustanovení, čili ke jmenování opatské hodnosti, pokorně prosím, (...) abys od tohoto započatého úmyslu raději upustil.*²⁷⁶

²⁷² Dopis generálního opata Gummara Cretse opatu Gilbertu Helmerovi ze dne 23. srpna 1928. Tamtéž.

²⁷³ Dopis generálního opata Gummara Cretse Vavřinci Novotnému ze dne 23. srpna 1928. Tamtéž.

²⁷⁴ Vizitační protokol ze dne 25. listopadu 1928. RKNŘ, složka Vizitační protokoly.

²⁷⁵ Srov. Prohlášení ze dne 25. listopadu 1928. Tamtéž, složka Řádová reforma 1928.

²⁷⁶ Dopis Pavla Součka generálnímu opatu Gummaru Cretsovi ze dne 8. prosince 1928. ACGOPraem.

V roce 1928 počet členů kláštera vzrostl o další tři novice: Baptistu Valáška (21. července),²⁷⁷ Augustina Machalku²⁷⁸ a Bohuslava Němčanského (4. prosince),²⁷⁹ kteří byli přijati už „na novou observanci“. Ve druhé polovině roku přijal reformu také převor Vavřinec Novotný.²⁸⁰

Krátce po svém vstupu do řádu byl Augustin Machalka poslán do noviciátu do Tongerlo v Belgii. V premonstrátském klášteře v Averbode se setkal s generálním opatem Cretsem, který byl mile překvapen výsledkem vizitace i stávající situací v Nové Říši. V dopise Součkovi Machalka píše: „*Pan generál mně řekl, že byl velice spokojen, očekával prý rebelii. Řekl mně jenom, že P. Josef opatem nemůže být a P. Milo musí rozhodně pryč.*“ Dále Machalka Součkovi píše, že v klášteře sice vládne přísný duch a že se přesně zachovávají předpisy, ale že „*my máme u nás moc špatné názory o reformě. Já myslím, že zdejší premonstráti mají mnohem více než my. Všude centrální topení, v Averbode mají tři auta atd. My jsme skutečně větší chudáci než oni, povede-li se u nás vita communis.*“²⁸¹

Začátkem roku 1929 se objevil v Lidových novinách článek pod názvem „*Církevní řády v Č. S. R. a jejich správa*“, jenž uveřejnil novoříšský premonstrát Petr Stejskal pod zkratkou P. S. Autor hodnotí negativně zastaralou strukturu řádu, kdy jeho představení sídlí v Belgii, a tudíž nemají přehled o situaci v naší zemi a pak nezasvěceně rozhodují o důležitých věcech.²⁸²

Po dalším zvážení situace požádal 9. ledna 1929 generální opat Gummarus Crets prefekta Kongregace pro řeholníky kardinála Lépiciera, aby rozhodl ve věci kláštera

²⁷⁷ Jan Baptista František Valášek se narodil 10. září 1901 v Lutopecnech, 21. července 1928 vstoupil do řádu, slavné sliby složil 2. února 1931, kněžské svěcení přijal 22. března 1931, potom byl kaplanem v Nové Říši, později na Svatém Kopečku. V letech 1937 – 1947 byl farářem v Dlouhé Brtnici, potom v Zábrdovicích. Zatčen 1952 v Brně, odsouzen na 13 let, po propuštění manuálně pracoval. Zemřel 30. března 1969, pohřben je v Babicích u Velehradu.

²⁷⁸ Augustin Antonín Machalka se narodil 14. září 1906 v Ústí u Hranic na Moravě. Do řádu vstoupil 4. prosince 1928, slavné sliby složil 15. srpna 1933, kněžské svěcení přijal 5. července 1934. Byl kaplanem v Nové Říši, kantorem a v letech 1941 – 1942 provizorem. 29. května 1942 byl zatčen spolu s ostatními spolubratry gestapem, odvezen do Jihlavy, Kounicových kolejí v Brně a nakonec do koncentračního tábora v Osvětimi, do Buchenwaldu a Dachau. Po válce byl zvolen 11. října 1945 opatem, benedikován 30. prosince 1945. 3. února 1950 byl zatčen a 5. dubna v „monstrprocesu“ odsouzen k 25 letům žaláře. Po propuštění 10. března 1959 byl od 24. března 1959 internován u sester premonstrátek v Táboře a později od 23. prosince 1963 v Radvanově, kde dožil až do své smrti 3. ledna 1996. Pohřben byl 12. ledna 1996 v Nové Říši.

²⁷⁹ Bohuslav Bohumil Němčanský se narodil 16. listopadu 1909 v Hostěrádkách, do řádu vstoupil 4. prosince 1928, časné sliby složil 5. prosince 1929, kněžské svěcení přijal 5. července 1934. Do roku 1952 byl superiorem v Brně-Židenicích. Po zatčení opata Součka za války byl pověřen dočasným vedením kláštera. Roku 1952 byl zatčen a do roku 1960 vězněn na Mírově a v Leopoldově. Zemřel 26. srpna 1976, je pohřben v Újezdě u Brna.

²⁸⁰ Srov. *Kronika farnosti Nová Říše*, s. 423.

²⁸¹ Dopis Augustina Machalky Pavlu Součkovi ze dne 10. prosince 1928. RKNŘ, složka Augustin Machalka.

²⁸² Srov. *Církevní řády v Č. S. R. a jejich správa*, Lidové noviny, únor 1929. Tamtéž, složka Řádová reforma 1928; článek zachován jako nedatovaný výstřížek.

v Nové Říši. Po popsání současného stavu novoříšského kláštera pokračuje: „*Má se tedy zoufat o záchraně onoho Novoříšského opatství? V žádném případě! Vždyť je mezi těmito členy i něco zdravého, ale je to v menšině onoho kláštera; spolubratr Pavel Souček, podpřevor a provizor, muž zcela hodný, vážený, pevný a statečný, člověk dokonalého řeholního i kněžského života, velice zkušený v otázce řízení, miluje disciplínu a zcela otevřeně podporuje reformu, která má být zavedena.*“ V další části dopisu prosí kardinála Lepiciera, aby ustanovil opata pro Novou Říši.²⁸³

Rozhodnutí ze strany Kongregace přišlo 26. ledna 1929; novoříšským opatem byl ustanoven Pavel Souček.²⁸⁴ Protože však generální opat pro velkou vzdálenost místa sám nemohl přijet, pověřil provedením zmíněného dekretu generálního vikáře a tepelského opata Helmera a opata Vavrouška ze Želiva. K zaslanému jmenování připojil dovětek: „*Věřím, že ctihodný pán Pavel přijme toto těžké břemeno i přesto, že si ho sám nezvolil, ale bylo mu nařízeno.*“²⁸⁵

V polovině února napsal generální opat Crets Pavlu Součkovi dopis, v němž ho předem připravuje na skutečnost jeho jmenování. Na konci dopisu mu blahopřeje ne proto, že musí „*přijmout těžké břemeno, které zvláště na počátku určitě nebude lehké,*“ ale proto, že mu „*ze strany svaté Matky církve byla prokázána důvěra.*“ A snad z obavy, aby Souček toto jmenování neodmítl a aby mu dodal odvahy, dodává: „*Od tohoto těžkého břemena se nemůžeš stranit, ba ani není vůbec dovoleno od tohoto úkolu utíkat. (...) Děje se tak proto, aby byla vaše kanonie zachráněna před zánikem.*“²⁸⁶

Dne 28. února 1929 oznámil převor Vavřinec prostřednictvím dopisu bratřím, že „ve středu, dne 6. března 1929, o 10 hod. dopolední je kapitula, kterou řídití bude Jeho Milost generální vikář z Teplé. Kapitula koná se v sacelu, přítomnost všech je závazná.“²⁸⁷

O stanoveném dni přijel do Nové Říše Gilbert Helmer se svým sekretářem Wilhelmem Pistlem a želivský opat Bedřich Vavroušek, aby oznámili bratřím rozhodnutí Kongregace pro řeholníky. V určenou hodinu se do kaple dostavili všichni profesové se slavnými sliby kromě Huga Černého, který byl nemocen, a Klementa Žúrka, který i přes závaznost účasti, vyžadovanou převorem Novotným, byl „zanepřázdňen“ pastoračními povinnostmi v Bílsku. Po mši svaté v 10 hodin připomenul stručně opat Helmer srpnovou

²⁸³ Dopis generálního opata Gummara Cretse kardinálu Lépicierovi, prefektovi Kongregace pro řeholníky, ze dne 9. ledna 1929. ACGOPraem.

²⁸⁴ Srov. Dopis kardinála Lépiciera, prefekta Kongregace pro řeholníky, generálnímu opatu Gummaru Cretsovi ze dne 26. ledna 1929. Tamtéž.

²⁸⁵ Dopis generálního opata Gummara Cretse opatu Helmerovi ze dne 12. února 1929. Tamtéž.

²⁸⁶ Tamtéž.

²⁸⁷ Oznámení o konání kapituly ze dne 28. února 1929. RKNŘ, složka Řádová reforma 1928.

volbu, a následně opat Vavroušek přečetl jmenovací dekret. Potom se všichni odebrali do kostela, kde nový opat složil kromě běžné přísahy také přísahu týkající se zavedení a zachování reformy.²⁸⁸

Po svém jmenování informuje opat Souček opata Cretse o stavu kanonie. Píše: „*Mé jmenování proběhlo v klidu. (...) První část vizitace z 23. listopadu 1928 byla dokončena. Všichni spolubratři se strachem očekávali také druhou část vizitace, neboť po její první části žádná změna k lepšímu nenastala.*“ A trochu s výčitkou dodává: „*Já jsem přijal velké břemeno a ostatní ani nebyli napomenuti. (...) Proto do budoucnosti od vás očekávám přímé nařízení. Bylo by bývalo velice dobré, kdyby sem k nám přišel nějaký kněz z Belgie, aby nás poučil, jak zachovávat předpisy. (...) Nemůžeme poslat žádného kněze do Belgie k tomu, aby se poučil o nauce, minimálně do jednoho roku.*“²⁸⁹

Projev pocitu nespravedlnosti ze strany odpůrců reformy a domnělý vliv cizích osob se projevil mimo jiné také ve farních kronikách. Novoříšský farář Zikmund Záběhlický píše: „*Věc, co se týče nového opata, upečena hned před visitací na Strahově, kde se sešli generál, opat Helmer a Zavoral, který na to tlačil, aby opatem byl jmenován P. Pavel. (...) Proč tedy nás nechali volit, když už měli pro náš klášter kandidáta vyhlédnutého? Inu 'komické', jenže bohužel to bolí, že i v takových vážných věcech se musí hrát.*“²⁹⁰ Podobný názor sdíleli i někteří další členové.

Po jmenování opata Součka chtěli P. Zikmund, Josef, Cyril a Antonín z kláštera odejít, ale na radu Mila Kaloudy, „*aby se vyčkalo, až jak se poměry vyvinou,*“ zůstali.²⁹¹ Nakonec odešel pouze Cyril Řeřucha, který se nechal sekularizovat 11. července 1929.²⁹²

Benedikci udělil opatu Součkovi brněnský biskup Josef Kupka 7. dubna 1929 za přítomnosti rajhradského opata Petra Hlobila a starobrněnského Františka Bařiny.²⁹³

Silná osobnost opata Součka a jeho všestranné schopnosti však v poměrně krátké době přiměly ke změně názoru na jeho vhodnost pro opatskou funkci i velkou část protireformní strany, takže Milo Kalouda krátce po benedikci do farní kroniky poznamenal: „*Nový opat kupodivu nás všech vede si velice dobře a nezmění-li se a míní-li to docela upřímně, možná, že to bude jeden z nejlepších opatů.*“²⁹⁴

²⁸⁸ Srov. Protokol o veřejném prohlášení Pavla Součka opatem ze dne 6. března 1929. Tamtéž.

²⁸⁹ Koncept dopisu opata Pavla Součka pravděpodobně generálnímu opatu Gummaru Cretsovi krátce po Součkově opatské volbě. Tamtéž.

²⁹⁰ *Kronika farnosti Nová Říše*, s. 425.

²⁹¹ Srov. *Kronika farnosti Stará Říše*, III. díl, s. 51.

²⁹² Srov. *Matrika členů*, s. 73. RKNŘ.

²⁹³ Srov. *Kronika farnosti Stará Říše*, III. díl, s. 50.

²⁹⁴ Tamtéž.

V souvislosti s reformou zpřísnila Kongregace pro řeholníky také požadavky nejen na způsob života v době formace kleriků, ale dokonce na samotné vlastnosti kandidátů. V dopise z 1. prosince 1931 zaslala opatům instrukce, v nichž klade důraz na dvě pravděpodobně zanedbávané doby přípravy – na období kandidatury a dobu studií. Před přijetím kandidáta do řádu se měli představení více zaměřit jednak na důvody, které ho do kláštera přivádějí, a také na jejich dostatečnou uváženost, čímž se mělo předejít případným zbytečným odchodům z noviciátu. Kandidáti měli být přijímáni až po ukončení gymnázia a teprve v okamžiku, kdy je představený opravdu dobře znal. Dalším požadavkem bylo dostatečné osvědčení od věrohodných osob a znalost povahových vlastností rodičů. U kandidátů kněžství nestačily jen všeobecné známky řeholního povolání, ale byly vyžadovány i znaky stavu kněžského. Z tohoto důvodu byl nařízen oddělený noviciát pro budoucí kněze a bratry.

V období noviciátu probíhalo patrně vše v pořádku. Novici žili v řeholních domech k tomu účelu řádně zřízených a pod dozorem představených plnili své povinnosti. Problémy však nastaly v okamžiku, kdy klerici odešli na studia, kde byli bez řádové formace. Proto Kongregace nařídila, že i v období po noviciátu mají bydlet v takových domech, kde mohou plnit zvláště předpisy chudoby a společného života. Pod vedením představeného se měli klerici i nadále cvičit ve ctnostech a zdržovat se všeho, co by jim jakýmkoliv způsobem ve studiích překáželo. Klerici neměli být zdržováni tělesnými cvičeními, neměli se však také sami rozptylovat čtením nevhodných knih a novin, a mezi překážky bylo počítáno také zbytečné opouštění formačního domu. Představení byli vybízeni, aby je i po kněžském svěcení ustanovili pokud možno v domě s dobrým řeholním životem, nadále jim věnovali zvláštní péči v jejich kněžských začátcích a dbali o jejich další vzdělávání. Všechny tyto úkoly měli představení svěřit zkušeným duchovním vůdcům, kteří by svým příkladným životem dokonale přispívali k duchovnímu růstu jim svěřených osob.

I nadále – v průběhu celé formace – se měli představení zaměřit na to, zda klerik má všechny vlastnosti potřebné pro řeholní a kněžský život.²⁹⁵ Proto z důvodu potřeby nového ubytování studentů – kleriků započal opat Souček v roce 1936 se stavbou řeholního domu v Brně – Židenicích.²⁹⁶

²⁹⁵ Srov. Dopis Kongregace pro řeholníky opatu Součkovi ze dne 1. prosince 1931. MZA Brno, Fond: E – 58 Premonstráti Nová Říše, kt. 511, Přijímání do řádu.

²⁹⁶ Viz kapitola 5.5.2 Pastore a vliv kláštera na okolí.

Počátkem srpna 1933 došlo ke konkrétním krokům vedoucím k naplnění reformy. Kongregace pro řeholníky zaslala prostřednictvím řádového prokurátora opata Nootse premonstrátským klášterům v Československu úřední dopis, na jehož základě se měl každý profes se slavnými sliby vyjádřit, zda reformu přijme nebo ne. V rozsáhlém dopisu se týkal bratří především bod I. b), v němž stálo: „*Podle vlastních konstitucí ať je zachován řeholní slib chudoby, a proto: ti, kteří složili sliby před rokem 1925, ať jsou vybízeni k naplňování společného život a ať to pod přísahou prohlásí.*“²⁹⁷

V polovině září obdrželi jednotliví bratři dopisy a první odpovědi se dočkal převor Vavřinec 20. září od Petra Stejskala. Navzdory tomu, že Stejskal patřil při volbě ke skupině podporující reformu, však přišla záporná odpověď: „*Při mém dosti vysokém věku (sedmdesátka) nemohu novou řádovou reformu, k níž jsem ostatně v noviciátu ani veden nebyl, na niž jsem slavné sliby neskládal, které bych jistě v mém věku již nezvykl, přijati.*“²⁹⁸

O den později oznámil svůj nesouhlas také Štěpán Rajda: „*Odpovídám na vyslovené přání k bodu I. b) ve smyslu negativním. Tím ovšem jsem ad omnia officia in posterum inhabilis*“ (ke všem povinnostem v budoucnosti nezpůsobilý – pozn. autora). K tomuto úřednímu vyrozumění přiložil ještě osobní prosbu převorovi Vavřincovi: „*Zasílám odpověď dle vyzvání a prosím o laskavou informaci. Jsem tedy inhabilis, abych někdy byl opatem, převorem, provizorem, sakristianem, atd. v klášteře. Nyní jsem zatím farářem. Až budou za rok tři novosvěcenci, tak my venkovští ztratíme také fary?! Hned? nebo v krátké době? V tomto případě bych prosil o sekularizaci jako P. Cyril, a hlásil bych se o kaplanské místo v diecézi. Prosím Tě, otaž se na vše a řekni, co a jak bude, abych zavčas hledal někde nějaké místo, pokud jsem zdrav a k práci.*“²⁹⁹ Jak se však později ukázalo, byly tyto obavy Štěpána Rajdy naprosto zbytečné. Nepřijetí reformy se do budoucna vztahovalo jen na nemožnost být opatem. Sám Štěpán Rajda se stal po druhé světové válce převorem.³⁰⁰

Dokonce i Klement Žůrek, jenž byl podle dopisů Norberta Hrachovského ochoten reformu přijmout, našel závažné důvody, které mu bránily se jejím předpisům podřídit: „*Uznávám potřebu reformy našeho řádu (...) a lituji velmi, že povinnosti, které mám vůči řádu a domu našemu novoříšskému a z druhé strany vůči Bílsku, mi prozatím nedovolují,*

²⁹⁷ Dopis Kongregace pro řeholníky jednotlivým klášterům ze dne 4. srpna 1933. RKNŘ, složka Řádová reforma 1928.

²⁹⁸ Dopis Petra Stejskala Vavřinci Novotnému ze dne 20. září 1933. RKNŘ, složka Řádová reforma 1928.

²⁹⁹ Dopis Štěpána Rajdy Vavřinci Novotnému ze dne 21. září 1933. Tamtéž.

³⁰⁰ Srov. *Matrika členů*. RKNŘ.

*abych teď reformu přijal.*³⁰¹ Reformu však nepřijal nikdy, stejně jako ostatní jmenovaní bratři.

Jestliže se převor Vavřinec nedočkal kladné odpovědi u alespoň částečných zastánců reformy, mohl ji sotva čekat od těch, kteří proti ní od počátku všemožně brojili. A tak mu v průběhu října i zbývající čtyři členové, Josef Kunka, Milo Kalouda, Antonín Bubla a Zikmund Záběhlický ve svých dopisech oznámili, že dekret zaslaný Kongregací sice berou na vědomí, ale že jsou i nadále ochotni zachovávat pouze závazky plynoucí z jejich slavných slibů.³⁰² Ze všech slavných profesů tedy nakonec přijali reformu pouze opat Pavel Souček a převor Vavřinec Novotný.

5.5 Kláster za opata Pavla Součka (1929 – 1943)

5.5.1 Život v klášteře

Svou osobností a všestrannými schopnostmi dokázal opat Souček v poměrně krátké době dostát požadavkům reformy a současně pozvednout klášter po stránce hospodářské, náboženské i kulturní. Po jeho nástupu do opatského úřadu zavládl v klášteře nový duch. Na rozdíl od svých předchůdců, kteří počet přijatých noviců redukovali pouze na doplnění stavu nutného k obsazení farností svěřených do správy novoříšských premonstrátů, opat Souček počet noviců neomezoval, takže se kanonie začala početně rozrůstat.³⁰³

Záhy po jeho jmenování vstoupili do kláštera Gerlak Follner (27. března 1929)³⁰⁴ a Gotfríd Kasan (22. července 1929),³⁰⁵ o rok později Ludolf Bláha (9. listopadu 1930)³⁰⁶ a Isfríd Havlík (13. listopadu 1930),³⁰⁷ a od roku 1933 až do zatčení v roce 1942 už nebylo roku, kdy by do kláštera nevstoupil aspoň jeden novic. V roce 1933 to byl Siard Nevrkla

³⁰¹ Dopis Klementa Žúrka Vavřinci Novotnému ze dne 22. září 1933. RKNŘ, složka Řádová reforma 1928.

³⁰² Srov. dopisy Josefa Kunky z 1. října 1933, Mila Kaloudy ze 2. října 1933, Antonína Buby a Zikmunda Záběhlického z 27. října 1933 Vavřinci Novotnému. Tamtéž.

³⁰³ Srov. *Matrika členů*. RKNŘ.

³⁰⁴ Gerlak Bedřich Follner se narodil 8. října 1907 v Bránkách u Valašského Meziříčí. Do řádu vstoupil 27. března 1929, odešel 14. září téhož roku.

³⁰⁵ Godfríd Josef Kasan se narodil 19. února 1905 v Miloticích, do řádu vstoupil 22. července 1929, slavné sliby složil 13. srpna 1933, kněžské svěcení přijal 5. listopadu téhož roku. Byl kaplanem a od roku 1941 farářem v Zábrdovicích. V roce 1946 odešel s Heřmanem Tylem do Teplé, poté byl správcem farnosti sv. Ignáce v Praze. Zemřel 19. října 1965.

³⁰⁶ Ludolf Josef Bláha se narodil 1. února 1902 ve Velké Bíteši, vstoupil do řádu 9. listopadu 1930, slavné sliby složil 18. listopadu 1934, kněžské svěcení přijal 5. července 1925. Byl kaplanem v Nové Říši. Zemřel náhle chrlením krve 30. října 1935.

³⁰⁷ Isfríd Vladimír Havlík se narodil 24. června 1911 v Kostelním Vydří, do řádu vstoupil 13. listopadu 1930, časné sliby složil 14. listopadu 1931, odešel z řádu 3. října 1932.

(11. července 1933),³⁰⁸ o rok později Isfríd Muška (25. září 1934),³⁰⁹ a pak další: Bedřich Sedlák (12. srpna 1935),³¹⁰ Heřman Tyl (9. října 1935),³¹¹ Bronislav Svoboda (22. září 1936),³¹² Hroznata Zátka (23. února 1937),³¹³ Gilbert Bednář (20. září 1937),³¹⁴ Ludolf Barták (20. září 1938),³¹⁵ Evermod Fanta (20. září 1938),³¹⁶ Arnošt Till (19. září 1939),³¹⁷

³⁰⁸ Siard František Nevrkla se narodil 7. září 1911 v Nové Říši, do kláštera vstoupil 11. července 1933, slavné sliby složil 15. srpna 1937, kněžské svěcení přijal 5. července 1938. Působil jako kaplan v Židenicích a současně jako moderátor kleriků. 14. června 1942 byl zatčen gestapem a spolu s ostatními spolubratry odvezen do koncentračního tábora v Osvětimi, kde 25. února 1943 zemřel.

³⁰⁹ Isfríd Adolf Muška se narodil 21. prosince 1914 v Třebelovicích, do kláštera vstoupil 25. září 1934, slavné sliby složil 28. září 1938, na kněze byl vysvěcen 29. června 1939. Působil jako kaplan v Nové Říši, v letech 1945 – 1946 jako farář v Rozseči, poté na Svatém Kopečku a v Bílsku. Roku 1947 byl propuštěn z řádu. Zemřel 2. prosince 1947, pochován v Třebelovicích.

³¹⁰ Bedřich Gervasius Sedlák se narodil 13. února 1915 v Domamili, do řádu vstoupil 12. srpna 1935, časné sliby složil 13. srpna 1936, vystoupil z řádu jako klerik.

³¹¹ Heřman Josef Tyl se narodil 31. července 1914 v Cakově, do řádu vstoupil 9. října 1935, slavné sliby složil 6. ledna 1940, kněžské svěcení přijal 5. července 1940. V letech 1941 – 1942 byl novicmistrem. 29. května 1942 byl zatčen spolu s ostatními spolubratry gestapem, odvezen do Jihlavy, Kounicových kolejí v Brně a nakonec do koncentračního tábora v Osvětimi, do Buchenwaldu. Po válce byl krátce znovu novicmistrem a administrátorem v Nové Říši a od března 1946 převorem kláštera v Teplé. 13. února 1950 zatčen, vězněn (Jáchymov, Leopoldov, Mírov), před vánočními byl 1958 propuštěn. Poté se vrátil do svého rodného kraje a pracoval v JZD. Od 1. prosince 1964 působil v Bohuslavicích u Konice a od roku 1969 jako administrátor děkanského úřadu v Mariánských Lázních. V roce 1974 mu byl odňat státní souhlas, v roce 1987 se stal administrátorem ve Slatinicích u Olomouce a od roku 1988 byl administrátorem tepelské kanonie. 19. září 1989 byl zvolen tepelským opatem. 3. prosince 1992 ze zdravotních důvodů rezignoval. Zemřel 10. prosince 1993. Pohřben byl v Mariánských Lázních. 28. října 2002 byly jeho ostatky přeneseny na nový klášterní hřbitov.

³¹² Bronislav Josef Svoboda se narodil 20. dubna 1916 ve Štěpánově, do řádu vstoupil 22. září 1936, slavné sliby složil 21. ledna 1940, kněžské svěcení přijal 29. června téhož roku. Byl kaplanem v Zábrdovicích, 1945 administrátorem v Rancířově, roku 1947 farářem v Dlouhé Brtnici, potom v Rozseči, 1948 kaplanem v Nové Říši, 1949 administrátorem v Teplé. V letech 1953 – 1955 byl v táborech nucených prací. Zemřel 5. prosince 1969. 10. listopadu 1994 byly jeho ostatky převezeny do Nové Říše.

³¹³ Hroznata Zátka se narodil 14. února 1912 ve Svaté Maři v Čechách, do řádu vstoupil 23. února 1937. Vystoupil z řádu.

³¹⁴ Gilbert Jan Bednář se narodil 17. června 1914 v Podivíně, do řádu vstoupil 20. září 1937, slavné sliby složil 7. dubna 1940, kněžské svěcení přijal 29. června téhož roku. Byl kaplanem v Nové Říši, 29. května 1942 byl zatčen spolu s ostatními spolubratry gestapem, odvezen do Jihlavy, Kounicových kolejí v Brně a nakonec do koncentračního tábora v Osvětimi, do Buchenwaldu a Dachau. Po osvobození působil krátce jako kaplan v Brně – Zábrdovicích, odešel za Heřmanem Tylem do Teplé. Od dubna 1946 byl administrátorem v Otročíně, Toužimi, Krásném Údolí a Bečově nad Teplou. Přeložen do Klobouk v Čechách, kde působil až do března 1993. Zemřel 1. srpna 1998 v Lounech, kde byl také pohřben.

³¹⁵ Ludolf Stanislav Barták se narodil 3. ledna 1915 v Šaraticích, do řádu vstoupil 20. září 1938, slavné sliby složil 23. března 1941, kněžské svěcení přijal 5. července téhož roku. V době války byl kaplanem v Brně – Židenicích, v letech 1945 – 1950 byl provizorem, inspektorem lesů, zahrad a sklepů. 8. února 1950 byl zatčen a 5. dubna odsouzen v „monstrprocesu“ ke dvěma letům těžkého žaláře. Od roku 1954 byl kaplanem ve Slavkově, od roku 1956 administrátorem v Otnicích. Dožil v Šaraticích, kde 15. července 2000 zemřel a byl rovněž pohřben.

³¹⁶ Evermod František z Pauly Fanta se narodil 1. února 1915 v Martínkově, do řádu vstoupil 20. září 1938, časné sliby složil 21. září 1939, kněžské svěcení přijal 5. července 1944. Působil jako kaplan v Brně – Židenicích, v letech 1948 – 1971 jako administrátor v Rozseči a od roku 1952 – 1969 současně i ve Staré Říši. V letech 1965 – 1968 spravoval excurrando Krasonice. Zemřel 31. října 1971, pohřben v Martínkově.

³¹⁷ Arnošt Alois Till se narodil 26. listopadu 1915 v Cakově, do řádu vstoupil 19. září 1939, slavné sliby složil 26. září 1943, kněžské svěcení přijal 5. července 1946. Byl kaplanem v Brně – Zábrdovicích a krátce farářem v Brně – Židenicích. Zatčen byl 26. května 1958, odvezen do Valdic u Jičína, propuštěn na amnestii 1. května 1960. V letech 1991 – 1993 byl kaplanem v Brně – Židenicích. Zemřel 12. října 1995, pohřben byl v Nové Říši.

Hugo Vozdecký (19. září 1939),³¹⁸ Gerlach Kříž (17. září 1940),³¹⁹ Bedřich Krump (17. září 1940),³²⁰ Hroznata Opravil (17. září 1940),³²¹ Benedikt Svoboda (17. září 1941),³²² Metoděj Vitula (17. září 1941)³²³ a Cyril Kružík (17. září 1941).³²⁴ V době svého opatského úřadu přijal tedy opat Souček celkem 21 noviců, což byl oproti jeho předchůdcům nevídaný nárůst.³²⁵

K 24. dubnu 1932 byl upraven režim dne a domácí řád a upřesněna práva a povinnosti noviců a kleriků. Den začínal pro všechny společně budíčkem v 5 hodin. V 5.30 začalo v kapli půlhodinové rozjímání a po něm v 6 hodin následovala prima a tercie. V 6.30 byla sloužena mše sv. – Beata, při níž šli novici a klerici ke sv. přijímání a po ní následovalo díkyčinění. V 7 hodin se všichni společně sešli na snídani a v 7.20 pokračoval denní program v kostele společnou chórovou modlitbou sexty a nony. V 8 hodin následovala mše svatá – Summa, při níž byli všichni povinně přítomni ve štalách. Po ní měli profesové se slavnými sliby vlastní řád podle svých povinností. Novici měli dopolední program vyplněn od 8.30 duchovním čtením, po něm četbou ze života svatých, od 10 hodin následovala společná hodina zpěvu u novicmistra a od 11 hodin růženc, kromě pátku, kdy byla křížová cesta. Klerici měli od 8.30 půlhodinu duchovního čtení, po

³¹⁸ Hugo Josef Vozdecký se narodil 27. září 1920 v Ivanovicích u Brna, do řádu vstoupil 19. září 1939, časné sliby složil 20. září 1940, kněžské svěcení přijal 21. července 1946. Byl kaplanem v Nové Říši a knihovníkem, od roku 1949 kaplanem v Zábřdovicích. Zatčen byl 10. března 1952 a odsouzen, poté propuštěn 27. dubna 1960. Zemřel 10. prosince 1998.

³¹⁹ Gerlach František Kříž se narodil 13. dubna 1920 v Brně – Řečkovících, do řádu vstoupil 17. září 1940. Pro závažné přestupky byl propuštěn dne 22. ledna 1941. Měl hlavní podíl na zatčení řeholníků a na smrti pěti z nich v koncentračním táboře v Osvětimi. Byl ubit vězni v koncentračním táboře Buchenwald v roce 1943.

³²⁰ Bedřich Antonín Krump se narodil 31. března 1914 v Hosticích. Do řádu vstoupil 17. září 1940, časné sliby složil 18. září 1941, kněžské svěcení přijal 5. července 1946. Byl kaplanem v Židenicích, od roku 1952 vykonával vojenskou službu. V letech byl 1968 – 1972 farářem v Krasonicích. Potom působil v Šardicích u Kyjova a v Brankovicích u Vyškova. Zemřel 11. prosince 1985. Pohřben byl v Rudě nad Moravou.

³²¹ Hroznata Augustin Opravil se narodil 30. července 1914 v Těšánkách, do řádu vstoupil 17. září 1940, časné sliby složil 18. září 1941, kněžské svěcení přijal 5. července 1946. Byl kaplanem a katechetou v Nové Říši, v letech 1947 – 1995 administrátorem v Dlouhé Brtnici a excurrento v Pavlově a Urbanově. Dožil v Jihlavě. Zemřel 12. prosince 2000. Pohřben byl v Nové Říši.

³²² Benedikt Arnošt Svoboda se narodil 17. června 1919 ve Štěpánově, do řádu vstoupil 17. září 1941, 29. května 1942 byl zatčen spolu s ostatními spolubratry gestapem, odvezen do Jihlavy, Kounicových kolejí v Brně. Odtud byl propuštěn. Slavné sliby složil 3. ledna 1946. Později přestoupil na Strahov.

³²³ Metoděj Vladimír Vitula se narodil 7. června 1921 v Kamenici, do řádu vstoupil 17. září 1941. 29. května 1942 byl zatčen spolu s ostatními spolubratry gestapem, odvezen do Jihlavy, Kounicových kolejí v Brně a odtud propuštěn. Slavné sliby složil 3. ledna 1946, kněžské svěcení přijal 22. prosince 1947. Od roku 1948 byl kaplanem v Nové Říši, kantorem a knihovníkem, od roku 1952 kaplanem v Brně – Židenicích, od roku 1954 kaplanem v Oslavanech. V roce 1958 byl odsouzen ke dvěma a půl letům vězení. V letech 1969 – 1974 byl administrátorem ve Staré Říši, 1971 – 1974 spravoval excurrento farnost v Rozseči. Od roku 1974 působil jako administrátor v Dražovicích a Letonicích. Po roce 1989 byl převorem kláštera. Dožil na Moravci, kde 6. dubna 2002 zemřel. Pohřben byl v Nové Říši.

³²⁴ Cyril Bohuslav Kružík se narodil 13. července 1919 v Novém Městě, do řádu vstoupil 17. září 1941. 29. května 1942 byl zatčen spolu s ostatními spolubratry gestapem, odvezen do Jihlavy, Kounicových kolejí v Brně a odtud propuštěn. Vystoupil z řádu.

³²⁵ Srov. *Matrika členů*, s. 76 – 82.

ní studium a od 10 hodin půlhodinovou procházku po zahradě. Po ní až do adorace následovalo znovu studium. V 11.45 se všichni sešli v kapli na adoraci, po ní následovalo zvláštní zpytování svědomí a *Angelus*. V postní době byla adorace od 11.30 a od 11.45 následovaly nešpory a kompletář. Od svatodušních svátků do svátku svatého Václava se konala adorace v kostele. Ve 12.15 hodin následoval oběd, ve 13.30 nešpory a kompletář, potom slavní profesové měli až do 16 hodin opět individuální program podle svých povinností. Klerikové a novici mohli jít po dovolení svých představených na vycházku – v úterý, ve čtvrtek a v sobotu do osmnácti hodin, v ostatních dnech do šestnácti hodin. V 16 hodin byla v jídelně nepovinná svačina. V pondělí, ve středu a v pátek měli klerici a novici od 16.30 společně hodinu chorálního zpěvu, po ní novici volný čas, klerici růženec, a od 17.30 do 18 hodin společně hodinu ritu; potom volno. V 18.30 následovalo matutinum a laudy a v 19 hodin večeře. Během oběda a večeře se ve středu a v pátek drželo silentium, a při večeři se nepodávalo pivo. Po večeři následovala večerní modlitba, zpytování svědomí a oznámení bodů k příštímu rozjímání. Do 21 hodin byl volný program a pak večerní klid.

V neděli následovala po ranním rozjímání kromě primy a tercie také sexta, v 7 hodin byla mše sv. se sv. přijímáním, v 10 hodin mše svatá – Summa, v 11.45 adorace a nona, ve 12.15 hodin oběd, ve 13.30 nešpory a kompletář, ve 14 hod. svátostné požehnání. Je pozoruhodné, že právě v neděli a o svátcích nebyly vycházky. Ve čtvrtek a v neděli byl večerní program přesunut před večeři a po ní od 19.30 do 21 hodin byla společná rekreace, pak silentium.

Kromě všeobecného denního řádu měli novici a klerici povinnost týdenní sv. zpovědi, pokud možno denního sv. přijímání, jedenkrát v týdnu vykonat hodinovou adoraci, o první neděli v měsíci být účastní adorace v kostele a v pátek se pomodlit křížovou cestu a uložit si sebezápor za šťastnou hodinku smrti.³²⁶

Opat Souček měl pochopitelně k chování v domě také své výhrady, které se řešily na domácích kapitulách. Občas bylo třeba připomenout, aby chórová modlitba nebyla příliš uspěchaná nebo naopak pomalá, a pro důstojné slavení bohoslužeb, zvláště slavné pontifikální mše svaté, bylo třeba pečlivě nacvičit liturgické úkony. Některým řeholníkům bylo třeba připomenout, že silentium začíná hned po večerní modlitbě a končí až po ranní mši svaté, a také je záhodno „*nepěstovat žádné důvěrné známosti s laiky včetně personálu, protože to nevede k dobrému.*“ Novicové nesměli brát do klauzury na návštěvu nikoho, ke

³²⁶ Srov. Domácí pořádek a denní řád novoríšské kanonie ze dne 24. dubna 1932. RKNŘ, složka 1929 – 1935.

klerikům mohli po oznámení novicmistrovi ministranti a mužské návštěvy. Opat Souček také upozorňoval na to, „*aby se chování u stolu dělo jen dle pravidel slušnosti.*“³²⁷

Podle svých funkcí bydleli řeholníci na různých místech kláštera. Panu opatu Součkovi příslušela k obývání prelatura, farář Zikmund Záběhlický měl k dispozici pokoj v prvním poschodí nad farním úřadem, Antonín Bublá bydlel v bytě pro kaplana umístěného v přízemí vedle vestiáře a ostatní řeholníci měli pokoje v klauzuře. První dva ze strany od knihovny byly vyčleněny pro novice, další potom pro kleriky, v rohovém pokoji bydlel Norbert Hrachovský a vedle něho směrem ke kostelu převor Vavřinec. Klauzura začínala již u mříže pod schodištěm.³²⁸

K podpoře řeholního života patřily exercicie, které sice v klášteře každoročně pravidelně probíhaly, ale nebylo pro ně stanovené pevné datum. Z důvodu nutnosti dlouhodobějšího plánování se v roce 1935 klášterní kapitula usnesla, že se v následujících letech budou exercicie pro řeholníky konat ve dvou termínech, vždy po čtyři celé dny před svátkem sv. Norberta a druhé před svátkem sv. Augustina. Pokud v ojedinělých případech konal bratr exercicie sám, probíhaly obvykle ve třech dnech a spočívaly v samostudiu.³²⁹

Jednou z vlastností opata Součka byla šetrnost a skromnost, jak dosvědčuje Metoděj Novák. „*Když jsme po válce otevřeli velkou bednu s jeho prádlem, našli jsme v ní zašíváné ponožky a oblečení. Všechno nosil do poslední chvíle.*“³³⁰ K této šetrnosti a nelpění na hmotných věcech vedl i druhé; když šlo např. o domáhání se nového hábitu ze strany jednoho klerika, výjimečně žádosti vyhověl, ale také upozornil na skutečnost, „*že si řeholník nemá dělat mnoho starostí, co bude, sám si určovat anebo vynutit, protože to nepřináší trvalé štěstí.*“³³¹

Jeho přísnost některým řeholníkům vadila; byla ovšem nutná pro správnou formaci a chod domu. Když si Gotfríd Kasan stěžoval strahovskému opatu a vizitátorovi

³²⁷ Srov. Poznámky k domácí kapitule konané dne 31. prosince 1930. RKNŘ, složka Korespondence opata Pavla Součka.

³²⁸ Srov. vzpomínky Metoděje Nováka.

³²⁹ Exerçant měl každý den za úkol čtyři rozjímání. Např. Gotfríd Kasan měl první den rozjímat statě z knihy od jezuita Lehmkuhla: 1. Povolání člověka, 2. Zlomyslnost hříchů, 3. Hříchy křesťana, 4. Smrt vlažného a horlivého řeholníka. Druhý den statě z knihy od jezuita Huondera: 1. Zdravý hněv, 2. Církev a kněz se nemohou světu zavděčit, 3. Bouře v kněžském srdci, 4. Bratrské poučení a smířlivost. Třetí den četl z knihy o Následování svatých 1. O jejich způsobu řeči, 2. Následování svatých v bdělosti; 3. Následování svatých v umrtvování zvědavosti a mnohomluvnosti, 4. Následování svatých v tichosti a mírnosti. Klerik, který konal exercicie, měl nařízeno dodržovat rozdělení doby pro jednotlivá rozjímání, po celé tři dny držet silentium, jíst o samotě ve světnici a účastnit se mše svaté a adorace v oratoři místo kostela. Navíc po dobu exercicií nešel ke svatému přijímání. Srov. Program exercicií 19. – 21. září 1932. RKNŘ, složka Gotfríd Kasan.

³³⁰ Srov. vzpomínky Metoděje Nováka.

³³¹ Dopis opata Součka Baptistovi Valáškovu ze dne 4. srpna 1930. RKNŘ, složka Baptista Valášek.

československé cirkárie Bohuslavu Jarolímkovi³³² na poměry v novoříšském klášteře a žádal ho „o zakročení a zjednáni pořádku“, odpověděl mu 12. července 1940 opat Jarolímek dopisem: „*Vykonal jsem svou první oficiální návštěvu Nové Říši. (...) Učinil jsem si při té příležitosti dosti jasný obraz – aspoň v jasných a podstatných rysech – o vnitřním životě vašeho kláštera a musím vyznati, že v mnohém ohledu zaslouží poctivého a spravedlivého uznání. Není ovšem všechno ideální – nikde. (...) Přesvědčil jsem se, že zvenčí nelze nějaké nátlaky činit, a že musí vše začít uvnitř. Uvnitř kláštera a uvnitř jednotlivých řeholníků dobré vůle.*“³³³ A Heřmanu Tylovi, který si mu v dopise posteskl na někdy hodně přísné jednání opata Součka, odepsal: „*Ohledně nejdůstojnějšího pana opata povzbuzuji vytrvale k horlivé modlitbě za něho. Zaslouží si to i potřebuje toho. Já sám si ho vysoce vážím a jsem přesvědčen, že teprve budoucnost, již uniknou malicherné detaily povahové, plně ocení jeho význam i zásluhy.*“³³⁴

5.5.2 Pastorage a veřejná činnost

Po nástupu opata Součka nastaly změny také v duchovní správě. V roce 1930 byl zaveden nový zasedací pořádek v kostele.³³⁵ V listopadu 1931 byla Raiffeisenka, dosud sídlící v přízemí kláštera, přestěhována do protějšího domu, a do uvolněných místností byla z prvního poschodí přemístěna farní kancelář. Současně byly stanoveny úřední hodiny, upraven řád chodu farního úřadu a s ním i povinnosti faráře a kaplanů.³³⁶

Mezi povinnosti kaplanů patřila také výuka náboženství v Nové Říši a v přifařených obcích. Svůj způsob výchovy dětí si našel i převor Vavřinec – měl totiž ve zvyku dávat

³³² Bohuslav Stanislav Jarolímek se narodil 14. listopadu 1900 v Milíně. Do strahovského kláštera vstoupil 3. října 1920, slavné sliby složil 24. října 1926, kněžské svěcení přijal 30. listopadu 1926. V roce 1939 byl zvolen opatem. Zemřel 31. ledna 1951.

³³³ Dopis opata Bohuslava Jarolímka Gotfrídovi Kasanovi ze dne 12. července 1940. NA, Fond: Premonstráti Strahov, kt. 1221, rok 1940.

³³⁴ Dopis opata Bohuslava Jarolímka Heřmanu Tylovi ze dne 10. září 1940. Tamtéž.

³³⁵ „*Ve všech katolických kostelích na celém světě bývá následující pořádek v umístění věřících při službách Božích. Epištolní strana (tj. pravá strana při pohledu k oltáři – pozn. autora) jest vyhrazena mužům, evangelní ženám. Vpředu jsou děti školní, pak na jedné straně je mládež mužská, na druhé ženská, v lavicích sedí na straně epištolní jen mužové, na evangelní zase jen ženy. Vzadu jsou jen ti, kteří přijdou pozdě. My chceme také zavésti to v kostele tak, jak je to na celém světě. (...) A proto před lavicemi na straně epištolní budou státi hoši z celé farnosti školou povinni. Za nimi v lavicích pod kazatelnu budou seděti jen mužové. (...) Za prvními lavicemi budou státi jinoši z celé farnosti, za nimi opět v lavicích budou seděti muži. Na straně evangelní opět před lavicemi budou děvčata školou povinná z celé farnosti, za nimi v prvních lavicích budou seděti ženy, pak na straně kaple sv. Kříže budou státi dívky z celé farnosti a za nimi v lavicích seděti opět ženy. Tím bude kostel souměrně rozdělen, budou moci všichni zpívat, protože budou daleko lépe viděti, než když se tlačí tam vzadu.*“ *Farní věstník 1930. RKNŘ, č. 8112, s. 2n.*

³³⁶ Srov. Pořádek při farním úřadě v Nové Říši ze dne 15. prosince 1931. Tamtéž, složka 1929 – 1935.

dětem za pozdrav na ulici pokaždé bonbón. Toho některé děti „využívaly“ tak, že mu za chvíli znovu nadběhly, aby dostaly další.³³⁷

Tuto milou převorovu povahu a neúnavné životní nadšení vystihl v dopisu opatu Jarolímkovi i Heřman Tyl: „*Je to dědeček nad hrobem, ale pracuje do úmoru od rána do pozdní noci. Nejen že zastává úřad převora, zpovědníka sester, pokladníka Raiffeisenky, nadsklepního, knihovníka, nadzahradního, ale nejvydatněji vypomáhá i v duchovní správě tím, že zaopatřuje, roznáší nemocným Nejsvětější svátost, navštěvuje nemocné a pro ně si i sám leccos odepře, pochovává a ze všech nejčastěji káže.*“³³⁸

Program mší v novoříšské farnosti zůstal nezměněn. Ve všední dny celeburovali všichni kněží současně v 7 hodin; roráty začínaly o hodinu dříve. Při mších svatých přísluhovali novici nebo ministranti. Pokud opat Souček neměl mši svatou u hlavního oltáře, celeburoval v kapli sv. Kříže. V 8 hodin byla další mše svatá – Summa – kterou celeburoval jeden z kněží u hlavního oltáře a při níž ostatní řeholníci seděli ve štalách. V neděli byla mše sv. v 7 hodin, po ní kázání a v 8 hodin další, tichá mše sv., při níž se modlili lidé růžencem; v 9 hodin mše sv. pro školní mládež, po níž bylo druhé kázání, a po něm v 10 hod další mše sv. – Summa. O slavnostech byla pontifikální mše sv. vždy v 10 hodin.³³⁹

Na svou službu kostelníka vzpomíná Metoděj Novák: „*Pomáhal jsem kněžím s oblékáním mešních rouch, musel jsem nachystat na oltář konvičky a misál. Potom už šel s každým knězem jeden ministrant.*“ Díky této službě se Metoděj Novák dostal do blízkosti kněží i pana opata Součka, jemuž velice záleželo na tom, aby liturgie byla pěkná a důstojná.³⁴⁰ „*Často mě poučoval o tom, co bych měl v kostele zlepšit. Tvářil se při tom přísně, ale když jsem se tomu občas usmíval, všiml jsem si, že se musí pan opat hodně přemáhat, aby zachoval svou opatskou důstojnost, a nezačal se smát.*“³⁴¹

Při mši svaté na Zelený čtvrtek bylo vybíráno dvanáct mužů – „apoštolů“ – z vesnic příslušných k novoříšské farnosti, jimž opat Souček umýval a líbal nohy; podle svědectví

³³⁷ Srov. vzpomínky Jaroslavy Vítů.

³³⁸ Dopis Heřmana Tyla opatu Bohuslavu Jarolímkovi ze dne 13. srpna 1940. NA, Fond: Premonstráti Strahov, kt. 1221, rok 1940.

³³⁹ Srov. vzpomínky Metoděje Nováka.

³⁴⁰ Z toho důvodu nechal opat Souček v roce 1930 ušít v dílně Emanuela Wernera v Brně několik souprav bohoslužebných rouch ve všech liturgických barvách a navíc nechal opravit historická bohoslužebná roucha velké umělecké hodnoty. Srov. Dopis Emanuela Wernera opatu Součkovi ze dne 3. října 1930. RKNŘ, složka Stavební činnost.

³⁴¹ Vzpomínky Metoděje Nováka.

Marie Vídenské „bývali vybírání nejen sedláci, ale i chudí lidé, dokonce i ti z chudobince.“³⁴²

Ve svých pastoračních snahách kladl opat Souček také důraz na konání duchovních obnov, triduí, misí a exercicií, čímž navázal na tradici, kterou v klášteře vytvořil již před první světovou válkou dr. Klement Žůrek.³⁴³ Pravidelně byly v Nové Říši pořádány exercicie pro chlapce a muže od roku 1931, kdy opat Souček nechal pro tyto účely upravit a vybavit pokoje. Pro dívky a ženy byly exercicie konány v Želivě.³⁴⁴

V následujících sedmi letech proběhlo v novoříšském klášteře celkem 38 kurzů, jichž se zúčastnilo 975 exercitantů.³⁴⁵ Vedení exercicií a misí svěřoval opat Souček převážně členům řádu Tovaryšstva Ježíšova a redemptoristům, v některých případech také domácím kněžím. Exercicie se konávaly v kapli, která byla pro ten účel zřízena v rohové místnosti u křížové chodby.³⁴⁶

Podobným programem duchovního růstu a obnovy farností byly misie, které probíhaly převážně v postní době a z rozhodnutí opata Součka se měly konat včetně jejich obnovy v takovém harmonogramu, aby byly vždy jedenkrát za deset let v každé farnosti.³⁴⁷

Pozadu nezaostávala ani úcta eucharistická. Každoročně se 16. května konal celodenní výstav Nejsvětější svátosti.³⁴⁸

Na Boží Tělo, o Vzkříšení, a na velké slavnosti (sv. Petra a Pavla, sv. Cyrila a Metoděje, Nanebevzetí Panny Marie a slavnost Všech svatých) se konaly eucharistické průvody, v nichž byl zaveden nový pořádek.³⁴⁹

Stejné průvody se až do roku 1931 konaly ve všech pěti farnostech spravovaných novoříšskými premonstráty také při odpoledních požehnáních na Boží Tělo a v jeho oktávu. Protože však šlo pouze o místní zvyk bez mimořádného důvodu – navíc jen se slabou návštěvností bez pastoračního efektu – požádal opat Souček generální řádovou

³⁴² Vzpomínky Marie Vídenské.

³⁴³ Srov. *Kronika farnosti Nová Říše*, s. 411.

³⁴⁴ Srov. *Farní věstník 1933*. Knihovna kláštera v Nové Říši, č. 8112, s. 8.

³⁴⁵ Srov. *Kronika farnosti Nová Říše*, s. 442.

³⁴⁶ Srov. vzpomínky Metoděje Nováka.

³⁴⁷ Srov. *Kronika farnosti Stará Říše*, III. díl, s. 59.

³⁴⁸ Celodenní adoraci rozdělenou po celý rok do jednotlivých farností diecéze zavedl biskup Pavel Huyn v roce 1910. Srov. *Kronika farnosti Dlouhá Brtnice*, s. 215.

³⁴⁹ „Všichni dostanou písně, které se budou při průvodu zpívati, aby opravdu chvála Bohu se rozléhala všude. Cestou k oltářům se bude zpívati s průvodem hudby známá píseň 'Ježíši Králi'. U každého oltáře se bude zpívati píseň k požehnání a od posledního oltáře do kostela 'Bože, chválíme Tebe'. Průvod bude sestaven takto: za křížem mládež školní, nejprve chlapci, pak děvčata, za nimi dospělá děvčata. Pak přijde mládež mužská a mužové. Družičky, ministranti a kněží, kolem baldachýnu družičky s palmami, Orli a Orlice v kroji, spolek dobrovolných hasičů s praporem, za Sanctissimem zástupci samosprávy a úřady velkostatku, pak ženy ve čtyřstupech. Pořadatelé rozdají písničky a budou bděti nad tím, aby průvod byl uspořádaný a aby co nejvíce lidí mohlo býti seskupeno kolem každého oltáře.“ *Farní věstník 1930*. RKNŘ, č. 8112, s. 23.

prokuraturu v Římě o zrušení těchto průvodů. Po obdržení kladné odpovědi oznámil toto rozhodnutí 21. dubna 1931 biskupskému ordinariátu v Brně a současně doporučil, aby byly zrušené průvody nahrazeny alespoň půlhodinovou pobožností před vystavenou Nejsvětější svátostí oltářní a svátostným požehnáním. Svůj návrh odůvodnil osvědčenou osobní zkušeností: „*V Nové Říši byla před rokem zavedena při odpoledních službách Božích hodinka adorační s promluvou a velmi se osvědčuje. Kostel se při ní na 1. neděli v měsíci těší hojně návštěvě věřících, které se mimo májovou pobožnost a měsíční adorační hodinu posud nedosáhlo.*“³⁵⁰ Biskupská konzistoř jeho žádosti vyhověla.³⁵¹

Od 3. do 5. června 1933 se konal v Nové Říši krajinský eucharistický sjezd, jehož se jako kazatelé zúčastnili kromě jiných také Bohuslav Jarolímek z Jihlavy (pozdější strahovský opat) a brněnský biskup Josef Kupka. Každý den byla mše svatá se svatým přijímáním jednotlivých stavů, dvě promluvy na téma Eucharistie pro jednotlivé stavy a adorace. Poslední den se konal slavnostní eucharistický průvod.³⁵²

Návštěva biskupa Kupky na eucharistickém sjezdu nebyla jeho ojedinělou návštěvou Nové Říše. Na svých pastoračních cestách západními částmi brněnské diecéze se v novoříšském klášteře rád zastavoval a při vizitacích želetavského děkanství v něm obvykle trávil většinu noci.³⁵³ Zastihla ho zde i smrt. Zemřel 20. června 1941 v předvečer biřmování po záchvatu mrtvice. Pohřbu v brněnské katedrále se zúčastnili i opat Souček s převorem Novotným a několika dalšími členy kláštera.³⁵⁴

Eucharistickou úctu se snažil opat Souček rozšířit také založením Katolické akce, jejíž chod si vzali na starost místní řeholníci, zvláště Norbert Hrachovský. Byl to spolek, který pořádal vzdělávací debatační kroužky, schůze, cvičení a vzdělávací besedy pro mládež, zakládal modlitební skupiny, které se kromě adorací apod. podílely také na charitativní činnosti a pomoci zvláště starým a opuštěným lidem.³⁵⁵ Z podnětu Katolické akce byl v březnu 1932 založen eucharistický kroužek³⁵⁶ a o svatodušních svátcích roku 1936 se v Nové Říši uskutečnil eucharistický sjezd mládeže.³⁵⁷

³⁵⁰ Dopis opata Pavla Součka biskupskému ordinariátu v Brně ze dne 21. dubna 1931. Tamtéž, složka 1929 – 1935.

³⁵¹ Srov. Dopis biskupského ordinariátu v Brně opatu Pavlu Součkovi ze dne 28. května 1931. Tamtéž.

³⁵² Srov. *Farní věstník* 1933. Tamtéž, č. 8112, s. 25.

³⁵³ Srov. Rozvrh vizitační cesty želetavského děkanství ze dne 4. května 1932. RKNŘ, složka 1929 – 1935.

³⁵⁴ Srov. magnetofonový záznam vzpomínek P. Gilberta Bednáře. RKNŘ.

³⁵⁵ Srov. *Farní věstník* 1930, s. 15. RKNŘ, č. 8112.

³⁵⁶ Srov. *Farní věstník* 1932, s. 11. Tamtéž.

³⁵⁷ Srov. Dopis biskupské konzistoře brněnské Kanonii premonstrátů v Nové Říši ze dne 28. května 1936. RKNŘ, složka 1936 – 1945.

V letech 1929 – 1935 vydávala Katolická akce v Nové Říši *Farní věstník*, jehož šéfredaktorem byl Norbert Hrachovský. Byl to oficiální měsíčník premonstrátských farností, který obsahoval čtyři strany formátu A4 a jehož náplní bylo „...*objasňovati pravdy sv. víry a prohlubovati náboženské přesvědčení, abychom nebyli jen matrikovými katolíky, nýbrž opravdovými, jak to Akce katolická vyžaduje v dnešní době.*“³⁵⁸

Farní věstník měl za úkol lidem jednak formou krátkých článků osvětlit základní pravdy katechismu a povzbuzovat je k bohu libé činnosti, ale také kritizoval a upozorňoval na neplnění povinností křesťanů a vyzýval k nápravě. Kromě toho také přinášel zprávy z činnosti Katolické akce, informoval o dění a změnách v klášteře, o narozeních, sňatcích a úmrtích ve farnostech, upozorňoval na významnější církevní svátky a vybízel k účasti na nich.³⁵⁹ S jeho distribucí pomáhali horlitelé a horlitelky.³⁶⁰ Po sedmi letech muselo být vydávání *Farního věstníku* ukončeno kvůli nedostatku finančních prostředků.³⁶¹

Všechny tyto snahy zanedlouho přinesly své plody. Zatímco na podzim roku 1929 se účastnilo bohoslužeb 953 účastníků z celkového počtu 2.358 obyvatel, v roce 1934 vzrostl počet věřících na nedělních bohoslužbách na 1.311 lidí. Také svatých přijímání, jichž bylo v roce 1928 asi 9.446, vzrostlo v roce 1933 asi na 14.118.³⁶²

Podobně jako Katolická akce byla s klášteřem těsně spjata také činnost Orla.³⁶³ Jeho členové se účastnili sletů v okolních i vzdálenějších městech: v Jemnici, Telči nebo dokonce v Praze, pořádali výlety, během roku nacvičili pravidelně kolem pěti divadelních her, které museli v některých případech pro velký úspěch i několikrát opakovat,³⁶⁴ a k tomu se každou neděli hrávalo také divadlo loutkové.³⁶⁵

Sokolové pro změnu provozovali u Šimků kino, které bylo zpočátku bez zvuku, pouze s titulky. Při promítání zajišťoval hudební kulisu asi desetičlenný orchestr. Filmy se promítaly hlavně v zimě, v neděli večer.³⁶⁶

Ani dobročinný ústav nezůstal stranou zájmů opata Součka a řeholníků. V roce 1943 bylo v ústavu 14 chovanců; sedm z nich navštěvovalo místní školu. Mimo sirotčinec byla

³⁵⁸ *Farní věstník 1930*, s. 1. Knihovna kláštera v Nové Říši, č. 8112.

³⁵⁹ Srov. *tamtéž*, s. 23.

³⁶⁰ Horlitelé a horlitelky byli lidé, kteří se aktivně zapojovali do vydávání *Farního věstníku* nebo ho finančně podporovali.

³⁶¹ Srov. *Farní věstník 1935*, s. 39. RKNŘ, č. 8112.

³⁶² Srov. *Farní věstník 1934*, s. 7. RKNŘ, č. 8112.

³⁶³ V době opata Součka byla v klášteře zaměstnána kuchařka, všeobecně známá jako „Pelina“, která byla podle výpovědí svědků velmi hodná a tak vždy, když šli mladí Orli po cvičení kolem kuchyně, dostali alespoň suchý chleba, když neměla právě nic jiného. Srov. vzpomínky Antonína Krajíčka a Jaroslavy Vítů.

³⁶⁴ Srov. *Farní věstník 1930*, s. 15. RKNŘ, č. 8112.

³⁶⁵ Srov. vzpomínky Metoděje Nováka.

³⁶⁶ Srov. *tamtéž*.

z dřívější dětské opatrovny zřízena dětská útulna, do níž přes léto chodilo asi 40 dětí z Nové Říše, aby se matky mohly starat o hospodářství.³⁶⁷

V roce 1945 bylo v ústavu 14 chovanců. V prosinci byly sestry boromejky odvolány a děti převedeny do Dětského domova v Telči. Správy ústavu se ujaly sestry cyrilky z Brna a do opatrování jim bylo přiděleno 10 dětí z brněnské Charity, většinou úplných sirotek ve stáří 3 – 12 let; v mateřské školce bylo 30 dětí.³⁶⁸

Také v době opata Součka zabezpečoval klášter chudé novoříšské občany. V roce 1934 bylo z klášterní kuchyně vydáno zdarma 1.638 snídaní, 2.734 obědů, 5.773 odpoledních chlebů pro děti, asi 1.300 porcí sobotního chleba pro 25 rodin, měsíční almužna a 60 metrů dřeva chudým.³⁶⁹

V roce 1935 se duchovní správa novoříšských premonstrátů rozšířila o další působišťe. Z důvodu rozrůstajících se předměstských čtvrtí velkých průmyslových měst bylo přáním papeže Pia XI., aby ordináři diecézí zřizovali nové předměstské farnosti s ohledem na pastorační péči o dělnickou třídu a aby tuto péči svěřovali řeholním společenstvím. Toto přání se snažil naplňovat i brněnský biskup Dr. Josef Kupka, když hledal počátkem 30. let 20. století duchovní správce pro právě budovaný kostel v brněnských Židenicích,³⁷⁰ jenž byly součástí zábrdovické farnosti, kterou až do zrušení premonstrátské kanonie Josefem II. v roce 1784 spravovali tamější premonstráti.

Po jeho neúspěšném jednání s dominikány a následně se salesiány³⁷¹ se 6. prosince 1934 obrátila brněnská biskupská konsistoř s touto nabídkou na opata Součka.³⁷² Po poradě s profesy se slavnými sliby opat Souček nabídku přijal s podmínkou, že časem bude novoříšské kanonii svěřena správa celé zábrdovické farnosti. A tak byl po vysvěcení nově zbudovaného kostela³⁷³ ustanoven 4. listopadu 1935 Bohuslav Němčanský druhým kaplanem v Brně – Zábrdovicích s tím, že jako správce židenického kostela bude až do postavení fary prozatímně bydlet v soukromém bytě v Brně – Židenicích.³⁷⁴

³⁶⁷ Srov. Výroční zpráva o činnosti Dobročinného ústavu v Nové Říši ze dne 31. prosince 1943. RKNŘ, složka Dobročinný ústav.

³⁶⁸ Srov. Výroční zpráva o činnosti Dobročinného ústavu v Nové Říši za rok 1945 ze dne 31. prosince 1945. Tamtéž.

³⁶⁹ Srov. *Farní věstník* 1935, s. 8. RKNŘ, č. 8112.

³⁷⁰ Václav KOLÁŘ a kolektiv, *Kostel sv. Cyrila a Metoděje v Brně-Židenicích*, Brno: Vydavatelství Knihař, 1995, s. 57.

³⁷¹ Srov. *tamtéž*.

³⁷² Srov. Dopis biskupské konsistoře opatu Součkovi ze dne 6. prosince 1934. RKNŘ, složka Zábrdovice – Židenice.

³⁷³ Kostel v Brně – Židenicích zasvěcený sv. Cyrilu a Metoději vysvětil 27. října 1935 brněnský biskup Josef Kupka. Srov. V. KOLÁŘ a kol., c.d., s. 29.

³⁷⁴ Srov. Dopis opata Součka brněnskému ordinariátu ze dne 20. června 1940. RKNŘ, složka Zábrdovice – Židenice.

Po smrti zábrdovického faráře Františka Hudce v srpnu 1936 byla znovu nadnesena otázka převzetí duchovní správy v Brně – Zábrdovicích. Pro tuto funkci byl vybrán a k 1. červenci 1937 zábrdovickým farářem ustanoven Štěpán Rajda, jemuž byl jako kaplan přidělen Godfríd Kasan.³⁷⁵ Po postavení fary v Brně – Židenicích, která měla sloužit současně i jako řeholní formační dům pro kleriky, a po následném ustanovení Siarda Nevrkly tamějším kaplanem a budoucím moderátorem kleriků v roce 1938,³⁷⁶ tak v zábrdovické farnosti vznikly dvě komunity.

Se stavbou řeholního domu se začalo v květnu 1936 a podle představ opata Součka měl sloužit současně jako řeholní formační dům kleriků studujících na bohosloveckém učilišti v Brně i jako farní úřad. Během třinácti měsíců byla stavba hotova a podle sochy zakladatele premonstrátského řádu, umístěné na jejím průčelí, se jí začalo říkat „Norbertinum“. Po dohodě s biskupem Kupkou o zřízení řeholního formačního domu zaslal opat Souček 8. července 1937 generálnímu opatu Hubertu Nootsovi do Říma žádost, na jejímž základě byl s platností od 1. srpna 1940 řeholní dům právně zřízen. Tak zde mohli žít společně jak kněží vykonávající duchovní správu, tak i klerici studující teologii.³⁷⁷

Po zabrání novoříšského kláštera v roce 1950 byl farní úřad v Židenicích přestěhován do sousedního domu a řeholní dům byl dán do nájmu Sboru národní bezpečnosti.³⁷⁸

5.5.3 Hospodářství

Za roky své provizorské činnosti znal opat Souček velice dobře finanční problematiku i praktický chod kláštera. Po svém zvolení dál vykonával také funkci provizora, a tak pokračoval i nadále v hospodářské správě kláštera.

Po elektrifikaci obce v roce 1930³⁷⁹ bylo o rok později zavedeno v kostele nové elektrické vedení, které bylo uvedeno do provozu o slavnosti Neposkvrněného Početí Panny Marie.³⁸⁰

Kromě průběžných každoročních oprav začal v roce 1937 opat Souček také s rozsáhlými renovacemi kostela, rozdělených do několika let. V prvním roce nechal nově

³⁷⁵ Srov. Dopis opata Součka biskupu Kupkovi ze dne 9. června 1937. Tamtéž.

³⁷⁶ Srov. Dopis Jana Kaprase ministru Josefu Dolanskému ze dne 2. března 1939. Tamtéž.

³⁷⁷ Srov. Dopis biskupského ordinariátu opatu Součkovi ze dne 12. září 1940. Tamtéž.

³⁷⁸ Srov. Zápis o podpisu nájemní smlouvy mezi farním úřadem v Brně – Židenicích a Krajským velitelstvím Sboru národní bezpečnosti v Brně ze dne 21. června 1952. Tamtéž.

³⁷⁹ Srov. Vladimír NEKUDA a kolektiv, *Vlastivěda Moravská – Dačicko, Slavonicko, Telčsko*, Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2005, s. 928.

³⁸⁰ Srov. *Kronika farnosti Nová Říše*, s. 444.

pokryt měděným plechem střechu kostela, jejíž šindelová krytina z roku 1925 byla ve velice špatném stavu, a následujícího roku byly natřeny bání věží ze zinkového plechu, jímž byly pokryty po odevzdání měděného plechu za první světové války.³⁸¹

V roce 1938 začaly práce také v interiéru kostela pod vedením architekta Klaudia Madlmayera z Brna, který také vypracoval návrhy na všechny opravné práce.³⁸²

K opravám vzácné kazatelny, chórových lavic, skříně varhan a řezeb v kostele povolal opat Souček restaurátora Viktora Kotrbu s jeho bratry z Brna, jimž svěřil také zhotovení dvou nových oltářů a soch do zadních kaplí zasvěcených Božskému Srdci Páně a sv. Cyrilu a Metoději, a dále sochu Krista do Božího hrobu a sochu Panny Marie Neposkvrněné pro májové pobožnosti.³⁸³

Protože nové liturgické předpisy stanovily, že chórové místo musí být odděleno mřížkou od prostoru chrámové lodi, bylo nutné vyřešit vstup z kostela do sakristie. Proto nechal opat Souček zbudovat z boční kaple sv. Kříže chodbu k sakristii, z níž se stala současně také zpovědní místnost. Teprve potom mohl Ferdinand Ryšavý z Nové Říše přemístit mřížku v presbytáři od hlavního oltáře pod vítězný oblouk mezi chórové lavice.³⁸⁴

Jedním z nejdůležitějších kroků při opravách chrámového interiéru bylo čištění a opravy fresek od Jana Lukáše Krackera z let 1766 – 1767. Pro tuto zodpovědnou práci byl památkovým úřadem schválen akademický malíř Jan Janša, jenž dokázal s pomocí dalších odborníků od srpna 1938 do června 1939 fresky dokonale restaurovat.³⁸⁵ O naprosté spokojenosti s dobře vykonanou prací svědčí dopis opata Součka: „*Fresky jsou dobře opraveny, Janša je v nich mistr.*“³⁸⁶

Další rozsáhlou akcí byla výměna značně prošlapané žulové dlažby v chrámové lodi. Zakázku získala brněnská firma Kamenoprůmysl O. de Martin, která na podzim roku 1938 kromě podlahy v lodi nahradila také dřevěné schody k hlavnímu oltáři novými mramorovými stupni.³⁸⁷

---

³⁸¹ Srov. Zápis o opravě střechy opatem Součkem z roku 1938. RKNŘ, složka Stavební činnost.

³⁸² Srov. H. J. TYL, *Opatský chrám...*, s. 57.

³⁸³ Srov. Dopis firmy Viktor Kotrba a synové klášternímu velkostatku ze dne 28. dubna 1939. RKNŘ, složka Stavební činnost.

³⁸⁴ Srov. H. J. TYL, *Opatský chrám...*, s. 57.

³⁸⁵ Srov. Dopis opata Pavla Součka restaurátoru Janu Janšovi ze dne 14. července 1939. RKNŘ, složka Stavební činnost.

³⁸⁶ Dopis opata Pavla Součka neznámému adresátovi ze dne 22. prosince 1938. RKNŘ, složka Korespondence opata Součka.

³⁸⁷ Pracovní výkaz firmy Kamenoprůmysl O. de Martin novoříšskému klášteru ze dne 21. prosince 1938. RKNŘ, složka Stavební činnost.

Při opravách bočních oltářů řemeslníci shledali, že jsou oltářní tumby naprosto zničeny. Proto byly podle návrhů architekta Klaudia Madlmayera pořízeny nové mramorové oltáře, jejichž zhotovení provedl štukatér Josef Čapka z Olomouce – Řepčína. Kromě toho také opravil veškerý umělý mramor hlavního oltáře.³⁸⁸

V roce 1938 vyrobil truhlář Josef Nikrmajer z Nové Říše vnitřní vchodové dveře do kostela a v následujícím roce zhotovil pro lid nové lavice, na jejichž čela přenesl staré barokní řezby.³⁸⁹

Kostel byl opatřen novými svítidly, byly opraveny, vyčištěny a naladěny varhany a nad presbytářem a kůrem byly zabudovány elektrické ventilátory pro odsávání kouře z důvodu šetření opravených fresek.³⁹⁰

Pro potřeby Orla zamýšlel opat Souček postavit za budovou pro zaměstnance sál s přílehlými prostorami, k jehož realizaci však pro rozsáhlé opravy na kostele a následné zabránění kláštera v roce 1942 už nedošlo.³⁹¹

Kromě oprav kostela investoval opat Souček do renovace hospodářských budov a zařízení a také do obydlí zaměstnanců kláštera.³⁹² V předválečných letech omezil klášter produkci cihelny, proto v ní byli zaměstnání pouze jeden manželský pár, který vyráběl cihly pouze pro potřeby kláštera.³⁹³

Po celou dobu svého opatského úřadu chodil opat Souček téměř denně na kontrolu novoříšského dvora. „*Vyžadoval pořádek ve chlévech, a také hnojiště muselo být pěkně urovnáno.*“ Když bylo vše v pořádku, dostal za to šafář pochvalu a popř. i odměnu. V doprovodu jednotlivých šafářů konal opat Souček často také vizitace polí. „*Když se mu něco nezdálo, jen ukázal hůlkou, a šafář musel vysvětlit, proč to tak je, a musel to potom nechat dát do pořádku. Opat Souček byl dobrý hospodář a vyžadoval, aby byl na polích pořádek.*“³⁹⁴

Kromě výplaty a deputátu měli zaměstnanci ještě další výhody: v případě potřeby jim poskytoval klášter ze dvora koně, za sběr brambor dostali navíc určité množství brambor zdarma³⁹⁵ a dělníci pracující v lese dostávali navíc zdarma chvojí a pařezy z probírek.³⁹⁶

³⁸⁸ Srov. Dopis Josefa Čapky správě klášterního velkostatku v Nové Říši ze dne 30. června 1938. Tamtéž.

³⁸⁹ Srov. Dopis Josefa Nikrmajera správě klášterního velkostatku v Nové Říši ze dne 26. ledna 1939. Tamtéž.

³⁹⁰ Srov. H. J. TYL, *Opatský chrám...*, s. 58.

³⁹¹ Srov. Plány sálu od Klaudia Madlmayera ze dne 20. dubna 1939. RKNŘ, složka Stavební činnost.

³⁹² Srov. RKNŘ, složka Korespondence opata Pavla Součka.

³⁹³ Srov. vzpomínky Marie Vídenské.

³⁹⁴ Vzpomínky Antonína Krajíčka.

³⁹⁵ Srov. vzpomínky Marie Vídenské.

³⁹⁶ Srov. *Lesní hospodářský plán*, s. 11, RKNŘ, složka 1934 – 1946.

5.6 Kanonie v disperzi za druhé světové války

Nastal 15. březen 1939 – den, v němž došlo k obsazení Československé republiky nacistickými vojsky. Od brzkých ranních hodin se rádiem nesla výzva, „*aby se německému vojsku, které po dohodě s vládou obsazuje naše země, nekladl žádný odpor*“ a kolem osmé hodiny ráno již začaly projíždět Novou Říší od Červeného Hrádku směrem k Jihlavě první motorizované oddíly německé armády. O tři dny později zažili obyvatelé Nové Říše první delší kontakt s okupanty, když do Nové Říše přijel oddíl zákopníků asi na padesáti autech. Protože mužstvo bylo ubytováno ve škole, kde mělo také kuchyni, muselo být přerušeno vyučování. Důstojníci byli ubytováni a stravováni v klášteře. V obci se zdrželi do 2. dubna 1939.³⁹⁷

Následná protektorátní opatření silně dolehla na obyvatelstvo ve všech oblastech. Muselo se mlít jen v určených mlýnech. Kdo měl povolení mlít, zavezl obilí k radnici, kde bylo po zkontrolování povolení pod dozorem naloženo a hromadně odvezeno k semletí. Za týden se mouka pod dozorem z mlýna dovezla a před radnicí rozdávala. Rolníci museli každoročně podle předepsaného osevního plánu dodat požadované množství předepsaných plodin. Tyto dodávky však většinou nebyly splněny, a tak obec často navštěvovaly prohlídkové komise, hledající utajené zásoby. Mimo drobných chyb však v celé obci nebyl nikdo pro nesplnění dodávky citelně trestán. Kromě toho se odváděly také další plodiny a drobné domácí zvířectvo. Příděly masa na zásobovací období byly nedostatečné, takže se množily případy „černých“ porážek. Každá domácí porážka musela být předem nahlášena na radnici. Poraženého vepře prohlédl obecní strážník, který určil, kolik sádla se musí odvést do sběrný v nedalekém Krahulčí. Dodávka se obcházela tak, že strážník Jan Kaplan uváděl menší váhu vepře. Také mlynáři mleli na černo, i když za to hrozil vysoký trest.³⁹⁸

I kulturní život byl v Nové Říši stejně jako v jiných obcích značně omezen. V místním kině mohly být promítány pouze filmy propagující německé smýšlení a při každém filmovém představení musel být přítomen četník, jehož povinností byl okamžitý zákrok v případě, že někdo z přítomných měl nepatřičné poznámky nebo se smál.³⁹⁹

Kontrolu nad děním v jednotlivých obcích získávalo gestapo prostřednictvím poboček Bezpečnostní služby, jejichž vedoucí byli povinni získat v každé větší obci alespoň jednoho informátora, tzv. V-mana, jehož úkolem bylo vytvoření sítě svých

³⁹⁷ Srov. *Kronika obce Nová Říše*.

³⁹⁸ Srov. *tamtéž*.

³⁹⁹ Srov. *tamtéž*.

vlastních donašečů. Tyto informátory nacházela Bezpečnostní služba zvláště v řadách německých občanů oddaných nacismu a českých fašistických přísluhovačů, ale také z osob různých vrstev, které byly ke spolupráci z různých důvodů donuceny. Jejich prostřednictvím mělo gestapo podrobný přehled o vnitřní i vnější situaci, o názorech občanů, na jejichž základě mohlo činit další opatření, např. zatčení. V oblasti církevních aktivit sledovala bezpečnostní služba mimo jiné kázání v kostelech, na poutích a reakce věřících na pastýřské listy. Neopomenula ani názory kněží; její spolupracovníci měli ve svaté zpovědi přimět faráře k vyjádření různým aktuálním tématům, např. jeho postoj vůči německému zřízení či hodnocení vývoje na frontě.⁴⁰⁰

Své ochotné spolupracovníky našla Bezpečnostní služba i v Nové Říši. V roce 1939 zde vznikla fašistická organizace vedená Adolfem Chaloupkem, která od počátku svou činnost zaměřovala hlavně proti novoříšskému klášteru. Mezi její členy patřili i hlavní aktéři udání novoříšských premonstrátů: Metoděj Mátl, František Němec, Roman Bílkovský a varhaník Ludvík Nix.⁴⁰¹ Důvodem jejich boje proti klášteru byla skutečnost, že téměř všichni měli s klášterem nějaké osobní či majetkové spory a snažili se využít okupačních orgánů, aby se klášteru pomstili. To se jim nakonec s pomocí novice Gerlacha Kříže podařilo.⁴⁰²

Jak bylo již výše zmíněno, vstoupil Gerlach Kříž do řádu 17. září 1940 a v dokumentech požadovaných pro přijetí do řádu se nenacházelo nic, co by jeho vstupu bránilo. Právě naopak. Podle dopisu katechety Jiřího Fialy pocházel Gerlach z praktikující katolické rodiny a „*byl vždy hodným hochem od mládí, kdy rád ministroval při mši svaté. (...) Plnil svědomitě náboženské povinnosti a byl činným v katolických spolcích*“⁴⁰³ a také rodiče potvrdili, že „*jejich syn nemá vůči nim žádných závazků, (...) a dávají mu tímto naprostou volnost, aby mohl plně a řádně plnit všechny své svaté povinnosti, závazky, které na sebe jako řeholní osoba přijme.*“⁴⁰⁴

Po prvním měsíci opravdu vzorného chování však představení u Kříže zpozorovali, že se zajímá také o věci, o které by se jako novic starat neměl; v krátké době byl navíc několikrát přistižen v rozhovoru s varhaníkem Ludvíkem Nixem a Metodějem Mátle –

⁴⁰⁰ Srov. Jan CHVATÍK, *Nacistická perzekuce premonstrátského kláštera v Nové Říši*, Brno 2003, diplomová práce na historickém ústavu FF MU, s. 59n.

⁴⁰¹ Organizace měla celkem devět členů. Ostatní členové v ní ovšem byli vedeni pouze formálně. Po válce byli MLS odsouzeni: Mátl a Chaloupek k pěti letům žaláře; Ludvík Nix na jeden měsíc a ztrátě poloviny majetku. Srov. M. DUŠEK, c.d., s. 20.

⁴⁰² Srov. J. CHVATÍK, c.d., s. 65n.

⁴⁰³ Srov. Doporučení napsané katechetou Jiřím Fialou Františku Křížovi ze dne 25. dubna 1940. RKNŘ, složka Gerlach Kříž.

⁴⁰⁴ Srov. Dopis rodičů Gerlacha Kříže ze dne 17. července 1940. Tamtéž.

lidmi, kteří neměli s klášteřem právě dobré vztahy. Kromě toho si Kříž často něco zapisoval do zápisníku, který měl neustále u sebe. Proto představení začali být v jednání s ním obezřetnější a více se na jeho osobu zaměřili. Když Gerlach zpozoroval, že něco není v pořádku, oznámil 3. listopadu 1940 opatu Součkovi, že se musí dostavit jako svědek do Brna k soudnímu jednání. Návrat plánoval 4. listopadu, ale protože se jednání údajně konalo až v odpoledních hodinách, vrátil se do kláštera až o den později. V průběhu následujících týdnů docházelo ze strany Kříže s představenými i se spolunovici ke stále častějším střetům, které se stále víc vyostřovaly. Gerlach neskrýval své sympatie k nacistickému smýšlení, a protože v klášteře byli všichni opačného názoru, docházelo ke stále častějším roztržkám. Situace se stále zhoršovala.⁴⁰⁵

Před vánocemi napsal 20. prosince 1940 opatu Součkovi ostrý dopis, v němž mu sděluje, že se kvůli vyřízení neodkladných osobních úředních záležitostí rozhodl odjet do Brna, kde se chce mimoto také poradit se svými rodiči o své budoucnosti a dalším postupu. „*Pokládám za nutné promluvit s rodiči, neboť se mnou zajisté vše myslí nejlépe, zatímco v klášteře kromě vdp. Gilberta nenalézám nikoho, kdo by mě aspoň neobviňoval, nevede-li již proti mně neslýchaný teror.*“⁴⁰⁶ (...) *Prosím, aby si dotyční pánové své chování ke mně dokonale rozmyslili, neboť po mém návratu nesnesu nejen útlak, nýbrž ani nejmenší dvojsmyslné poznámky nebo úsměšky.*“⁴⁰⁷

Po osmidenním pobytu doma se sice 28. prosince do kláštera vrátil, ale už 1. ledna žádal o nové dovolení odjet domů, „*aby uklidnil svou matku, která je v současné době pro svou citlivost nadměru zneklidněna a potřebuje synovy útěchy.*“⁴⁰⁸ I toto vzdálení se z kláštera mu byl převorem Vavřincem, jemuž opat Souček svěřil veškeré jednání v Křížových záležitostech, povoleno.⁴⁰⁹

Je běžné, že soužití lidí různých povah může vést k neshodám. Z Gerlachova chování však bylo zřejmé, že v jeho případě bude třeba sáhnout k radikálnějšímu řešení, proto se po důkladném zvážení situace rozhodl opat Souček požádat v této věci o pomoc strahovského opata Bohuslava Jarolímků. Prostřednictvím Heřmana Tyla mu poslal 2. ledna 1941 dopis s prosbou, aby jako řádový vizitátor rozhodl, jakým způsobem se má nadále postupovat v Křížově záležitosti.⁴¹⁰ Poté, co Heřman Tyl sdělil podrobnosti celého případu, odepsal Jarolímek obratem opatu Součkovi: „*Poněvadž novic Gerlach František Kříž prokázal*

⁴⁰⁵ Srov. J. CHVATÍK, c.d., s. 81.

⁴⁰⁶ Gilbert Bednář byl Křížovým zpovědníkem a celkem si spolu rozuměli. Srov. J. CHVATÍK, c.d., s. 81.

⁴⁰⁷ Dopis Gerlacha Kříže opatu Součkovi ze dne 20. prosince 1940. RKNŘ, složka Gerlach Kříž.

⁴⁰⁸ Dopis Gerlacha Kříže opatu Součkovi ze dne 1. ledna 1941. Tamtéž.

⁴⁰⁹ Srov. Dopis převora Vavřince Novotného Gerlachovi Křížovi ze dne 1. ledna 1941. Tamtéž.

⁴¹⁰ Srov. Dopis opata Součka opatu Jarolímkovi ze dne 2. ledna 1941. Tamtéž.

svým jednáním naprostý nedostatek řeholního ducha a nedává pro budoucnost záruky trvalého polepšení a opravdového smyslu pro řeholní kázeň a poslušnost, musí být z řádu propuštěn a nemůže být ani pro jiný klášter doporučen, či v jiném našem klášteře přijat.“ Pro uklidnění situace doporučil také změnit novicmistra; na jehož místo doporučil převora Vavřince.⁴¹¹

Mezitím opat Souček zpřísnil – patrně kvůli Křížovi – k 9. lednu 1941 řád domu pro novice a kleriky. Kromě kouření na chodbách klauzury a na záchodě zakázal vstup kandidátů a noviců k opatovi bez doprovodu, dále jakékoliv samostatné vycházení noviců z domu, veškeré návštěvy laiků v bytech noviců a kleriků, a také přijímání a odesílání korespondence bez kontroly novicmistra. Těmito opatřeními chtěl zabránit dalším problémům; ty i přesto ovšem nastaly.⁴¹²

Kříž se do kláštera asi po čtrnácti dnech vrátil s rozhodnutím dostat za své ponižování, zneuznávání a urážky ze strany ostatních alespoň „částečné“ odškodné. Po svém návratu do kláštera přestal plnit jakékoliv povinnosti, zůstával zamčený v pokoji a s představenými jednal prostřednictvím dopisů, doručovaných konventním sluhou. Napsal převoru Novotnému dopis, který se sice nedochoval, ale z dalšího vývoje situace vyplývá, že v něm Kříž pravděpodobně obvinil představené ze stavu, do kterého se dle jeho názoru jejich vinou dostal, a požadoval za to odškodné. Když se jej v krátkém dopisu 17. ledna 1941 snažil převor Vavřinec přesvědčit, aby místo neoprávněného obviňování ostatních raději znovu začal plnit své povinnosti včetně účasti na noviciátních hodinách,⁴¹³ odepsal mu Gerlach Kříž ještě téhož dne, že mu i při nejlepší vůli nemůže vyhovět a že musí i nadále setrvat na své žádosti. „*Uznejte přece, že obrovskou škodu, kterou jsme vinou kláštera utrpěli, nelze jen lehce přejít. Jde o existenci mých rodičů a mou. Odkopnout se nedám a vícekrát prosit nebudu.*“⁴¹⁴ Křížovo rozhodnutí zůstalo pevné i po další převorově výzvě 18. ledna 1941 a pomyslný pohár jeho trpělivosti přetekl následujícího dne, kdy převor Novotný zamítl jeho žádost o cestu do Jihlavy.⁴¹⁵ V dopise 20. ledna 1941 mu Kříž napsal: „*Jsem znechucen dlouhým čekáním. Dnešní 20. leden je rozhodující. Déle neotálím a nebudu se činit směšným. Nepochopí-li představení tohoto domu vážnost mých slov, určitě budou trpce litovat.*“⁴¹⁶ Následujícího dne se se svým požadavkem ještě jednou obrátil přímo na opata Součka: „*Původně jsem neměl chuti vůbec odepisovati. Již mám*

⁴¹¹ Dopis opata Jarolímka opatu Součkovi ze dne 10. ledna 1941. Tamtéž.

⁴¹² *Opatření domu od opata Součka ze dne 9. ledna 1941.* RKNŘ, složka 1936 – 1942.

⁴¹³ Srov. Dopis převora Vavřince Gerlachovi Křížovi ze dne 17. ledna 1941. RKNŘ, složka Gerlach Kříž.

⁴¹⁴ Dopis Gerlacha Kříže převoru Vavřincovi ze dne 17. ledna 1941. Tamtéž.

⁴¹⁵ Dopis převora Vavřince Gerlachovi Křížovi ze dne 19. ledna 1941. Tamtéž.

⁴¹⁶ Dopis Gerlacha Kříže převoru Vavřincovi ze dne 20. ledna 1941. Tamtéž.

jednání anglických agentů a židofilů zdejších dost. (...) Má maminka jest zhroucena; nutno počítat, že nebude schopna práce, ač je poměrně velmi mladá, a musí se léčit. Vrahové jejího zdraví mě více provokovat nebudou! (...) Podle lékařského odhadu pohltí léčba sama odškodné. Mnohé nepočítám jako ku př. můj katarh z mrazivé, dlouho nevytápěné celly. Podle současného právního stavu je můj požadavek opodstatněn, aby nebylo omylů. V dobrém žádám 65.000 RM, tj. slovy šedesát pět tisíc říšských marek. Jinak nepomůže nic. Věřím v německou spravedlnost a zákony, jež nezkorumpuje ani Jud Neumann. ⁴¹⁷

V průběhu těchto dnů se představení kláštera rozhodli zjistit o Křížovi více informací z jeho minulosti. Nakonec vyšlo najevo, že Kříž při vstupu do kláštera zatajil, že byl od 13. dubna 1938 asi půl roku v juvenátu u redemptoristů v Libějovicích a od 19. května 1939 do 1. března 1940 v noviciátu u kalasantinů v Kročehlavech, od nichž byl v obou případech propuštěn pro závažné přestupky. ⁴¹⁸

22. ledna 1941 byl Gerlach oficiálně propuštěn z kláštera. Po jeho propuštění bylo navíc následujícího dne zjištěno, že Kříž navíc padělal své maturitní vysvědčení, za což na něj ředitel gymnázia v Brně – Králově Poli následně podal 23. ledna trestní oznámení. Týž den si četnická stanice vyžádala všechny doklady i vyděračský list a postoupila je k dalšímu vyšetření do Brna.

Téhož dne 23. ledna 1941 oznámil převor Vavřinec dopisem Křížovým rodičům skutečnost i důvody propuštění jejich syna z noviciátu. ⁴¹⁹ Dopis však doma otevřel sám Gerlach, který napsal převorovi výsměšný dopis, že všechno, z čeho je obviňován, jsou jen bohapusté lži. Na závěr dopisu připsal: „*Váš nejposlušnější Jarloch, který na čas odešel z kláštera, aby se vrátil. Tedy pozor, chraňte aspoň svou osobu: Nebyl jsem propuštěn, pouze jsem si učinil menší výlet do Brna.*“ ⁴²⁰

Tuto připomínku Křížova možného návratu do Nové Říše s případnou odplatou vzal vážně i opat Souček, když psal 4. února 1941 Štěpánu Rajdovi, který působil v Brně jako zábrdovický farář, že 23. ledna 1941 podal ředitel reálného gymnázia na základě zjištění, že šlo o podvod, na Kříže trestní oznámení. „*Jest velmi nebezpečný člověk, prolhaný, velmi obratný v řeči. (...) Zle v autobuse mluvil. Doposud se nevrátil, doufejme, že se nevrátí, ale má spojení s nebezpečnými lidmi v Ř... Není vyloučeno, že bude se snažit něco vyvést, nebo tajně přijede vyvésti. Jsem přesvědčen, že je všeho schopen.*“ ⁴²¹

⁴¹⁷ Dopis Gerlacha Kříže opatu Součkovi ze dne 21. ledna 1941. Tamtéž.

⁴¹⁸ Srov. Dopis převora Vavřince řečkovickému faráři Františku Stejskalovi ze dne 4. února 1941. Tamtéž.

⁴¹⁹ Srov. Dopis převora Vavřince Václavu Křížovi ze dne 23. ledna 1941. Tamtéž.

⁴²⁰ Dopis Gerlacha Kříže převoru Vavřincovi ze dne 24. ledna 1941. Tamtéž.

⁴²¹ Dopis opata Součka Štěpánu Rajdovi ze dne 4. února 1941. Tamtéž.

Aby opat Souček zamezil nebezpečí udání, které z Křížovy strany kláštera hrozilo, poslal Štěpána Rajdu na policejní komisařství v Brně – Králově Poli, aby se zde informoval o možnostech ochrany členů kláštera. Po rozhovoru s přednostou kriminálního oddělení Aloisem Tomáškem napsal Rajda trestní oznámení.⁴²²

Na základě výše zmíněných trestních oznámení (zfalšování maturitního vysvědčení a pohružek kláštera) byl Kříž zatčen a k oběma trestným činům se přiznal. V průběhu vyšetřovací vazby napsal Kříž dva dopisy, z nichž jeden adresoval svému otci a druhý – s udáním – brněnskému gestapu. Hlavní vyšetřovatel Alois Tomášek však oba dopisy otevřel, a když viděl, že jde o obvinění novoříšských premonstrátů z poslechu cizího rozhlasu a protiříšského smýšlení, oba dopisy zničil. V březnu 1941 byl Kříž odsouzen krajským soudem v Třebíči pro trestný čin podvodu a vydírání ke třem měsícům vězení. Po svém propuštění zůstával dále v kontaktu s novoříšskými fašisty Nixem, Chaloupkem a Mátlem, kteří mu posílali informace o dění v novoříšském klášteře.⁴²³ Posílal také dopisy na biskupství, falešně obviňující novoříšské premonstráty z hlásání herezí.⁴²⁴ Na jejich základě posílal články proti novoříšským premonstrátům do časopisu *Árijský boj*, jehož spoluvydavatelem byl František Aujezdský.⁴²⁵

30. října 1941 se ještě jednou pokusil opata Součka přimět k zaplacení jím vymáhané částky: „*Přerušuji-li dnes své mlčení, je toho dostatečným důvodem kritický bod, k němuž Vás náš spor přiblížil. (...) Změňte svůj postoj, vyplňte své povinnosti vůči mně, pokud se ještě co dá zachránit. (...) Buďte rozumný a vyvoďte důsledky! Mám všechny předpoklady vítězství.*“⁴²⁶

Protože se však ani po tomto dopisu ze strany kláštera svého požadavku nedočkal, rozhodl se řešení svého udání uspišit. Přes Aujezdského se mu však podařilo zjistit, že toto jeho udání z jara roku 1941 na gestapu není a osobně ho tedy v prosinci 1941 znovu sepsal.⁴²⁷

Křížovo udání se dostalo do Jihlavy, kde jeho objektivitu měli prověřit kriminální asistenti Franz Trübswasser a Walter Kittler,⁴²⁸ kteří to učinili prostřednictvím varhaníka

⁴²² Srov. J. CHVATÍK, c.d., s. 89.

⁴²³ Srov. *tamtéž*, s. 90.

⁴²⁴ Srov. *tamtéž*.

⁴²⁵ František Aujezdský se po okupaci s celou rodinou přihlásil k německé národnosti a stal se spolupracovníkem brněnského gestapa. V časopise *Árijský boj* hanobil prezidenta Beneše a republiku. Po válce byl 17. ledna 1947 odsouzen Mimořádným lidovým soudem v Brně k trestu smrti a popraven. Srov. J. CHVATÍK, c.d., s. 95.

⁴²⁶ Dopis Františka Kříže opatu Součkovi ze dne 30. října 1941. RKNŘ, složka Gerlach Kříž.

⁴²⁷ Srov. J. CHVATÍK, c.d., s. 96.

⁴²⁸ Oba se dali dobrovolně do služeb gestapa. Na rozdíl od Kittlera však Trübswasser proslul surovými vyslýchacími metodami. Srov. *tamtéž*, s. 106.

Nixe. Protože se Kříž ve svém udání odvolával na svědectví Gilberta Bednáře, vlákal ho Nix do svého domu, kde ho zástupci gestapa asi týden před přepadením kláštera podrobili výslechu. Jak sám později uvedl, co mohl zapřít, zapřel, kde bylo více svědků, to musel přiznat. Na základě ověřených informací podali pak asistenti zprávu na velitelství. Cesta k zásahu byla volná.⁴²⁹

I přes zákaz jakékoliv zmínky o tomto výslechu ze strany gestapa pod pohružkou deportace do koncentračního tábora se Gilbert Bednář někomu v klášteře svěřil. Čtyři dny před zatčením, 25. května 1942, o tom napsal opat Souček zprávu opatu Jarolímkovi: „...říšská státní tajná policie začíná do záležitosti Kříže, ač ho odsoudil krajský soud Třebíč a zvýšením trestu nejvyšším soudem. I náš pán byl již vyšetřován. (...) Záleží, kdo bude vyšetřovati a co. Ale nedělám si velké starosti, bude, jak Pán Bůh dá, jsme v ruce Jeho.“⁴³⁰

K přepadení kláštera přispěly dvě události. První z nich byl seskok skupiny parašutistů „Out distance“ v noci z 27. na 28. března 1942 u Ořechova poblíž Telče, který zahlédli místní lidé a ohlásili to na četnické stanici, odkud se hlášení dostalo na gestapo. Následujícího dne bylo sice místo seskoku prohledáno, ovšem bezvysledně.⁴³¹

Druhou, daleko významnější událostí, jejíž následky obratem pocítilo celé území protektorátu vyhlášením druhého stanného práva, byl atentát na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha, k němuž došlo 27. května 1942 v Praze. Ještě téhož dne začaly probíhat rozsáhlé pátrací akce. Jihlavská služebna dostala rozkaz znovu zahájit pátrání po parašutistech z okolí Ořechova a zahrnout do pátrací akce také novoříšský klášter a všechny přítomné řeholníky zatknout. V pátek 29. května 1942 ráno se rozběhla rozsáhlá pátrací akce, do níž byla zapojena celá jihlavská služebna gestapa: 60 aut a 400 – 500 lidí. Po neúspěšném pátrání v okolí Telče zamířila pátrací skupina směrem k Nové Říši.⁴³²

Kolem 17. hodiny dorazila celá kolona na kraj Nové Říše a ve dvacetimetrových rozestupech celou obec obklíčili.⁴³³ Za malou chvíli poté začaly skupiny vojáků prohledávat školu a některé další domy. Chtěli vidět jejich obyvatele a pátrali po

⁴²⁹ Srov. *tamtéž*, s. 107.

⁴³⁰ Dopis opata Pavla Součka strahovskému opatu Bohuslavu Jarolímkovi ze dne 25. května 1942. NA: Fond Premonstráti Strahov, kt. 1221, rok 1942.

⁴³¹ Srov. J. CHVATÍK, c.d., s. 107.

⁴³² Srov. *tamtéž*, s. 108n.

⁴³³ Srov. *tamtéž*, s. 109.

případných ukrytých cizích osobách. Po důkladném prohledání celého domu odešli. Prohlídku kláštera a zatčení řeholníků dostali za úkol členové gestapa.⁴³⁴

Po násilném otevření hlavního vchodu kláštera vnikla policie za strašného povyku, spílání a nadávek do prvního patra, kde našla pouze faráře Zikmunda Záběhlického, který se zotavoval po mrtvici, a proto se neúčastnil společných chórových modliteb. Ostatní řeholníci byli v té chvíli shromážděni v chórové kapli.⁴³⁵

Okamžik zatčení popisuje osobně Heřman Tyl: „*Dokončili jsme v chóru Laudy – chvály Bohu a v tiché meditaci se chystáme pro myšlenkovou náplň nastávající noci a bližícího se jitra. Prostorami tichých chodeb kláštera počne se rozléhat dupot okovaných bot a bezostyšný baryton mužských hlasů. Provizor Augustin vyšel z oratoře a již se nevrátil. Místo něho vešel do oratoře vysoký muž v uniformě SS. ‘Všechno ven’ zněl jeho rozkaz. Rozestavili nás podél stěny na chodbě, čelem ke stěně. Každého z nás si vzal jeden esesman, odvedl do cely, kde provedl prohlídku osobní i cely. Potom dal příkaz převléci se do civilních šatů a odvedl nás na klášterní dvůr. Zde jsme byli opět rozestaveni podél stěny klášterní budovy po třech metrech od sebe. Proti nám se temněla hlaveň kulometu. Byli jsme zatčeni.*“⁴³⁶

Podstatně delší a důkladnější prohlídka spojená se sepsáním protokolu čekala pana opata Součka a provizora Machalku. Gestapo se při jejich výsleších zajímalo o to, „*kde se nachází klášterní poklad, prý diamanty a zlato, kde jsou zbraně, které má klášter schovány, kde jsou špionážní akta, neboť prý je známo, že provizor byl ve spojení s cizinou, a jaký je majetkový stav kláštera.*“ Výsledky byly prováděny brutálním způsobem, doprovázeny nadávkami a výhrůžkami.⁴³⁷

K přepadení kláštera došlo v pátek, kdy se u správy klášterního velkostatku účetně uzavíral týden a vyplácely mzdy. V době zatýkání se v klášteře na hotovosti nacházelo přibližně 60.000 korun, které beze stopy zmizely.⁴³⁸

Kromě peněz zabavili vyšetřovatelé během výslechu provizora Machalky a prohlídky provizorátu cigarety a přiděl likéru. Po výslechu byl provizor odveden na prelaturu, kde právě končil výslech opata Součka, jemuž byl surovým způsobem stržen pektorál a prsten. I opat musel odložit řeholní oděv, ale kolárek odložit odmítl. Potom byl odveden na

⁴³⁴ Srov. *Kronika obce Nová Říše*.

⁴³⁵ Srov. HOFFMANN Bedřich, *A kdo vás zabije...*, Společenské podniky, Přerov 1946, s. 251.

⁴³⁶ TYL Heřman Josef, *Psancem*, Třebíč: Arca JiMfa, 1995, s. 7.

⁴³⁷ Srov. B. HOFFMANN, c.d., s. 252.

⁴³⁸ Prohlášení o ztrátě peněz při zatýkání. RKNŘ, složka 1945 – 1950.

nádvoří mezi ostatní. Mezitím probíhala kompletní prohlídka kláštera, zvláště kuchyně a skladu potravin, přičemž došlo i k rabování.⁴³⁹

Postupně byli do kláštera přiváděni a zde vyslýcháni také zaměstnanci. Kolem půl sedmé se začali scházet na májovou pobožnost věřící, kteří byli po zkontrolování totožnosti propouštěni.⁴⁴⁰ Po setmění byli propuštěni i zaměstnanci kláštera. Poté byl těsně k průjezdu kláštera přistaven policejní autobus, zatčení řeholníci byli naloženi a celý transport se vydal na cestu do Jihlavy. Klášter byl zamčen a zapečetěn a místní četníci dostali rozkaz ho hlídat.⁴⁴¹

Zatčení a do Jihlavy odvezeni byli opat Pavel Souček, převor Vavřinec Novotný, Štěpán Rajda, novoříšský farář Zikmund Záběhlický, novicmistr Norbert Hrachovský, provizor Augustin Machalka, kaplani Heřman Tyl a Gilbert Bednář a novicové Benedikt Svoboda, Metoděj Vitula a Cyril Kružík.⁴⁴²

Jediným řeholníkem bydlícím v klášteře, který unikl zatčení, byl Antonín Bubla, který byl v té době na rybách; při návratu byl místními lidmi varován, a proto se ukryl u sester boromejek v budově Dobročinného spolku. Později se však sám přihlásil na gestapu, kde byl vyslýchán; od července 1942 až do konce války zastával v Nové Říši funkci duchovního správce.⁴⁴³ 8. září 1942 jmenoval opat Jarolímek zástupcem opata Součka odvezeného do Osvětimi Bohuslava Němčanského.⁴⁴⁴

Po příjezdu do budovy jihlavského gestapa prošli zatčení řeholníci přijímací procedurou, která trvala až do tří hodin ráno. Byly provedeny zápisy, zatčení byli znovu prohledáni a byly jim odebrány osobní věci. Poté byli všichni umístěni do společné cely. Ráno po snídani byli rozděleni na samoty a následujícího dne v neděli 31. května začaly výslechy. Opat a provizor byli společně odvezeni z vězení do úřadoven gestapa, kde byli oba obviněni z nepřátelského smýšlení proti říši, z nepřátelských výroků o nacismu a o Hitlerovi, provizor navíc z poslechu cizího rozhlasu, ze spojení s cizinou, z přechovávání uprchlíků, z vypravování potupných anekdot o vedoucích osobnostech Říše a z odepření

⁴³⁹ Srov. B. HOFFMANN, c.d., s. 252.

⁴⁴⁰ Téměř všechny prameny shodně uvádějí, že lidé byli legitimováni poté, co byli vyhnáni z kostela. Podle výpovědi Metoděje Nováka, který v té době zastával funkci kostelníka, však tomu tak nebylo. Když totiž přišel ke klášteru a viděl, co se děje, kostel neotevřel. Srov. vzpomínky Metoděje Nováka.

⁴⁴¹ Po zatčení řeholníků byla z rozhodnutí pozemkového úřadu z června 1942 na klášterní velkostatek uvalena německá nucená zpráva. Koncem roku 1942 bylo rozhodnuto, že klášter bude využit pro potřeby Hitlerjugend, a sice jako útočiště pro střední školy z Německa, ohrožovaného rostoucími nálety spojenců. Po zajištění sbírek a obrazů a po nezbytných úpravách se na jaře roku 1943 nastěhovaly do kláštera první děti. Do konce války se jich v klášteře vystřídal více než 180. Srov. J. CHVATÍK, c.d., s. 111 – 114.

⁴⁴² B. HOFFMANN, c.d., s. 253.

⁴⁴³ Srov. J. CHVATÍK, c.d., s. 44.

⁴⁴⁴ Srov. Dopis Bohuslava Němčanského brněnské konzistoři ze dne 14. září 1942. RKNŘ, složka Bohuslav Němčanský.

dodávek dřeva německé firmě Hübel v Jihlavě. Přitěžující okolností bylo členství v obecním zastupitelstvu, v místní školní radě a vzdělavatelství Orla. Vyšetřovatele také zajímalo, jaký postoj zaujali členové kláštera k atentátu na Heydricha, načež byl provizor obviněn, že prý přede všemi členy tento čin prohlásil za „hrdinský“. Vyšetřování trvalo od osmi hodin ráno s půlhodinovou polední přestávkou až do tří hodin ráno dalšího dne, opět za velkých hrubostí ze strany vyšetřovatelů. Poté, co oba odmítli podepsat předložené protokoly, byli odvedeni zpět do cely.⁴⁴⁵

Také ostatní řeholníci byli vyslýcháni ohledně poslechu cizího rozhlasu a protiněmeckého smýšlení. Protože se Zikmund Záběhlický pod nátlakem při výslechu přiznal, že spolu s ním poslouchal zahraniční rozhlas kromě Gilberta Bednáře také Siard Nevrkla, působící právě v Židenicích, byl vydán rozkaz k jeho zatčení, k němuž došlo 14. června 1942.⁴⁴⁶

Nenadálé setkání s novoříšskými premonstráty na jihlavském gestapu a jejich stav popisuje po válce Adolf Liška z Dačic,⁴⁴⁷ který v té době jako vězeň zastával službu chodbaře: *„Když bachař otevřel dveře, byli jsme překvapeni. Nikdo nehlásil stav, nikdo nestál s mísou v pozoru u dveří. Jen kolem většího stolu uprostřed místnosti pomalými kroky chodí dvanáct černě oděných mužů s vážnými až bolestnými výrazy v obličejích, se sepjatýma rukama. Chodí kolem stolu a modlí se. Ani pobídka nás dvou, aby si šli pro snídani, naše česká výzva, nepomohla. Byli mlčky vzpurní, byla to malá demonstrace. (...) Gestapák zlostně zavřel celu a pokračujeme dál. ‘Jsou to kněží z novoříšského kláštera,’ říká nám, ‘poslouchali cizí rozhlas a schovávali zbraně.’“*⁴⁴⁸

Z Jihlavy byli 3. června 1942 všichni odvezeni na úřadovnu gestapa do Brna, do bývalé Právnické fakulty Masarykovy univerzity, odkud byli po zápisu převezeni do věznice v Kounicových kolejích, kde znovu pokračovaly tvrdé výslechy.⁴⁴⁹

Životní nejistotu při pobytu v Kounicových kolejích popisuje Heřman Tyl: *„Heydrichiáda – denně popravují. Denně k večeru zní na dvoře kolejí šedesát až devadesátkrát povely k smrtícím salvám. Denně k večeru klekáme a modlíme se za oběti.*

⁴⁴⁵ Srov. B. HOFFMANN, c.d., s. 253.

⁴⁴⁶ Srov. J. CHVATÍK, c.d., s. 116 a 124.

⁴⁴⁷ Adolf Liška byl od 28. listopadu 1941 spolu s dalšími místními funkcionáři Sokola vězněn gestapem v Jihlavě pro odbojovou činnost. Od května 1942 zastával službu „chodbaře“ – měl za úkol uklízet chodby a nosit jídlo. Srov. Vzpomínky Adolfa Lišky. Soukromý archiv Metoděje Nováka.

⁴⁴⁸ Srov. tamtéž.

⁴⁴⁹ Srov. J. CHVATÍK, c.d., s. 117.

(...) Z naší cely berou Pospíchala z Telče, potom zpovídám Jelínka z Chrlic – měl tušení a skutečně druhý den kolem desáté hodiny ho vyzvedli z naší cely a večer byl mezi nimi.⁴⁵⁰

V pátek 16. ledna 1943 byli všichni včetně P. Siarda Nevrkly, kromě tří noviců, kteří byli propuštěni, transportováni do koncentračního tábora v Osvětimi.⁴⁵¹ Když přijeli večer téhož dne na místo určení, byli za neustálého pobízení k rychlejšímu pohybu a bití hnáni za velkého mrazu do tábora. Tam již po dvou dnech 18. ledna 1943 umírá fenolovou injekcí SS lékaře Norbert Hrachovský, 20. ledna umírá v plynové komoře Zikmund Záběhlický, 27. ledna v plynové komoře Vavřinec Novotný, 28. ledna úplavici podlehl opat Souček a 25. února Siard Nevrkla.⁴⁵²

Ani v těžkých podmínkách koncentračního tábora nepřestávali novoříšští řeholníci myslet na ty, kteří jim byli svěřeni. Nějaký čas před zatčením převzal Heřman Tyl po převoru Vavřincovi funkci novicmistra. V jednom z dopisů, adresovaném jeho rodičům 8. srpna 1943, píše: „Denně myslím také na moje drahé novice. Jejich štěstí mi tolik leží na srdci.“⁴⁵³

Zbylí čtyři novoříšští premonstráti byli v transportu 20. srpna 1943 dopraveni do Buchenwaldu, kde se setkali s bývalým spolubratrem Gerlachem Křížem, uvězněným pro další trestnou činnost. Ten zde byl později ubit. Machalka, Bednář a Rajda byli 5. ledna 1945 odtransportováni do Dachau, kde se dočkali 29. dubna 1945 osvobození. Tyl zůstal kvůli nemoci v Buchenwaldu a byl osvobozen 11. dubna 1945.⁴⁵⁴

---

⁴⁵⁰ H. J. TYL, *Psancem*, s. 8.

⁴⁵¹ Novicové byli propuštěni, poněvadž bylo shledáno, že byli v klášteře krátce a nebyli tolik zapojeni do nepřátelské činnosti. Všichni tři byli na konci ledna 1943 propuštěni z Kounicových kolejí a poslání na nucené práce do Německa. Poté byli zaměstnáni v brněnské továrně na pancéřové pokladny. Srov. J. CHVATÍK, c.d., s. 127.

⁴⁵² O smrti Siarda Nevrkly se dochovaly dvě zprávy; podle jedné skončil v plynové komoře, podle druhé byl ubit jedním ze strážců. Srov. J. CHVATÍK, c.d., s. 130. Datum smrti Siarda Nevrkly se neshoduje s datem převoru Vavřince Novotného, i když podle svědectví Heřmana Tyla byli oba poslání do plynové komory ve stejný den. Heřman Tyl však byl svědkem pouze toho, kdy byli oba společně odděleni od ostatních. Později se s ním Heřman Tyl již nesešel a další zprávy o Siardově osudu znal jen z doslechu. Dnes se dá těžko posoudit, která z obou verzí je pravdivá.

⁴⁵³ Heřman Josef TYL, *Moji nejdražší*, Praha: GEUM 2004, s. 19.

⁴⁵⁴ Srov. J. CHVATÍK, c.d., s. 131.

5.7 Klášter za opata Augustina Machalky (1945 – 1950)

5.7.1 Život v klášteře

Když se po válce řeholníci vrátili do zcela vyrabovaného a zničeného kláštera,⁴⁵⁵ čekaly je dva velké úkoly: předně bylo třeba klášterní budovy znovu uvést do obyvatelného stavu a z důvodu smrti opata Součka v koncentračním táboře bylo nutné zvolit jeho nástupce. Po poradě, která se konala na Strahově za přítomnosti opata Jarolímka, Bohuslava Němčanského, Augustina Machalky a Godfrída Kasana, zůstal prozatím superiorem kanonie Bohuslav Němčanský, představeným novoříšského konventu byl ustanoven provizor Augustin Machalka a úřad novicmistra byl opětovně svěřen Heřmanu Tylovi.⁴⁵⁶

V tomto složení měl být klášter spravován až do volby nástupce opata Součka a mezi těmito třemi muži se nakonec také rozhodovalo, kdo z nich tímto nástupcem bude. Bohuslav Němčanský byl sice vedením kláštera po zatčení opata Součka pověřen, ale byl málo průbojný; Augustin Machalka nebyl pro svou povahu u lidí oblíbený, ale zato byl dobrým ekonomem; Heřmana Tyla si naopak pro jeho dobrotu přáli lidé, ale ekonomickou stránku kláštera neznal. Proto bylo nutné zvážit, kterým směrem se má klášter v následujících letech ubírat.⁴⁵⁷

Kapitula k opatské volbě se v kapli sv. Anny sešla 11. října 1945. Situace byla napjatá. Čtrnáctého novoříšského opata volilo šestnáct členů kláštera se slavnými sliby: Štěpán Rajda, Milo Kalouda, Josef Kunka, Antonín Bublá, Klement Žůrek, Baptista Valášek, Augustin Machalka, Bohuslav Němčanský, Godfríd Kasan, Isfríd Muška, Heřman Tyl, Bronislav Svoboda, Gilbert Bednář, Ludolf Barták, Evermod Fanta a Arnošt Till.⁴⁵⁸ Nástupcem opata Součka byl nakonec zvolen provizor Augustin Machalka. Benedikci,

⁴⁵⁵ Podle soupisu škod sepsaného provizorem Machalkou po druhé světové válce bylo v době okupace z kláštera odcizeno kromě veškerého šatstva, prádla a obuvi také asi 900 metrů látek, jejichž stav byl průběžně doplňován. Dále zmizel nábytek, obrazy, knihy, pektorály, soupravy talířů se znaky kláštera, příborů, sklenic, elektroinstalace, psací stroje, harmonia, vysavač, telefon, šicí stroj, 200 ks žárovek, hodiny, elektrické žehličky, rádio, 250 kg svíček, 180 kg jemného oleje pro věčné světlo a z klášterních sklepů 7 hl svatojurského mešního vína z roku 1929, 15 hl šatavského mešního vína, 3 hl dezertního vína. Zcela zničené zůstaly budovy, podlahy, dveře a okna včetně 300 rozbitých okenních tabulí. Srov. Popis škody způsobené válkou. RKNŘ, složka 1945 – 1950.

⁴⁵⁶ Srov. Zpráva z porady konané na Strahově dne 9. srpna 1945. Tamtéž, složka Zábřdovice – Židenice.

⁴⁵⁷ Srov. vzpomínky P. Ludolfa Bartáka.

⁴⁵⁸ Srov. Seznam členů kanonie premonstrátů v Nové Říši na Moravě ke dni opatské volby 11. října 1945. RKNŘ, složka 1945 – 1950.

kteřá se konala 30. prosince 1945 v novoříšském kostele, mu udělil brněnský biskup Karel Skoupý.⁴⁵⁹

Ani v poválečné době neustal příchod nových zájemců o řeholní život. V den opatské volby vstoupil do řádu Norbert Křivan (11. října 1945),⁴⁶⁰ po něm Pavel Kratochvíla (31. října 1945),⁴⁶¹ a dále Stanislav Veselý⁴⁶² společně s Bernardem Palkou (15. září 1948),⁴⁶³ Vojslav Kožušník,⁴⁶⁴ Marian Kabelka (3. října 1948)⁴⁶⁵ a Norbert Lízal (6. září 1949).⁴⁶⁶

Rozdělení komunity na dvě části se záhy ukázalo jako velký problém. Po svém zvolení ustanovil opat Machalka převorem a farářem Štěpána Rajdu a sám převzal funkci novicmistra, čímž zbavil Heřmana Tyla jeho funkce. Protože však byla situace napjatá, projednal opat Machalka tyto věci s generálním vikářem řádu Jarolínkem a nakonec se dohodli, že pro uklidnění situace bude lépe poslat Heřmana Tyla do tepelského kláštera, z něhož byla odsunuta prakticky celá komunita řeholníků vesměs německé národnosti a kde je třeba využít jeho pastoračních schopností. A tak se v lednu 1946 připravoval Heřman Tyl na cestu do svého nového působiště v klášteře Teplá.⁴⁶⁷

Nadešel okamžik odchodu. Heřman Tyl píše: „*Po večeri jsem si vyžádal opatskou benedikci a rozloučil se s bratřimi, kteří šli spát. Šel jsem prosit svátostného Spasitele za*

⁴⁵⁹ Srov. *Matrika členů*. RKNŘ.

⁴⁶⁰ Norbert Jan Křivan se narodil 13. května 1923 v Třebelovicích, do kláštera vstoupil 11. října 1945, časné sliby složil 15. října 1946. Vystoupil z řádu.

⁴⁶¹ Pavel Josef Kratochvíla se narodil 14. dubna 1924 ve Velké Bíteši, do řádu vstoupil 31. října 1945, časné sliby složil 1. listopadu 1946, kněžské svěcení přijal v roce 1951 v Praze. V roce 1958 byl na tři a půl roku uvězněn. Působil v Jihlavě, ve Žďáru nad Sázavou a v Mikulčicích. Zemřel 16. března 1992 na Moravci. Pohřben byl v Nové Říši.

⁴⁶² Stanislav Antonín Veselý se narodil 7. června 1927 ve Staré Říši, do řádu vstoupil 15. září 1948, kněžské svěcení přijal 5. července 1970 v Brně. Od 1. září 1970 působil jako kaplan v Telči, od 1. září 1974 jako administrátor ve Zhoří u Jihlavy. Zemřel 4. února 1988, pohřben byl ve Staré Říši.

⁴⁶³ Bernard František Saleský Palka se narodil 19. ledna 1927 v Sazovicích. Do řádu vstoupil 15. září 1948 a o rok později složil časné sliby. Po zabrání kláštera v roce 1950 strávil tři roky u Pomocných technických praporů a poté byl civilně zaměstnán. Kněžské svěcení přijal tajně 4. srpna 1968 a od roku 1990 začal veřejně vykonávat kněžskou službu. Působil nejprve jako kaplan a od roku 1991 jako administrátor v Brně – Židenicích, kde působil až do roku 1996. Kromě toho byl 10. března 1993 zvolen administrátorem novoříšské kanonie. Tuto funkci vykonával do roku 1999. Od té doby i nadále vykonával funkci provizora.

⁴⁶⁴ Vojslav Antonín Kožušník se narodil 8. června 1921 Moravské Ostravě – Kunčičkách. Nejprve vstoupil 19. července 1946 do tepelského kláštera, kde složil 27. července 1947 časné sliby. Po roce přestoupil do kláštera v Nové Říši. Kněžské svěcení přijal 23. září 1951, poté manuálně pracoval. Od roku 1968 působil jako kněz u sester sv. Karla Boromejského v Albrechticích, v prosinci 1973 byl v Albrechticích ustanoven administrátorem a v roce 1981 administrátorem v Brušperku. Zemřel 7. června 1982. Byl pohřben v Hoste.

⁴⁶⁵ Marian Dobroslav Kabelka se narodil 22. dubna 1929 v Jakubově, do řádu vstoupil 3. října 1948 původně jako bratr, takže se společného noviciátu neúčastnil. Slavné sliby složil 28. října 1956. V roce 1958 byl odsouzen k osmnácti měsícům vězení. Tajně vysvěcen na kněze a potom na biskupa v Brně v roce 1969. Zemřel 14. ledna 1982. Pohřben v Jakubově.

⁴⁶⁶ Norbert Bohumil Lízal se narodil 7. března 1928 v Nových Hvězdlicích, do kláštera vstoupil 6. září 1949. Po vojenské službě z řádu vystoupil.

⁴⁶⁷ Srov. H. J. TYL, *Psancem*, s. 62.

*novoříšský klášter a farnost a za to, aby mne provázel svou přítomností a láskou i na nové působiště. Před půlnocí stál dole v průjezdu již připraven povoz. Když jsem tam přišel, byl jsem překvapen, co tam bylo shromážděno lidí: staří, mladí, ženy, muži, ba i matky s dětmi v náručí. Všichni plakali a se sepjatýma rukama mne prosili, abych je neopouštěl. Někteří klečeli před koňmi a tak chtěli zabránit mému odjezdu. Toto rozloučení bylo nejtěžší, ale nebylo možno se mu vyhnout, než rozloučit se požehnáním a nadějí, že se třeba vrátím.*⁴⁶⁸

Tato naděje však nedávala žádnou záruku, že k jeho návratu do Nové Říše někdy dojde, a pokud ano, určitě ne v brzké době. A tak se novoříšští farníci snažili všemi možnými metodami vynutit si jeho návrat. Po snaze o bojkot bohoslužeb sepsali dokonce petici, v níž žádají strahovského opata Bohuslava Jarolímk, který jako řádový generální vikář odchod Heřmana Tyla do Teplé zprostředkoval, aby ho vrátil zpět. Ve snaze uklidnit situaci jim opat Jarolímek odpověděl 16. února 1946 dlouhým dopisem, v němž se velice omlouvá za bolest, kterou jim způsobil odvoláním tohoto obětavého duchovního správce, který si „*svou milou povahou, příkladnou zbožností a apoštolskou horlivostí musel získat úctu i srdce všech občanů dobré vůle.*“ Ale vzápětí je také ubezpečuje, že ho k tomuto opatření dohnala „*jen krajní nutnost*“, a pokud by to bylo jen trochu možné, tuto bolest by jim „*nejraději (...) vůbec nezpůsobil.*“ V další části dopisu popisuje téměř zoufalý stav duchovní správy v pohraničí, v níž na šestadvaceti farách působili řeholníci z osmdesáticenného tepelského kláštera, kteří byli většinou německé národnosti, a proto nyní byli přinuceni opustit svůj klášter i farnosti. I přes obětavou pomoc sedmi kněží ze Strahova a jednoho ze Želiva však „*nyní nastaly v Teplé takové poměry, že jedině dp. Heřman Tyl může zachránit toto opatství.*“ Na závěr dopisu je opat Jarolímek prosí, aby netrvali dál na své žádosti, jíž nyní nemůže vyhovět, a prosí je o modlitby za premonstráty působící nejen v Nové Říši, ale i v českém pohraničí.⁴⁶⁹

Po tomto dopisu se situace v Nové Říši začala pomalu uklidňovat. Dne 7. března 1946 oznámil opat Jarolímek opatu Machalkovi, že jmenoval Heřmana Tyla převorem a novicmistrem tepelského kláštera se všemi pravomocemi, potřebnými k obnovení tamní komunity. Vyjádřil kromě jiného také radost z dopisu obdrženého od starobrněnského opata Benedikta Švandy, v němž je pochvalná zmínka na Machalkovu adresu: „*Srůstáme zrovna s Novou Říší, kde jest nyní opatem můj spolukriminálník P. Augustin, kněz v táboře všeobecně oblíbený a jistě v nynějších poměrech nejlepší nástupce opata Pavla.*“⁴⁷⁰

⁴⁶⁸ *Tamtéž*, s. 63.

⁴⁶⁹ Dopis opata Jarolímk novoříšským farníkům ze dne 16. února 1946. RKNŘ, složka 1945 – 1950.

⁴⁷⁰ Srov. Dopis opata Bohuslava Jarolímk opatu Augustinu Machalkovi ze dne 7. března 1946. *Tamtéž*.

Krátce po všech těchto událostech odešli za Heřmanem Tylem do těžkých podmínek pohraničních farností v okolí Teplé také další novoříšští řeholníci: Godfríd Kasan, Gilbert Bednář a Klement Žůrek.⁴⁷¹ Ani přes výpomoc těchto kněží se však situace v pohraničí nelepšila, o čemž svědčí další dopis opata Jarolímka opatu Machalkovi ze 17. července 1946: „...v nejbližší době čekám ještě větší nápor na naše slabé síly, když bude odsunuto cca 15 kněží tepelských, a tím se uprázdní řada dalších samostatných duchovních stanic. Poměry jsou přímo zoufalé a odevšad slyšet jen nářek. (...) Stran Nové Říše samé mám pocit uklidnění, neboť se dle mého dojmu poměry čím dál tím více konsolidují. Bude záležitosti nyní na Vašem novém řádovém dorostu, jakého bude ducha.“⁴⁷² Tento duch se měl ovšem v brzké budoucnosti osvědčit nejen u řádového dorostu, ale především u představených.

Přišel 25. únor 1948 a již o měsíc později se stal novoříšský klášter domácím vězením s ostrahou pro první režimu nepohodlné kněze: Mons. Jana Šrámka⁴⁷³ a P. Františka Hálu⁴⁷⁴, kteří zde byli internováni od 21. března do října 1948.⁴⁷⁵

Po únorovém puči v roce 1948 se začal postoj státu proti církvi vyhrcovat. Z toho důvodu se v první polovině září uskutečnilo v klášteře setkání velkostatkářů, jehož cílem bylo projednání stanoviska k druhé pozemkové reformě, připravované komunisty. Kromě jiných byli přítomni opat Machalka, opat Jarolímek ze Strahova, opat Tajovský ze Želiva a opat Opasek z Břevnova.⁴⁷⁶ K jakým závěrům na tomto setkání velkostatkáři dospěli, se mi nepodařilo zjistit; jisté však je, že pozemkové reformě zabránit nedokázali.

Potřeba výchovy noviců k hlavnímu poslání premonstrátského řádu ve slavnostním slavení bohoslužeb a chórových modliteb podnítila představené československé cirkárie ke kroku ustanovení společného noviciátu. Již v roce 1947 se všichni představení pěti kanonií usnesli, že z důvodů sjednocení liturgie breviáře a slavení mše ve všech kanoniích

⁴⁷¹ Srov. Seznam členů novoříšské kanonie (nedatováno). Tamtéž.

⁴⁷² Dopis opata Bohuslava Jarolímka opatu Augustinu Machalkovi ze dne 17. července 1946. Tamtéž.

⁴⁷³ Msgre. Jan Šrámek se narodil 11. srpna 1870 v Grygově u Přerova. Byl zakladatelem Československé strany lidové, poslancem národního shromáždění a byl rovněž ministrem v různých vládách ČSR. Hned 25. února 1948 se zřekl poslaneckého mandátu a chtěl emigrovat, ale 21. března 1948 byl společně s Františkem Hálou zadržen bezpečnostními orgány na letišti u Rakovníka a poté internován na různých místech v republice až do své smrti 22. dubna 1956 v Praze. Srov. Pavel MAREK (editor), sborník *Jan Šrámek. Kněz, státník, politik*, Olomouc: Katedra politologie a historie Filozofické fakulty Univerzity Palackého, 2004, s. 18 a 21.

⁴⁷⁴ Msgre. František Hála se narodil 20. června 1893 v Dražovicích u Vyškova. Byl politikem a římskokatolickým knězem. Byl předsedou ústředního výkonného výboru Československé strany lidové. V březnu 1948, po komunistickém puči, byl spolu s Janem Šrámekem zadržen při pokusu o útěk do zahraničí. Do konce života pak byl držen v internaci a na svou vlastní žádost dožil v klášteře Bílá Voda. Zemřel 27. srpna 1952 v Bílé Vodě. Srov. http://www.totalita.cz/vysvetlivky/o_halaf.php, 17. dubna 2006.

⁴⁷⁵ Srov. P. MAREK, c.d., s. 21.

⁴⁷⁶ Vzpomínky P. Bernarda Palky.

bude v budoucnu noviciát probíhat společně. A protože opat Augustin Machalka prožil dvouletý noviciát v Belgii a v Holandsku, byl pro tento úkol vybrán novoříšský klášter. Pro první rok byl novicmistrem ustanoven strahovský konventuál P. Milo Benda.⁴⁷⁷

Problémy poválečné doby přetrvávaly až do roku 1948. Svědčí o tom dopis novoříšského převora Štěpána Rajdy představenému tepelského kláštera Heřmanu Tylovi několik dní před příjezdem noviců: „*Milý Heřmane, poněvadž se blíží doba, kdy začne v Nové Říši společný noviciát, žádám Tě, abys svým novicům nařídil, aby vzali s sebou také ložní prádlo a peřiny, aby se měli čím přikrýt. V dnešní době to jinak nejde, musí se zapřít a svoje věci si přinést s sebou, i když to bude obtížné. Mimo peřin ať si přinese každý breviář, antifonář a graduale, rovněž tak procesionale. (...) Novicmistr Milo je tady již bude očekávat.*“⁴⁷⁸

Koncem září 1948 se začali sjíždět do Nové Říše ostatní novici: šest z Teplé, dva ze Želiva, tři ze Strahova a dva z Jasova, celkem tedy 15 noviců. Kromě nich bydleli v klášteře opat Machalka, převor a farář Rajda, provizor Barták a kaplan Metoděj Vitula. Od roku 1947 působily v klášteře tři řeholnice z Kongregace sester premonstrátek ze Svatého Kopečka u Olomouce, které měly kromě kuchyně na starosti chod domu. Jim byly k ruce dvě děvčata z Bohuslavic.⁴⁷⁹ Kromě těchto stálých obyvatel se jednou měsíčně scházivali v klášteře kněží působící na okolních farách a toho dne byl zpovědní den noviců.⁴⁸⁰

Denní řád pro novice byl striktně stanoven: v 7 hodin modlitba breviáře, v 8 hodin mše svatá „Beata“, kterou sloužil novicmistr, po ní snídaně a od 10 hodin výuka. Na hodinách se učili zprvu recitovat latinsky breviář a orientovat se v něm podle svátků. Oběd býval pravidelně od 12 do 12.30 za přísného silentia. Při obědě se pět minut četla duchovní četba. Od 12.30 do 13.15 byla rekreace, poté následovalo do 14 hodin rozjímání a ve 14 hodin nešpory. Na osobní studium byl vyhrazen čas od 15 do 17 hodin. Ve čtvrtek odpoledne byla vycházka. Kromě rekreace byl zakázaný jakýkoliv osobní styk.⁴⁸¹

Po několika dnech společného života se však ukázalo, že i společný noviciát má svá úskalí: jednak jeden z jasovských noviců vůbec nerozuměl, poněvadž uměl pouze maďarsky, a také chórové modlitby ještě v listopadu pořádně vážly. „*Nejenže rytmus byl silně rozkolísaný, ale nedokázali jsme se sjednotit v unisono. Pan opat nás často přerušil*

⁴⁷⁷ Srov. tamtéž.

⁴⁷⁸ Dopis Štěpána Rajdy Heřmanu Tylovi ze dne 21. září 1948. RKNŘ, složka 1945 – 1950.

⁴⁷⁹ Vzpomínky P. Bernarda Palky.

⁴⁸⁰ Tamtéž.

⁴⁸¹ Tamtéž.

roztrpčen. “Koncem listopadu odešel z noviciátu jeden z tepelských a krátce nato se vrátili domů i oba jasovští novici. V dalším průběhu noviciátu odešel další z tepelských noviců a současně s ním jeden strahovský novic. V novoříšském klášteře tedy zůstalo deset noviců.⁴⁸²

Zima na Vysočinu přišla toho roku až v polovině listopadu. Na pokojích si topil dle vlastního uvážení každý sám dřevem, které bylo narovnáno v bednách pod okny na chodbě klauzury. Dřevo řezal a ve speciální krosně na zádech nosil konventní sluha. Když však v průběhu zimy odešel za Heřmanem Tylem do tepelského klášteře, zásoba nařezaného dřeva se rychle spotřebovala, a tak úkol jeho přípravy připadl novicům. Byli určeni dva: tepelský Antonín Dospiva a novoříšský Bernard Palka. Jejich úkolem bylo pokrýt spotřebu prelatury, konventu, sester, dvou služebných a kuchyně. Proto bylo nutné řezání a štípání dřeva na štípačce věnovat tři odpoledne v týdnu. P. Bernard vzpomíná: „*Byla to fuška. Ve dny 'řežby', jak jsme těm odpolednům říkali, to stálo za to. Vracejíce se zaprášení jsme se neměli ani kde v teplé vodě umýt.*“ Dřevo bylo nutné řezat kvůli dostatečné zásobě pro kuchyň až do června.⁴⁸³

Počátkem roku 1949 odjeli z Nové Říše další dva tepelští novici a před velikonočními svátky se P. Benda vzdal funkce novicmistra. Na jeho místo přišel strahovský premonstrát P. Justin Šít. Ten dbal velice na recitaci v chóru a na mši svatou a stále zdůrazňoval, „*že mše svatá a recitace breviáře je v řádu premonstrátů svatou privilegii.*“⁴⁸⁴

Přišel konec prvního společného noviciátu československé cirkárie, a tak novici, kteří zůstali, opustili 10. září 1949 Novou Říši a vydali se na zpáteční cestu do svých klášterů. Kvůli špatnému zdravotnímu stavu novicmistra Justina Šíta byl novicmistrem pro následující společný noviciát konaný v Nové Říši jmenován od 1. října 1949 strahovský konventuál Gabriel Kofroň,⁴⁸⁵ jenž dostal na starost 10 noviců.⁴⁸⁶

Plak státu na církev neustále sílil. Podobně jako gestapo v době druhé světové války, i státní bezpečnost mapovala jak stav klášterních budov, podle něhož se dalo určit, pro jaké účely by mohl v budoucnu stát kláštery využít, tak i názory lidí na jejich činnost. Z těchto zdrojů vypracoval církevní tajemník v Dačicích 22. prosince 1949 krátký posudek také na novoříšský klášter: „*Politickou situaci v klášteře jest možno označiti za reakční. (...)*

---

⁴⁸² Tamtéž.

⁴⁸³ Tamtéž.

⁴⁸⁴ Tamtéž.

⁴⁸⁵ Srov. Dopis opata Jarolímka opatu Machalkovi ze dne 14. září 1949. RKNŘ, složka 1945 – 1950.

⁴⁸⁶ Srov. Zápis o stavu kláštera církevním tajemníkem ze dne 22. prosince 1949. Tamtéž.

Zaměření řeholníků se řídí podle opata, který jest odpůrcem dnešního lidově-demokratického státního zřízení. (...) Není známo, že by se v klášteře konaly schůzky věřících, klášter žije docela izolovaně od věřících a okolí, a není – možno označiti – oblíben u veřejnosti pro své politické zaměření.“ Dále následuje stručný popis kláštera a současného stavu hospodářství, který se po zabavení dvorů a lesů snížil pouze na zahradu o výměře 3 ha. Nakonec ještě učinil poznámku, že „*finanční stránka jest dobrá (není zadlužen)*“.⁴⁸⁷

K prvnímu přepadení novoříšského kláštera došlo v pátek 3. února 1950. Kolem šestnácté hodiny přijela do Nové Říše kolona osobních a nákladních aut s příslušníky Státní bezpečnosti a lidových milicí. Obklopili celé městečko a postupovali směrem ke klášteru. Několik příslušníků Státní bezpečnosti zatím vniklo do kláštera, kde zatkli opata Machalku, a než se celý okruh stáhl, odvezli ho pryč. Všichni členové řádu byli svoláni do jídelny, kde jim bylo velitelem oznámeno, že bude provedena prohlídka kláštera. Chodba se naplnila asi padesáti příslušníky policie, kteří se rozdělili na několik pátracích skupin a ke každé skupině byl přidělen jeden z řeholníků. Tehdejší kaplan Metoděj Vitula doprovázel skupinu deseti policistů k prohlídce na prelaturu. „*V opatově pracovně a ložnici nezůstal bez povšimnutí jediný kout, jediná zásuvka, ba ani jediný papírek*.“ Přes jejich usilovné pátrání se však jediným doličným předmětem, který by snad mohl být v rozporu se státním zřízením a jemuž věnovali policisté mimořádnou pozornost, zdála být fotografie generála Janouška, velitele československého letectva v Anglii, který osvobodil koncentrační tábor v Dachau; jinak se nic závadného nenašlo. Při odchodu z opatovy ložnice však Metoděj Vitula upozoroval, že jeden z policistů vběhl do sousední koupelny. Šel se tedy podívat, proč. Vstoupil do místnosti právě v okamžiku, kdy si policista rozepínal kabát, pod nímž něco držel. Jakmile Vitulu spatřil, zrudl, a opět se začal zapínat. Na otázku, co tam dělá, když prohlídka skončila, neodpověděl a odešel.

Po zamčení prelatury ihned odebrali Metoději Vitulovi klíče, a když skončila také prohlídka konventu a kostela, byli znovu všichni odvedeni do refektáře. Po dvou hodinách strávených v tichu pod stálým dozorem se pátrání pro neúspěch opakovalo. I druhou prohlídku absolvoval Metoděj Vitula jako průvodce na prelaturu s toutéž skupinou. Podle jeho svědectví se na rozdíl od první prohlídky „*všichni chovali ukázněně, s jistotou, že nyní dosáhnou kýženého úspěchu*.“ V pracovně opata Machalky je znovu zaujala především fotografie důstojníka v uniformě; kromě toho někteří z nich laxně prohledávali obsah

---

⁴⁸⁷ Tamtéž.

jednotlivých zásuvek. Až najednou jeden z nich otevřel skříň, k jejímuž obsahu se rázem obrátila pozornost všech přítomných, neboť obsahovala samopal zabalený do hedvábného papíru. Byl položen hned na kraji skříně, tedy na místě, které při první prohlídce nebylo možno přehlédnout. Tento objev dodal policistům chuť do práce, takže během několika okamžiků našli na skříně „ukrytý“ zásobník a v kachlových kamnech „objevili“ druhý samopal. „*Radost nyní nebrala konce. Měli pádné důkazy. Podařilo se to.*“ Prelatura zůstala již otevřená a všichni se odebrali do průjezdu, kde stálo diplomatické auto značky Pontiac – dar opatu Machalkovi od řádových spolubratří z Ameriky, které bylo tímto zabaveno. Odvezením auta prohlídka skončila.⁴⁸⁸

O pět dní později, tedy 8. února 1950, byl Státní bezpečností zatčen také provizor Ludolf Barták.⁴⁸⁹ Od toho dne následovaly prohlídky dvakrát až třikrát týdně po celý únor a březen. Žádná z nich však nebyla úspěšná kromě jedné, při níž našli v chórových lavicích v kostele „ukryto“ větší množství valut a ve zповědnici pod klekátkem pistoli.⁴⁹⁰

Opat Machalka byl společně s dalšími představenými a kněžími⁴⁹¹ odsouzen 5. dubna 1950 v „monstrprocesu“ za vlastizradu k 25 letům těžkého žaláře; kromě toho mu byl uložen peněžitý trest ve výši 50.000 Kčs, byl mu zkonfiskován veškerý majetek a byl zbaven občanských práv na dobu deseti let. Provizor Ludolf Barták byl za neoznámení trestné činnosti opata Machalky odsouzen na dva roky těžkého žaláře a zbaven občanských práv na dobu tří let.⁴⁹²

Mezitím byl ze strany státu připravován další zákrok proti církvi – celostátní rušení klášterů, které se v první etapě týkalo pouze mužských komunit. Akce „K“ – jak se jí

⁴⁸⁸ Srov. vzpomínky P. Metoděje Vituly.

⁴⁸⁹ Srov. Rozsudek Státního soudu v Praze ze dne 5. dubna 1950, s. 6. Fond: NA, Ministerstvo spravedlnosti (neuspořádáno).

⁴⁹⁰ „*Asi 14 dní po zatčení opata přijelo v noci opět několik aut. Bezpečnost nám sdělila, že se opat přiznal, že ukryl v kostele pod klekátkem na kazatelně pistoli. Připadalo nám to směšně, protože klekátko na kazatelně je snadno přenosné. Když se sami přesvědčili, byli udiveni. V kostele začala tedy důkladná prohlídka. Nazdvihovaly se lavice, prolézal každý kout, ale pistole nikde. Začali nás obviňovat, že jsme ji někde ukryli. Po několikahodinové prohlídce si už sami nevěděli rady. Nezbylo než zavolat řidiče Hausera. Tento primitivní člověk a ještě k tomu špatný herec, šel přímo ke zповědnici a zpod klekátko vytáhl pistoli, kterou tam ukryl při první prohlídce před 14 dny. Byla tam přibita hřebíkem. (...) Při označení místa ani nerozeznal kazatelnu od zповědnice. Při první prohlídce udělali ještě jednu věc. Dovezli s sebou cizí valuty a ukryli je pod podlahou ve štalách. Pochopitelně je tam také najisto našli. Hned po těchto nálezech se muselo všechno pečlivě vyfotografovat. Kolem automatů, které dovezli, nastavili kalichy, na stoličky před oltářem rozložili množství bankovek a k nim položili pistoli. Inscenace víc než přesvědčivá. Opat se stal, aniž o tom věděl, přes noc zločincem.*“ Vzpomínky P. Metoděje Vituly.

⁴⁹¹ Dalšími odsouzenými byli želivský opat Vít Bohumil Tajovský, provinciál jezuitů František Šilhan, jeho řádoví spolubratři Adolf Kajpr a František Mikulášek, dominikán Silvestr Braitto, redemptoristé Jan Mastiliak a Jan Blesík a františkán Jan Urban. Podobně jako opat Machalka byli i oni odsouzeni k mnohaletým trestům těžkého žaláře, k zaplacení vysokých peněžitých pokut, byli postiženi konfiskací majetku a zbaveni občanských práv na dobu deseti let. Srov. Rozsudek Státního soudu v Praze ze dne 5. dubna 1950, s. 4 – 7. Fond: NA, Ministerstvo spravedlnosti (neuspořádáno).

⁴⁹² Srov. tamtéž.

krycím názvem říkalo – proběhla během dvou nočních razíí ze 13. na 14. dubna a z 27. na 28. dubna 1950⁴⁹³. Při nich byly jednotlivé kláštery přepadeny a řeholníci odvezeni do centralizačních klášterů.⁴⁹⁴ Novoříšští premonstráti byli odvezeni do sběrného tábora v Broumově a později buď rovněž odsouzeni, nebo posláni k Pomocným technickým praporům, u nichž sloužili muži režimu nepohodlní. Kněží se později mohli vrátit do duchovní správy, pokud jim ovšem byl dán tzv. „státní souhlas“. Tři řeholní sestry se vrátily do řeholního domu na Svatém Kopečku u Olomouce a dvě děvčata zaměstnaná v klášteře byla propuštěna domů.⁴⁹⁵

Na konci srpna 1950 začala také likvidace ženských klášterů, která na rozdíl od „Akce K“ probíhala postupně.⁴⁹⁶ Od 25. srpna 1950 bylo v klášteře přechodně ubytováno 19 sester z Kongregace sester premonstrátek ze Svatého Kopečku⁴⁹⁷ a o dva dny později k nim přibylo 44 většinou starých a nemocných sester z Kongregace Milosrdných sester III. řádu sv. Františka v Opavě.⁴⁹⁸

Jejich příchodem znovu alespoň na chvíli ožil klášterní život. Sestry zde měly samostatné hospodářství, chovaly krávy a drůbež a používaly obě zahrady a louku pod klášterem. Modlily se v kostele ve štalách. Po jejich převozu 23. srpna 1951 do Broumova v Čechách a Vidnavy ve Slezsku bylo v klášteře uskladněno obilí, čímž byla narušena statika budov.⁴⁹⁹

1. listopadu 1951 se museli nájemníci z domu pro zaměstnance vystěhovat, neboť celý klášterní objekt byl předán k užívání armádě.⁵⁰⁰ Ta sem nejprve od 15. března 1952 do 1. listopadu 1955 umístila posádku, a od podzimu 1956 ho převzala do správy Vojenská nemocnice Brno, umístěná od roku 1784 v prostorách bývalého zábrdovického kláštera. Ta zde zřídila sklady polní nemocnice.

Tak se novoříšský klášter stal na dlouhých 35 let majetkem Vojenské nemocnice Brno. Po dvou stech dvaceti letech, kdy byl v roce 1733 povýšen novoříšský klášter na samostatné opatství, oba objekty opět patřily pod správu jednoho – tentokrát světského – majitele.

⁴⁹³ Novoříšský klášter byl zabrán v první vlně. Srov. *Kronika obce Nová Říše*.

⁴⁹⁴ Srov. Václav VAŠKO, *Neumlčená*, Praha: Zvon, 1990, II. díl, s. 150.

⁴⁹⁵ Srov. vzpomínky Metoděje Nováka.

⁴⁹⁶ Srov. V. VAŠKO, c.d., s. 191.

⁴⁹⁷ Srov. VLČEK Vojtěch, *Ženské řehole za komunismu 1948 – 1989*, Olomouc: MCM, 2005, s. 276.

⁴⁹⁸ Srov. *tamtéž*, s. 188.

⁴⁹⁹ Srov. vzpomínky Metoděje Nováka.

⁵⁰⁰ Srov. *Kronika obce Nová Říše*.

Ani po zrušení kláštera však chórové modlitby v kostele neustaly, jen se přesunuly z chórových lavic na kůr, kde se premonstrátsí terciáři a příznivci záhy po odchodu sester začali tajně scházet alespoň o nedělích k modlitbě nešpor.⁵⁰¹

5.7.2 Pastorační a veřejná činnost

Po druhé světové válce se začal farní život po návratu novoříšských premonstrátů znovu rozvíjet. Pastorační činnost však se změnou společenských poměrů doznala některých změn. Po druhé světové válce byly např. nedělní mše svaté v novoříšské farnosti zredukovány na tři, a to v sedm, devět a deset hodin. Od listopadu 1950 byly mše svaté pouze dvě, a to v osm a v deset hodin, ve 14 následovalo ještě svátostné požehnání.

Po zabrání kláštera byla po tři týdny pouze jedna mše svatá, a to v neděli. Sloužili je P. J. Štěpánek z Nových Sadů a P. Černý.⁵⁰² Od počátku května byl pak duchovním správcem novoříšské farnosti ustanoven P. Bohuslav Zouhar, který bydlel v Dobročinném ústavu, kde byla také farní kancelář.⁵⁰³ Novoříšští premonstráti působící na farách zůstali ve službě duchovních správců i nadále – většinou až do své smrti. Potom byli na jejich místa jmenováni obvykle diecézní kněží.

Ani Dobročinný spolek neměl již dlouhého trvání. V poválečných letech bylo třeba opravit budovu Rudolfiny. Proto byly v roce 1947 děti ze sirotčince na dobu přestavby budovy, která byla v nevyhovujícím stavu, přemístěny do Brna a sestry v zájmu zdraví odvolány.⁵⁰⁴

Od ledna do června 1948 působily v Nové Říši dvě sestry řádu svatého Rafaela jako učitelky ve školce.⁵⁰⁵ V důsledku reorganizace péče o mládež však hrozilo, že spolky věnující se této činnosti budou převedeny do státní správy, pokud nebyly zřizovány řeholemi nebo nespádaly pod charitu. Zástupci Dobročinného ústavu se proto na valné hromadě 8. února 1948 usnesli, že dosavadní spolek rozpustí a přemění ho na farní charitu v Nové Říši s názvem „Ludmila“, takže se majetek nepřevede přímo do svazu charity

⁵⁰¹ „Chodili jsme se modlit v neděli nešpory. Modliteb se účastnil většinou můj otec, já, Karel Krajíček (tj. P. Norbert – tehdy to ovšem nikdo nevěděl, protože byl vysvěcen tajně – pozn. autora) a Stanislav Tesař. Modlili jsme se v kostele na kůru. Doprovázel jsem při tom i na varhany. Dole přes prosklenou stěnu bylo slyšet, že se v kostele něco děje, a tak se o naší 'chórové' činnosti od někoho dozvěděl i církevní tajemník. Proto jsme se museli na nějaký čas přesunout k nám domů, ale zakrátko jsme byli už zase v kostele. Zavřeli jsme však hlavní dveře, aby nás nemohl nikdo poslouchat.“ Vzpomínky Metoděje Nováka.

⁵⁰² Srov. tamtéž.

⁵⁰³ Srov. *Kronika obce Nová Říše*.

⁵⁰⁴ Srov. Dopis Charity Brno správě Dobročinného ústavu v Nové Říši ze dne 15. června 1947. RKNŘ, složka Dobročinný ústav.

⁵⁰⁵ Srov. Dopis Charity Brno správě dobročinného ústavu v Nové Říši ze dne 28. května 1948. Tamtéž.

Brno.⁵⁰⁶ Tím vyhověli stanovám a současně zůstala správa spolku nezměněna.⁵⁰⁷ V roce 1949 byl kvůli přestavbě provoz Dobročinného ústavu dočasně zastaven.⁵⁰⁸ V roce 1950 byl spolek zlikvidován a majetek převeden na KNV v Jihlavě.⁵⁰⁹

5.7.3 Hospodářství

Po celou dobu války i po ní nadále klášter vlastnil veškerý předválečný majetek.⁵¹⁰ Během války byly pořízeny nové stroje jako traktor, přívěsný vůz, vyorávač brambor a pluh k traktoru, stříkačka, řezačka píce, žací stroj, elektromotory, aj. Kromě těchto strojů měli zaměstnanci k dispozici také služební jízdní kolo.

Naproti tomu v době války bylo lihovaru zabaveno 300 m³ palivového dřeva pro potřeby Hitlerjugend, dále 80 m² dlaždic, 4 psací stroje a jeden počítací stroj.⁵¹¹ Ztratilo se rovněž mnoho zásob obilí.⁵¹² V roce 1945 bylo projíždějící Rudou armádou na základě hlášení lesního personálu odstřeleno 39 ks srnčí zvěře⁵¹³ a 1. října zmizelo 60 m³ dřeva.⁵¹⁴

Přes nucenou správu a všechny škody způsobené válkou se však celkem v krátké době podařilo hospodářství pozvednout na dobrou úroveň. Lihovar nadále dodával líc k dalšímu zpracování panu Norkovi do Telče a dvory dál fungovaly.⁵¹⁵

Podobně jako před válkou fungoval systém drobných denních klášterní plateb tak, že v kanceláři provizorátu byla uložena záloha v hodnotě kolem 20.000 Kč na nutné výplaty, aby se menšími platbami nemusela zatěžovat ústřední pokladna, umístěná na prelaturě. Pokud bylo něco z této zálohy placeno, bylo to pravidelně denně při úředním referátu u představeného ihned doplněno z ústřední pokladny. V té se nacházel obnos v rozmezí 50.000 – 100.000 Kčs. Každý poslední pátek v měsíci byla dopoledne vyplácena z ústřední pokladny hospodářské kanceláři měsíční mzda pro zemědělské zaměstnance a úředníky a týdenní mzda pro zemědělské dělníky. Každý poslední pátek v měsíci se také uzavírala lesní pokladna na Olšanech, která evidovala peníze z drobného prodeje dříví.⁵¹⁶

⁵⁰⁶ Farní charita byla součástí charity diecézní.

⁵⁰⁷ Srov. Protokol o schůzi ze dne 8. února 1948. RKNŘ, složka Dobročinný ústav.

⁵⁰⁸ Srov. Dopis Charity Brno spolku Ludmila v Nové Říši ze dne 9. června 1949. Tamtéž.

⁵⁰⁹ Srov. Dopis farní charity v Nové Říši diecézní charitě Brno ze dne 7. června 1951. Tamtéž.

⁵¹⁰ Srov. *Škody vzniklé na pozemcích*. RKNŘ, složka 1945 – 1950.

⁵¹¹ Srov. *Odcizené věci ke dni 31. srpna 1945*. Tamtéž.

⁵¹² Srov. Pohyb zásob mezi 1. lednem 1939 a 15. listopadem 1945. Tamtéž.

⁵¹³ Srov. *Škody způsobené na zvěři vysoké* z 13. listopadu 1945. Tamtéž.

⁵¹⁴ Srov. *Zásoby převzaté armádami 23. března 1945 a 1. října 1945*. Tamtéž.

⁵¹⁵ Srov. vzpomínky P. Ludolfa Bartáka.

⁵¹⁶ Prohlášení o ztrátě peněz při zatýkání, RKNŘ, složka 1945 – 1950.

Ani tento rozkvět však neměl dlouhého trvání, neboť po únoru 1948 přišla 15. září 1948 řada i na klášterní hospodářství. Veškeré klášterní lesní pozemky byly převedeny na stát a 24. září byla rozparcelována část zemědělské klášterní půdy,⁵¹⁷ takže klášteru zůstalo jen něco málo hektarů obilovin.⁵¹⁸

Na jaře roku 1949 bylo z bohuslavického lihovaru státem odvezeno nové zařízení na výrobu lihu, které pořídil ještě opat Souček, ale které ovšem zůstalo až do roku 1949 uloženo v bednách.⁵¹⁹

1. listopadu 1949 byl zbytek polností i s budovou klášterního velkostatku přeměněn na státní velkostatek⁵²⁰ a lesy převzala Státní lesní správa v Jemnici. Dvory v Bohuslavicích, Sedlaticích a Vystrčenovicích byly rozděleny podle druhé pozemkové reformy a dány k užívání zemědělským dělníkům, lihovar byl zestátněn a okolní domy v okolí kláštera byly přiděleny lidem.⁵²¹ V pivovaru byla zřízena družstevní prádelna.⁵²²

---

⁵¹⁷ Srov. M. DUŠEK, c.d., s. 20.

⁵¹⁸ Srov. vzpomínky P. Bernarda Palky.

⁵¹⁹ Srov. tamtéž.

⁵²⁰ Srov. M. DUŠEK, c.d., s. 20.

⁵²¹ Srov. *Kronika obce Nová Říše*.

⁵²² Srov. M. DUŠEK, c.d., s. 20.

6. ZÁVĚR

Co říci závěrem o životě v novoříšském klášteře a jeho vlivu na okolí? Za prvních padesát let 20. století jím prošlo 48 bratří pod vedením pěti opatů. Byli to lidé toužící po službě Bohu a bližním, ale přece jen lidé různých povah, názorů, představ o životě... A tak jako jinde i v Nové Říši byla komunita někdy jednotná, jindy rozdělena. Vždy se v ní ale našli jedinci, kteří se v zájmu obecného dobra a zachování kláštera dokázali podřídit a přizpůsobit.

Je také pochopitelné, že se jednotlivá opatská období od sebe lišila, protože každé probíhalo v jiné době, v jiném politickém režimu, za jiných okolních vlivů. Studium pramenů ukázalo, že jednotliví opati do jisté míry sice měli možnost výrazně ovlivnit svými rozhodnutími a postoji rozkvět nebo naopak úpadek kláštera, ale že je třeba mít více na zřeteli, co dokázala za vlády toho kterého opata celá komunita, než co vykonal opat sám.

Kromě celkového přehledu bylo nejcennější poznání situace kolem řádové reformy 1927 – 1933, z níž vyplývá mj. i souvislost vnějších záležitostí, zejména ekonomických, s duchovním životem kláštera i celého řádu. Je proto mimořádně zajímavé, že největšího rozkvětu ve sledovaném období dosáhl klášter právě za „reformovaného“ opata Součka. Hodnotit období opata Machalky je obtížné, protože krátce po obnově řeholního života v klášteře po druhé světové válce, skončila veškerá jeho snaha zatčením řeholníků a zabráním kláštera státem v roce 1950. Přesto je i v tomto období patrná snaha v cestě započaté opatem Součkem pokračovat.

Protože stále platí, že dějiny jsou učitelkou života, může se i dnešní generace z osudů novoříšského kláštera v první polovině minulého století poučit. Jsou to základy, na nichž dnes stavíme budoucnost.

7. SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ACGOPraem.	Archiv curiae generalis praemonstratensis
b.n.	Bez nakladatele
c.d.	Citované dílo
kt.	Karton
MZA	Moravský zemský archiv
NA	Národní archiv
Nestr.	nestránkováno
RKNŘ	Registratura kláštera v Nové Říši
SOkA	Státní okresní archiv

8. SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY

Prameny:

Registratura kláštera v Nové Říši

Deputátní tabulka 1929 – 1939

Jídelní lístek 1938 – 1940

Lesní hospodářský plán 1934 – 1946

Matrika členů

Osobní složky

Augustin Machalka

Baptista Valášek

Bohuslav Němčanský

Gerlach Kříž

Gotfríd Kasan

Složka 1893 – 1908

Denní řád z doby opata Karáska

Seznam vydávání dřeva v roce 1902 – 1903

Složka 1909 – 1912

Protokol o lesním hospodářství ze dne 16. listopadu 1912

Složka 1913 – 1928, 1929 – 1935, 1936 – 1945, 1945 – 1950

Složka Dobročinný ústav

Složka Inventura majetku 1928

Objekty hospodářské a obytné

Objekty klášterní a patronátní

Protokol o stavu lesů

Soupis hospodářských strojů

Soupis knih v klášterní knihovně

Soupis vybavení cihelny

Soupis zařízení v pile a šrotovníku

Výkaz dobytka

Výkaz pozemků

Zařízení hospodářských budov

Složka Korespondence opata Součka
Složka Soukromý archiv Metoděje Nováka
Vzpomínky Terezie Ondráčkové-Dobešové

Složka Stavební činnost
Složka Řádová reforma 1928
Složka Vizitační protokoly
Složka Zábřdovice – Židenice

- Catalogus cleri dioeceseos Brunensis*, Brunae, 1909
Catalogus generalis (...) ordinis praemonstratensis ineunte saeculo, Praha 1900
Catalogus generalis ordinis praemonstratensis (...) 1928, Averbode 1928
Data pro historia domestica, rukopis, 1819 – 1910
Dějiny spolku a dobročinného ústavu korunního prince Rudolfa v Nové Říši na Moravě,
Brno: b.n., 1899
Farní věstník 1930 – 1935. Knihovna kláštera v Nové Říši, č. 8112
Haus – Protokol, rukopis, 3 díly: zpětně 1257 – 1850; 1850 – 1908; 1908 – 1974
Haus – Protokol von Krassonitzer Pfar[rei], 1824 – 1989
Kronika obce Nová Říše, strojopis, nestr., 1890 – 1952
STANĚK František, *700 let kláštera v Nové Říši a útěk preláta Drápalíka*, Brno: b.n., 1912
Necrologium canoniae Neoreischensis, rukopis, 1844
Papežská korunovace Matky Boží svatohostýnské, Brno: b.n., 1913
Protocollum domesticum parochiae Longo-Brtnicensis, rukopis, 1873 – dosud
Protokollum domesticum parochiae Neo-Říšensis, rukopis, 1789 – 1945
Ročenka sdružení venkovské omladiny na Moravě ve Slezsku na rok 1912, Brno: b.n., 1912
Stanovy spolku pro „Nemocnici Korunního prince Rudolfa“ v Nové Říši na Moravě,
Jihlava: b.n., 1865
Statuta ordinis praemonstratensis, Averbode 1898.
ŠAMALÍK Josef, *Bič na agrární lež a klam*, Brno: b.n., 1913
TYL Heřman Josef, *Opatský chrám sv. Petra a Pavla v Nové Říši*, Brno: Občanská tiskárna,
1941
ŽŮREK, Klement Maria Josef, *Klášter Premonstrátský v Nové Říši 1211 – 1911*, Nová
Říše: b.n., 1911

Moravský zemský archiv Brno

Fond E 58 – Premonstráti Nová Říše, kt 451 – 512

Archiv generalátu premonstrátského řádu v Římě

Státní okresní archiv Jihlava

Fond: Farní úřad Nová Říše, kt. 211, 302 – 304

Národní archiv

Fond Premonstráti Strahov

Personalia, kt. 1221

Fond Ministerstvo spravedlnosti (neuspořádáno)

Vzpomínky:

Marie Vídenská, rozená Skoumalová, bydlištěm Předín 21, narozena 25. září 1928

Jaroslava Vítů, rozená Petřů, bydlištěm Nová Říše 4, narozena 2. dubna 1919

Metoděj Novák, bydlištěm Nová Říše 82, narozen 15. prosince 1925

Antonín Krajíček, bydlištěm Nová Říše 25, narozen 2. února 1931

Marie Krajíčková, rozená Pátková, bydlištěm Nová Říše 25, narozena 30. června 1935

P. Bernard František Palka, narozen 19. ledna 1927

P. Ludolf Stanislav Barták, narozen 3. ledna 1915

Literatura:

ARDURA Bernard, *Prémontrés Histoire et Spiritualité*, Université de Saint – Etienne 1995

BACKMUND Norbert, *Monasticon Praemonstratense I – III*, Straubing 1949 – 1956

BACKMUND Norbert, *Geschichte des Prämonstrantenserordens*, Morsag Verlag, Grafenau 1986

CRUCIUS Irene und FLACHENECKER Helmut (ed.), *Studien zum Prämonstratenserorden*, Göttingen 2003

DUŠEK Milan, *Městys Nová Říše* (nepublikováno), Nová Říše, 2003

EFMERTOVÁ Marcela, *České země v létech 1848 – 1918*, Praha: Libri, 1998

- FOLTÝN Dušan, *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, Praha: Nakladatelství Libri, 2005
- FRIEDRICH Gustav, *Rukověť křesťanské chronologie*, Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1934
- HOFFMANN Bedřich, *A kdo vás zabije...*, Přerov: Společenské podniky, 1946
- HOLMAN Petr (editor), *Otokar Březina – Korespondence*, 2 díly, Brno: Host, 2004
- CHAROUZ Zdeněk, *Svatý Norbert*, Brno: Cesta, [1990]
- CHVATÍK Jan, *Nacistická perzekuce premonstrátského kláštera v Nové Říši*, Brno, 2003, diplomová práce na historickém ústavu FF MU
- JIRÁSKO, Luděk, *Církevní řády a kongregace v českých zemích*, Praha: Klášter premonstrátů na Strahově, 1991
- KADLEC Jaroslav, *Přehled českých církevních dějin*, 2 díly, Praha: Zvon, 1991
- KOLÁŘ Václav a kolektiv, *Kostel sv. Cyrila a Metoděje v Brně-Židenicích*, Brno: Vydavatelství Knihař, 1995
- KOSÍK Marian Rudolf, O.Praem., *Humberk*, Brno: Kartuziánské nakladatelství, 2001
- Lexikon české literatury*, sv. 1, Praha: Academia, 1985
- MAREK Pavel (editor), sborník *Jan Šrámek. Kněz, státník, politik*, Olomouc: Katedra politologie a historie Filozofické fakulty Univerzity Palackého, 2004
- NEKUDA Vladimír a kolektiv, *Vlastivěda Moravská – Dačicko, Slavonicko, Telčsko*, Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2005
- TYL Heřman Josef, *Psancem*, Třebíč: Arca JiMfa, 1995
- TYL Heřman Josef, *Moji nejdražší*, Praha: GEUM 2004
- VAŠKO Václav, *Neumlčená*, Praha: Zvon, 1990
- VLČEK Vojtěch (editor), sborník *Ženské řehole za komunismu 1948 – 1989*, Olomouc: MCM 2005

Webové stránky:

http://www.totalita.cz/vysvetlivky/o_halaf.php – ze dne 17. dubna 2006

9. ANOTACE

Premonstratensian Monastery in Nová Říše in the First Half of 20th Century

The Monastery of Premonstratensians in Nová Říše was founded by Markvard of Hrádek with his wife, Vojslava, for Premonstratensian nuns in 1211. During the Hussite wars, the monastery was repeatedly ransacked and finally in 1430, completely destroyed. In subsequent years, the nuns continued to grow older and pass-away, and in 1596, the last nun, prioress Anna Černická, was taken to the Premonstratensian Convent in Chotěšov.

After a necessary conversion, the male community of Premonstratensians from Zábřdovice near Brno came to the monastery on 26th May 1641. Their successful activities were disturbed by big fire in Nová Říše that damaged the monastery and the church. After being restored, it was promoted to the independent abbey in 1733. The other big fire engulfed the church roof and the monastery including the library and the new prelat's buildings, which had not yet been finished. Its economic growth started in the second half of the 19th century after a long and complicated renovation.

At the beginning of the 20th century, the monastery began to flourish spiritually and economically under the abbot Josef Karásek (1893 – 1908), and it achieved its peak under his successor Norbert Drápalík (1909 – 1912). Under the abbot Ferdinand Hotový (1913 – 1928) the monastery struggled with the difficulties of World War I and its consequences.

The order was reformed between 1927 – 1933, and it brought a fundamental change in the monastery's way of life. In the course of reformation in 1929 when the abbatial election was declared null and void for Josef Kunka, the Congregation appointed Pavel Souček the abbot (1929 – 1943). He managed to put the reformation requirements into effect with much determination.

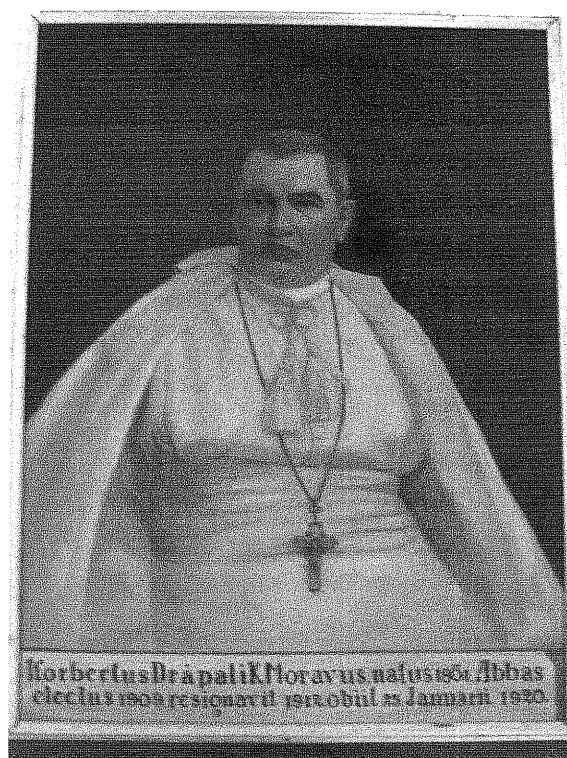
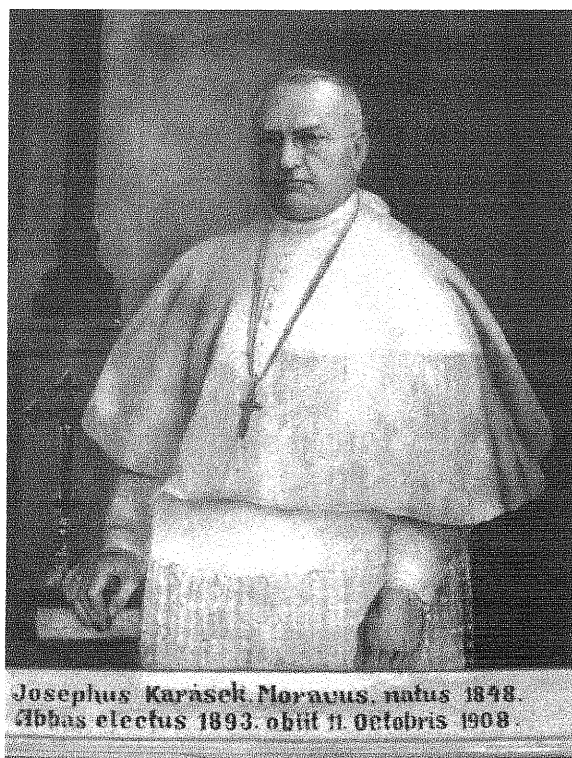
During World War II, these events were interrupted on 29th May 1942. On this date, 12 of Nová Říše's premonstratensians were arrested on the denouncement of a former novice, Gerlach Kříž, and nine of them were deported to the concentration camp in Osvětim (Auschwitz) where five of them including the abbot Souček lost their lives.

The members of the Order, who survived the war and came back from the concentration camps, elected Augustin Machalka the abbot (1945 – 1993). Scarcely had they managed to start their new life in the monastery when the communist government arrested all brethren and nuns and closed all covents and monasteries.

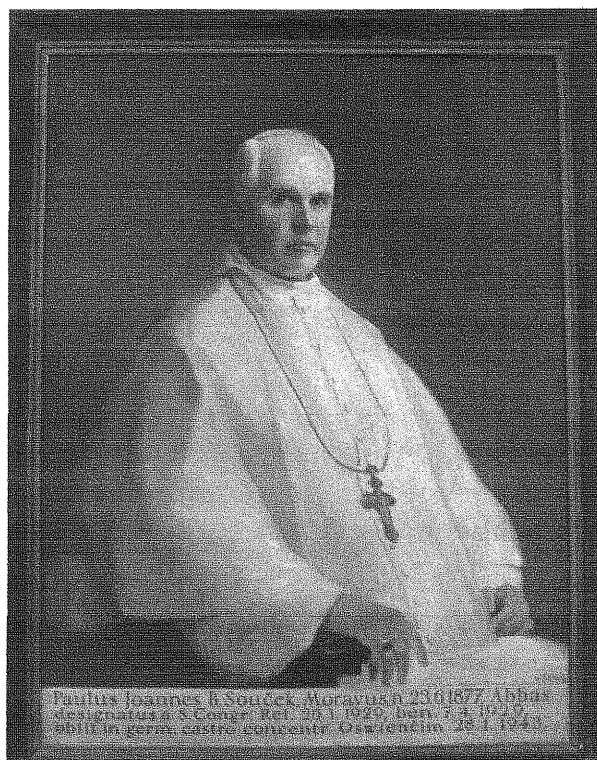
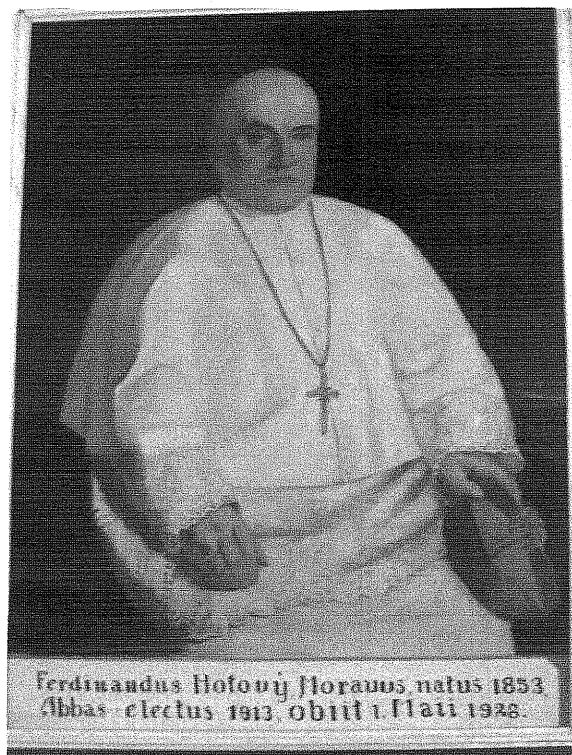
The friars were jailed or sent to serve in the so called "auxiliary technical battalion." The monastery was converted into a storage facility for the army hospital in Brno.

The History of the First Half of 20th Century
Czech Church History
Premonstratensians
Nová Říše Monastery
The Reformation of Order

10. PŘÍLOHY

Příloha I.
Portréty opatů Josefa Karáska a Norberta Drápalíka

Příloha I.
Portréty opatů Ferdinanda Hotového a Pavla Součka

Příloha I.
Portrét opata Augustina Machalky

Příloha II.

Seznam duchovních správců farností

Dlouhá Brtnice: Norbert Drápalík (1893 – 1896), Petr Stejskal (1896 – 1900), Baptista Janoušek (1900 – 1901), Zikmund Záběhlický (1901 – 1906), Ferdinand Hotový (1906 – 1913), Milo Kalouda (1913 – 1921), Štěpán Rajda (1921 – 1937), Baptista Valášek (1937 – 1947), Bronislav Svoboda (1947), Antonín Bubla (1947) a Hroznata Opravil (1947 – 1995).

Krasonice: Hugo Černý (1893 – 1905), Ferdinand Hotový (1905 – 1906), Hugo Černý (1906 – 1909), Baptista Janoušek (1909 – 1913), Zikmund Záběhlický (1913 – 1914) a Josef Kunka (1914 – 1965).

Nová Říše: Jan Sarkander Krchňák (1891 – 1901), Evermod Petrů (1901), Baptista Janoušek (1901 – 1909), Štěpán Rajda (1909 – 1913), Baptista Janoušek (1913 – 1916), Zikmund Záběhlický (1916 – 1942), Antonín Bubla (1942 – 1945), Štěpán Rajda (1945 – 1950).

Rozseč: Petr Stejskal (1908 – 1945), Isfríd Muška (1945 – 1946), Antonín Bubla (1946 – 1947), Bronislav Svoboda (1947 – 1948) a Evermod Fanta (1948 – 1971).

Stará Říše: Ferdinand Hotový (1889 – 1900), Petr Stejskal (1900 – 1908), Evermod Petrů (1908 – 1913), Štěpán Rajda (1913 – 1921) a Milo Kalouda (1921 – 1952).

Příloha III.

Domácí řád pro novice a kleriky ke dni 24.4. 1932

Chování v domě:

1. Nejstarší klerik má dávat dobrý příklad ostatním.
2. Přesně se musí zachovávat domácí a denní řád a vyhýbat se nutno všem nesrovnalostem v obcování. Nejstarší klerik podává přání a stížnosti představenému (magistr clericorum).
3. Klerici se naučí všem funkcím při bohoslužbě.
4. Vypomáhají v refektáři, v kostel a v knihovně dle potřeby a dle nařízení magistra.
5. Všichni se chovají skromně, navzájem přátelsky a bratrsky.
6. Vynechání nějakého určeného zaměstnání se má hlásiti předem, nebo aspoň hned potom představenému.
7. Potřeby oděvu, prádla, botů se oznamují magistrovi. k hábitu bílý klobouk dobré míti. Jinak je dobré, aby jí odpovídala duchovnímu stavu určená nebo jí nejbližší obuv.
8. Dávati klerikům rozkazy, nebo je napomínati mohou jen jejich představení a nikdo jiný.
9. Silentium se zachovává na chodbách, v sakristii, oratoři, na staci před chorem a po večerní modlitbě až do primy příštího dne.
10. Oblek, pokoj musí být v čistotě a pořádku udržován.
11. Šatstva a prádla se musí šetřiti a vypůjčené věci vrátiti.
12. V době, která je určena nějaké práci nesmí se nic jiného konati.
13. Volného času se využívá ke cvičení zpěvu, k hudbě, ke čtení a zotavení.
14. Knihy, noviny si klerici opatřují jen se svolením magistra.
15. Dostane-li klerik od vyššího představeného nějakou práci, nebo povolení k procházce, musí to svému magistrovi ihned hlásiti.
16. Z kuchyně si nesmí klerici bez dovolení ničeho bráti.
17. V konventní zahradě ovoce dle potřeby pro sebe si může vzíti, ale ne pro jiné

Zakázáno jest:

- Kouření ráno až do oběda, na chodbách je přísně zakázáno.
- Nošení bačkor není dovoleno ke stolu ani do choru.
- Účes vlasů nápadný neb příliš pěstěný není dovolený.
- Hra na harmonium nebo housle, nebo zpěv, není povolena ráno před snídáním, po večerní modlitbě, a pak v hodinách určených k jiným pracím.
- Vyjít z klauzury jest možno jen se svolením a hlášením představenému, nebo jeho zástupci; (dopoledne se nevychází z klauzury); před opuštěním a po návratu do klauzury se hlásit představenému.
- Nesmí se vstoupiti do kuchyně, do bytů sluhů, do sklepa, do prádelny, na starý dvůr, do prelátské a zelinářské zahrady a do objektů hospodářských.
- Zakázán jest důvěrný styk s personálem služebným a s laiky vůbec; a zakázáno jest míchat se do záležitostí jiných.
- Od stolu se může odnésti toliko ovoce a cukrové o Hodech Božích.
- Nesmí se vstupovati do pokojů jiných spoluřeholníků, vyjma svých představených a zpovědníka, a pak jen v úředních záležitostech
- Tykati si není dovoleno v řeholním domě.

Chování venku:

1. Na vycházkách se musí všichni chovati důstojně svého stavu.
2. Při vycházkách i jinak se nesmí navštěvovati ani hospody, ani obchody.
3. Chodí se buď po dvou nebo všichni klerici pohromadě a novici se svým novicmistrem zvláště.
4. Návštěvy v řeholním domě se musí hlásiti představenému a nesmí trvati přes hodinu, přijímají se v hovorně. V noviciátě se návštěvy vůbec nepřijímají.
5. Do bytů kleriků nesmí ministranti, studenti, návštěvníci přicházeti.
6. Známým se nic nepředkládá, příbuzným se poskytuje pohostinství dle nařízení a určení představeného.
7. Dopisování podléhá kontrole novicmistra po případě magistra clericorum.
8. Každý měsíc mají klerici podati svému představenému zprávu, jak zachovávali domácí řád a denní pořádek.
9. Nemohou žádné dary dávat ani přijímat bez svolení představeného.

10. Prelátská ani zelinářská zahrada, ani hospodářské objekty nejsou přístupné novicům a klerikům.
11. Ministranty cvičí a pořádek jim určuje jen ten, který k tomu určen jest od sakristiána.
12. Ke kněžím se musí všichni chovati uctivě, na procházkách se s nikým nedávají do dlouhých hovorů.
13. Nesmí choditi do Orlovny, navštěvovati zaměstnance, pokud bydlí v klášteře.
14. Do privátních bytů se nechodí vůbec.
15. Každý klerik má volný přístup k opatovi.
16. Jejich představení jsou novicmistr, magister clericorum, převor Konventu.
17. Jiní oficiálové mohou jejich služeb použití jen se svolením pana opata.

Příloha IV.

Pořádek při farním úřadě v Nové Říši

1. Kaplan popřípadě kaplani, přejmou vyučování ve školách, které jim určí farář, vyučování se zařídí tak, aby vždy jeden z duchovní správy byl doma a pokud možno pořádek domácí se nerušil.
2. Zaopatřování všichni v duchovní správě střídavě po týdnu, v noci vždy kaplani.
3. Nepřítomnost vždy ohlásit faráři, jedná-li se o výpomoc jinde, má dotyčný, jenž žádá o výpomoc, vyjednat souhlas faráře. Bez souhlasu a vědomí faráře a bez náhrady za sebe, nemůže se vypomáhat. Náhradu jest oplatiti. Vypomáhá pravidelně ten, kdo jest volný.
4. Kancelář ráno 8 – 10., odpoledne 1 – 3., v úředních hodinách, střídání po týdnu. Kdo má kancelář, má i týden zaopatřování. V případě zaměstnání toho, kdo má týden, zastoupí ho ten, kdo má volno. Kdo má týden, koná veškeré práce kancelářské i snubní protokoly, které se budou konat vždy ve čtvrtek kvůli pořádku s ostatními farními úřady.
5. Funkce duchovní správy, oddavky, křty, pohřby a jiné, budou vykonávat dle určení faráře, pokud nejsou zaměstnání.
6. Ze všech funkcí budou mít jednu třetinu štolý, která připadne na fungujícího kněze, tedy i faráře, po odečtení štolý kostelníka, ministrantů, a platu na kostelní potřeby. Štolové poplatky dle tříd jest zachovávatí.
7. Povede se seznam všech zaopatřování i seznam všech příjmů za funkce, křestní oddací a úmrtní listy.
8. Matriky povede farář, zápisy koná ten, kdo má funkci. Zápis se vykoná hned, čitelně a bedlivě. Opisy všech matrik a kostelních účtů obstarají kaplani.
9. Veškeré funkce konají se dle dohody, jednotlivě dle předpisů liturgických, ne každý jinak.
10. Kázání dle pořadí a senia důstojných pánů, kteří jsou určeni ke kázáním. To pořadí zůstane stejným po celý rok, pořadí toto sestaví dp. převor po dohodě s farářem, káže nejen duchovní správa, ale i konventuáli. Pořadí dle senia se přesně zachová. Kdo dá za sebe kázati, oplatí dotyčnému, až na něho přijde řada, aby pořádek zůstal neporušený.

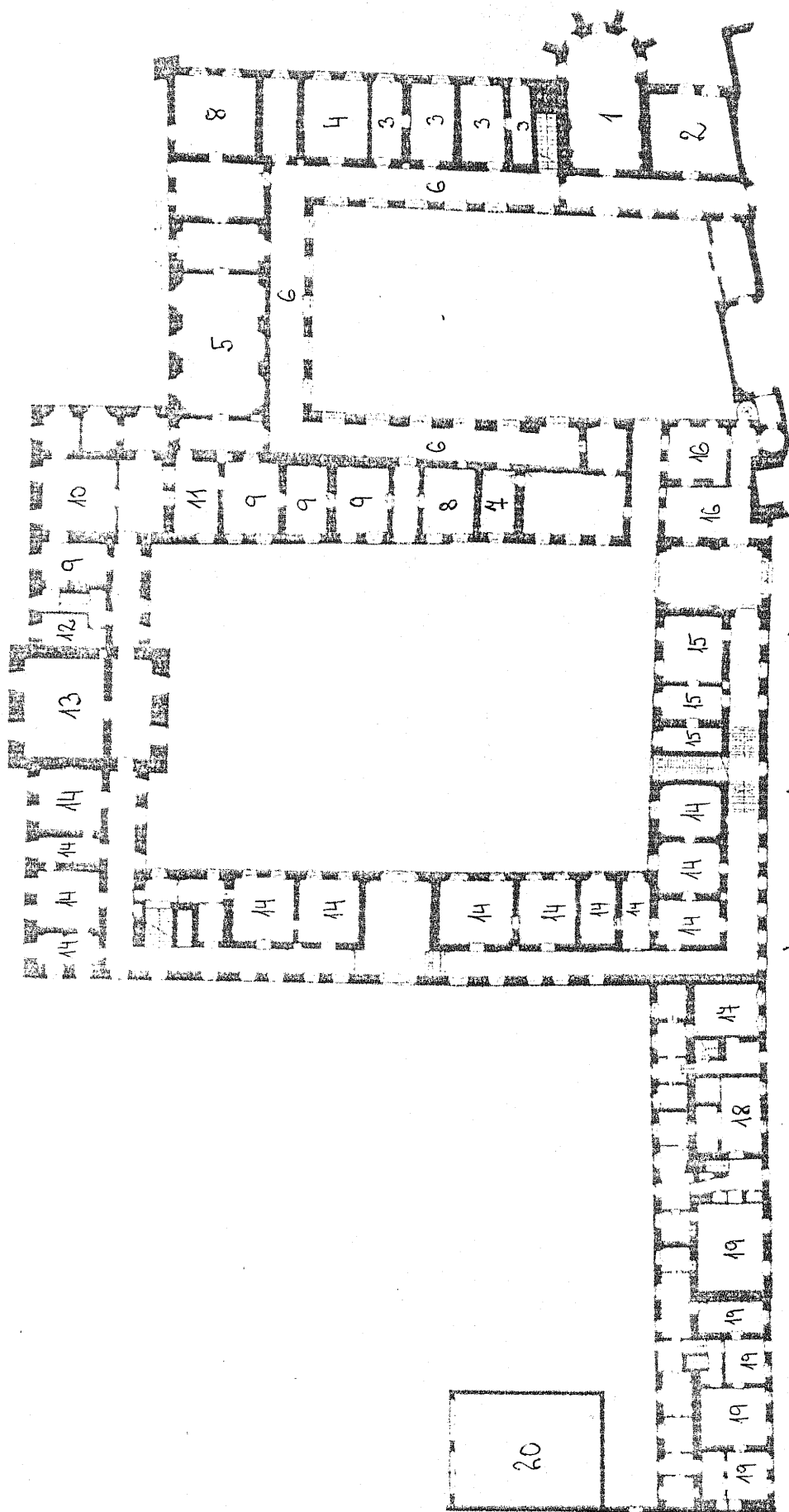
11. Do pořadu tohoto nepatří kázání příležitostná: postní, adorační, na dušičky, na konec roku, v den výstavy, před postem, v den 16. května¹ atd. Kdo má kázání postní, jest po dobu postní volný od jiných kázání. Kdo bude kázat v době postní, určí se již před novým rokem, aby si mohl sestavit pořad kázání.
12. Náboženské spolky a promluvy při jejich schůzích, křesťanská cvičení v kostele nebo v osadách určí farář a konají je kaplani, leč by některý spolek po dohodě s farářem převzal některý z dp. konventuálů. Látky promluv a křesťanských cvičení jest zaznamenati v příslušných seznamech.²

---

¹ 16. května je v Novoříšské farnosti celodenní výstav Nejsvětější svátosti oltární.

² Pořádek při farním úřadě v Nové Říši ze dne 15. prosince 1931. Archiv kláštera v Nové Říši, složka 1929 – 1935.

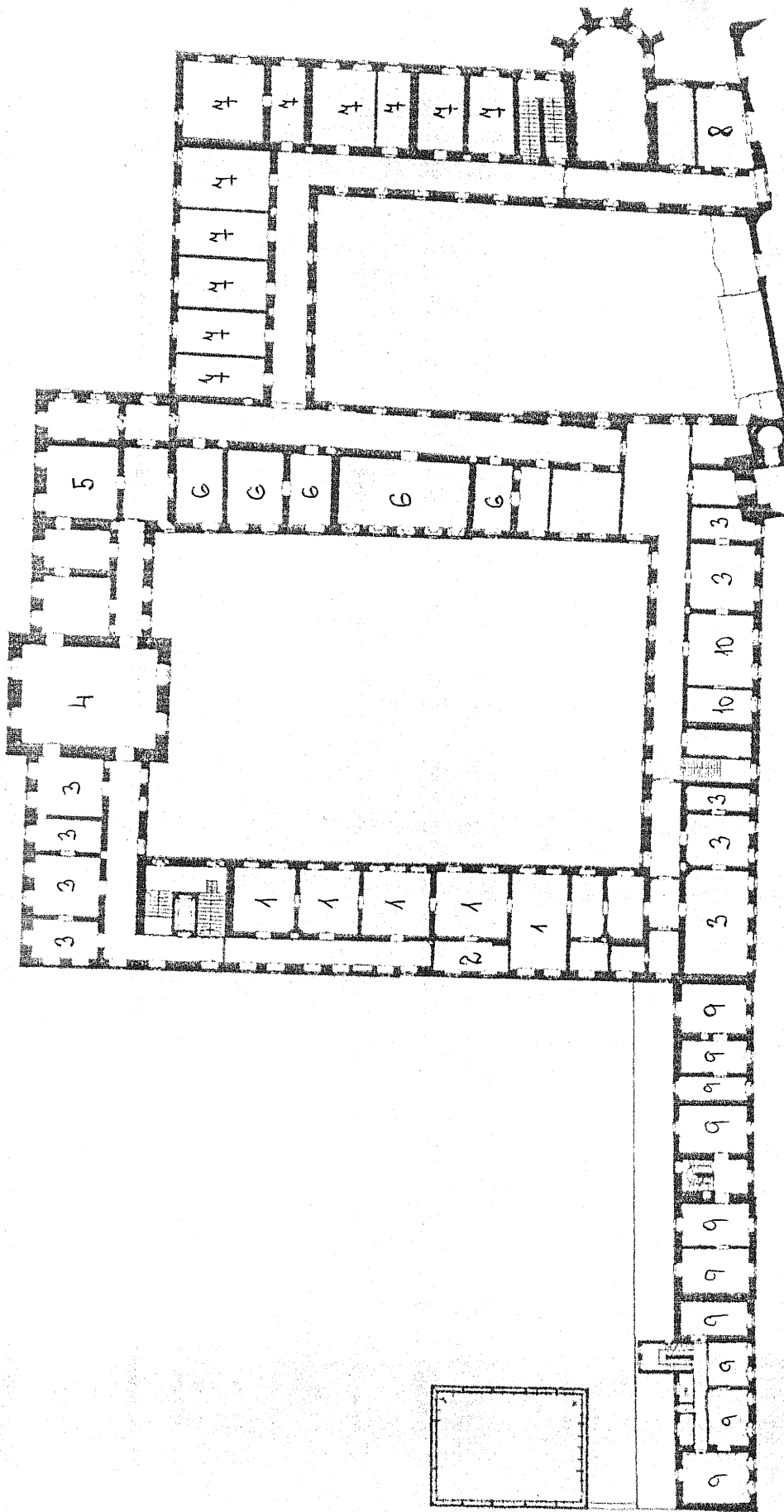
Příloha V. – Plánek novoříšského kláštera – přízemí

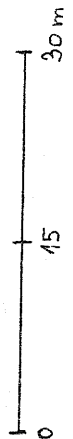
1. Kaple sv. Anny	9. Sklad pokravin	13. Tělocvična	14. Kancelář velkostatků
2. Sakristie	10. Kuchyně	14. Provozní prostory	18. Byt správy
3. Vestibul	11. Byt kuchářky	15. Raiffeisenka	19. Byty zaměstnanců
4. Byt kaplana	12. Byt služebných	16. Byt vrátného	20. Konírna

X

Příloha VI. – Plánek novoříšského kláštera – první poschodí

1. Prelatura	6. Knihovna
2. Pokoj opata	4. Klausura
3. Pokoj pro hosty	8. Sacellum
4. Jídelna lební	9. Byty zaměstnanců
5. Jídelna zimní	10. Farní úřad a byt faráře

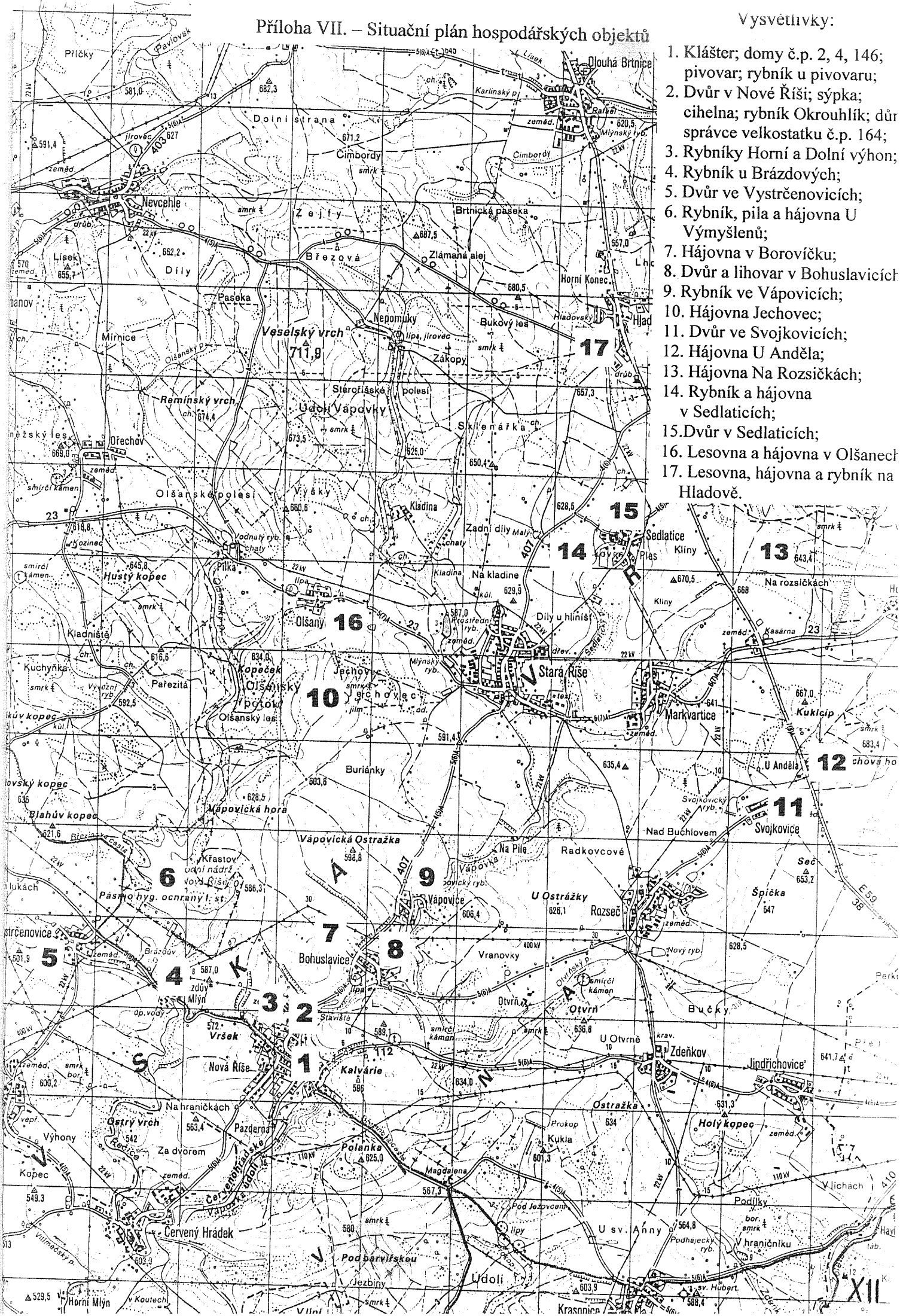

Ustavěn
1871
1872

Príloha VII. – Situační plán hospodářských objektů

Vysvětlivky:

1. Klášter; domy č.p. 2, 4, 146; pivovar; rybník u pivovaru;
2. Dvůr v Nové Říši; sýpka; cihelna; rybník Okrouhlík; dům správce velkostatku č.p. 164;
3. Rybníky Horní a Dolní výhon;
4. Rybník u Brázdových;
5. Dvůr ve Vystrčenovicích;
6. Rybník, pila a hájovna U Výmyslenů;
7. Hájovna v Borovíčku;
8. Dvůr a lihovar v Bohuslavicích;
9. Rybník ve Vápovicích;
10. Hájovna Jechovec;
11. Dvůr ve Svojkovicích;
12. Hájovna U Anděla;
13. Hájovna Na Rozsíčkách;
14. Rybník a hájovna v Sedlaticích;
15. Dvůr v Sedlaticích;
16. Lesovna a hájovna v Olšanech;
17. Lesovna, hájovna a rybník na Hladově.

11. OBSAH

1. ÚVOD.....	3
2. POPIS PRAMENŮ A LITERATURY	4
3. ORGANIZACE KLÁŠTERA	7
3.1 Život v klášteře	7
3.2 Pastore a veřejná činnost.....	10
3.3 Hospodářství	12
4. HISTORIE KLÁŠTERA V NOVÉ ŘÍŠI DO KONCE 19. STOLETÍ.....	17
5. DOBA PRVNÍ POLOVINY 20. STOLETÍ	20
5.1 Klášter za opata Josefa Karáska (1893 – 1908).....	20
5.1.1 Život v klášteře	20
5.1.2 Pastore a veřejná činnost.....	25
5.1.3 Hospodářství	28
5.2 Klášter za opata Norberta Drápalíka (1909 – 1912).....	30
5.2.1 Život v klášteře	30
5.2.2 Pastore a veřejná činnost.....	33
5.2.3 Hospodářství	36
5.3 Klášter za opata Ferdinanda Hotového (1913 – 1928).....	38
5.3.1 Život v klášteře	38
5.3.2 Pastore a veřejná činnost.....	39
5.3.3 Hospodářství	40
5.4 Řádová reforma (1927 – 1933).....	43
5.5 Klášter za opata Pavla Součka (1929 – 1943)	54
5.5.1 Život v klášteře	54
5.5.2 Pastore a veřejná činnost.....	59
5.5.3 Hospodářství	65
5.6 Kanonie v disperzi za druhé světové války	68
5.7 Klášter za opata Augustina Machalky (1945 – 1950).....	79
5.7.1 Život v klášteře	79
5.7.2 Pastore a veřejná činnost.....	88
5.7.3 Hospodářství	89
6. ZÁVĚR.....	91
7. SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	92
8. SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY.....	93

9. ANOTACE	97
10. PŘÍLOHY	I
Příloha I. – Portréty opatů.....	I
Příloha II. – Seznam duchovních správců farností	IV
Příloha III. – Domácí řád pro novice a kleriky.....	V
Příloha IV. – Pořádek při farním úřadě v Nové Říši.....	VIII
Příloha V. – Plánek novoříšského kláštera – přízemí.....	X
Příloha VI. – Plánek novoříšského kláštera – první poschodí.....	XI
Příloha VII. – Situační plán hospodářských objektů.....	XII
11. OBSAH.....	110